वऱ्हाडसमाचार.

पुस्तक १ | अकोला रविवार ता० [illegible] माहे [illegible] सन १८७५ इ० | अंक २[illegible]

वऱ्हाडसमाचाराचीकिंमत.

	रु.
वर्षाचे अगाऊ	६
सालअखेर	७
फुटकळ अंकास	०४
डांकहशील	
वर्षाचे अगाऊ	१०८
" अखेर	२

नवीन वर्गणीदार होऊ इच्छिणारे लो[illegible] कांकडून आगाऊ वर्गणी आल्या खेरीज [illegible]त्र सुरू केलें जाणार नाहीं.

नोटिसीबद्दल.

मराठी, दर ओळीस	०१०[illegible]
तीच नोटिस दुसरे खेपेस	०१
इंग्लिश लिपींत दर ओळीस	०४
" दुसरे खेपेस	०[illegible]

नोटिस.

नोटिस—विठोबा वल्लद बाबशेट रे[illegible] लिंगाइत वाणी रहाणार बोदवड तालुके भुसावळ जिल्हे खानदेश यांस नोटि[illegible] देणार मंजाबाई मर्द गोपाळशेट लिंगा[illegible]त वाणी बस्ती माकोडी तालुके मलकापुर जिल्हे बुलढाणें इजकडून देण्यांत येते कीं तुह्मास माझे तर्फेनें माझें देणें घेणें चाल[illegible] विण्यास व फिर्याद चालविण्यास वगैरे हरएक काम करण्यास जनरल मुख्त्यार नामा देऊन नेमलें होतें परंतु तुम[illegible] आमची मार्फत बसत नाहीं सबब तुह्मा[illegible] दिलेला अख्त्यार आमचे कारभार करण्या[illegible] बद्दलचा रद्द केला आहे. करितां [illegible] नोटिस पावल्यावर तुह्मी आमचें काम [illegible]रूं नये. व तुह्मास दिलेलें मुख्त्यारपत्र [illegible] दिवसांचे आत वापस पाठवावें. या नोटि[illegible] वीविरुध्द आमचे कामकाजांस द[illegible] दिल्यास तुह्मापासून नुकसानीची म[illegible]दारी घेतली जाईल. कळावें तारीख [illegible] माहे जून सन १८७५ इसवी.

(सही) मंजाबाई मर्द गोपाळशे[illegible]

वस्ती माकोडी मिशाणी खु[illegible]

GREAT INDIAN PENINSULA RAILWAY

ग्रेट इंडियन पेनिनसुला रेलवे.

NOTICE

नोटिस.

CLOSING OF THE KHAMGAON (STATE) RAILWAY

खामगाव स्टेट रेलवे बंद करण्याविषयीं

या नोटिसीअन्वयें कळविण्यांत येतें [illegible]

तारीख १ माहे जुलै सन १८७५ इसवी [illegible] रोजीं व त्यानंतर पुढें दुसरी नोटिस [illegible]पर्यंत येईपर्यंत सरकारच्या हुकुमावरून [illegible] खामगांव स्टेशन बंद करण्यांत येईल.

याकारितां तारीख ३० जूनपर्यंत पुढें [illegible] ग्रेट इंडियन [illegible] रेलवेच्या [illegible] गांव व जलंब या दोन स्टेशनांचे [illegible] न ग्रेट इंडियन पेनिनसुला रेलवेच्या [illegible] [illegible] जाणार व [illegible] पैसा [illegible] तारीख [illegible] खामगांव व जलंब या दोन स्टेशनांचे [illegible] [illegible] संबंधानें [illegible] [illegible] [illegible] नोटिसा [illegible] त [illegible] सर्व [illegible] आल्या आहेत.

हेनरी कांडर,

जनरल ट्राफिक म्यानेजर.

मुंबई ता० २६ माहे जून सन १८७५ इसवी.

GREAT INDIAN PENINSULA RAILWAY

ग्रेट इंडियन पेनिनसुला रेलवे.

NOTICE

नोटिस.

CLOSING OF THIS COMPANY'S COTTON SIDINGS AT COLABA.

[illegible] कंपनीचे कुलाबा येथील "काटन सायडिंग्स" बंद होतील.

नोटिस—[illegible]

हेनरी कांडर

[illegible]

[illegible]

[illegible] छापून प्रसिद्ध करा[illegible] [illegible] आहे.

[illegible] यवतमाळचे दक्षिणेस [illegible] आहे [illegible]कारी शाळा आणि पो[illegible]लिस [illegible] आहे. या गावांमध्यें ब[illegible]हुत [illegible] लोक फार आहेत. व [illegible] लोकही बरेच आहेत. [illegible] सुमारें सातशांवर आहे. [illegible] त वगैरे बरेंच आहे. प[illegible] पूर्वी [illegible] भाजी पाले पिकविण्या[illegible] [illegible] तीच हा काळपर्यंत [illegible] आहे [illegible] वेळा मे. डे. क. साहे[illegible] [illegible]बहादूर [illegible] कोबी, पोकळा, आणि [illegible] र प्रकारचेही जिनसां[illegible] [illegible] होते त्याप्रमाणें एकाही [illegible] सून फायदा करून घे[illegible] [illegible] नाहीं [illegible] अशा प्रकारचें उत्तेजन [illegible] जे पदार्थ उत्पन्न होता[illegible] [illegible] केल्यास सोयवार हो[illegible] [illegible] आहे.

एथील शाळेतील मुलांस बक्षिसें वाट[illegible] [illegible] तारीख १३ मिनहू रोजीं [illegible] प्रकार मागील ७ वर्षांत क[illegible] [illegible] असेल. पहिल्या प्रथम सरका[illegible] [illegible] नसून एथील हेड [illegible] [illegible] अनुसार १ रुपया मु[illegible] [illegible] दिला हें पाहून इतर [illegible] दिले. एकंदर ४ [illegible] [illegible] बुकें सर्वां मुलांस [illegible] केली. रामसाहेब [illegible] [illegible], मेहनती, आणि [illegible] हे गुण च[illegible] [illegible] आहेत. शिवाय ते मु[illegible] [illegible] काढण्याच्या कामीं फार [illegible] [illegible] थोड्या दिवसां[illegible] [illegible] एका रहादारीच्या [illegible] अशा मनुष्यास सरक[illegible] [illegible] वरिष्ठांनीं बढतीची [illegible] ते कामामध्यें नि[illegible]

[illegible] खात्याचे मुख्य [illegible] साहेब हे केलासवा[illegible] [illegible] पासून या खात्यांत[illegible] [illegible] आहेत कारण त्यां[illegible] [illegible] लोकांस केवळ लेक[illegible] [illegible]. यांच्या विद्वत्ते[illegible] [illegible] बांधवही कबूल क[illegible] [illegible] वऱ्हाडांत फार थोडे [illegible] [illegible] जितके लिहावें [illegible]

[illegible] ह अगदीं निजण्य[illegible] [illegible] व याविषयीं सुम[illegible] [illegible] री करितां पैसा मि[illegible] [illegible] चालली आहे. प[illegible] [illegible] नाहीं. ही इमार[illegible] [illegible] खर्च करून [illegible]

१८७२ त तयार झाली. व त्याच वर्षी गळू लागली व १८७३ मध्यें रिपेरीबद्दल रिपोर्ट झाला, त्याजपैकीं कांहीं पैसा १८७४ मध्यें मंजूर झाला, तितक्या पैशांत काम दुरुस्त होत नाहीं असें ठरून चालू सालीं जास्त मागितला आहे.

आतां पैसा कधीं मिळावा आणि रिपेरी केव्हां व्हावी हें कांहीं कळत नाहीं. पूर्वींचीं कामें किती मजबूत असतात याजबद्दल एक उदाहरण येथें देतों:— या गावीं एक देवालय नदीच्या काठावर आहे. त्याचा खालील पाया वहून गेल्यास आज सुमारें बरींच वर्षें झालीं परंतु वरील इमारत जशीच्या तशीच आहे. चावडी गुदस्त सालीं बांधली गेली आहे तीही चालू सालीं गळत आहे. तेव्हां पहा अलीकडील कामें किती मजबूत आहेत!

अलीकडील राज्यरीत फार उत्तम प्रकारची आहे कारण एकानें गुन्हा केला ह्मणजे त्याचें दूषण सर्वांस लागतें. अलीकडे ब्राह्मण लोकांस जागा न देतां दुसऱ्या लोकांसच देणें हें रास्त दिसत नाहीं. जागा सर्वांस बरोबर द्याव्यात. तारीख २८ जून १८७५ इसवी.

[illegible]

वऱ्हाडसमाचार कर्ते यांस:—

[illegible]० विद्वज्जनैमान्य विदर्भश्री [illegible] साहेब यांची थोरवी लिहावी [illegible]डीच. त्यांच्या मनाचा मोठेपणा [illegible]जनांस बहुतक माहित असेल, प[illegible] अल्प नजरभेटींतही "शिताव[illegible] समजावा" त्याप्रमाणें दिसला [illegible]— सन १८६७ त मी उमरा[illegible]र्ट असिस्टंट असतांना मराठी [illegible]च्या संबंधानें एका भिकार शाब्दा[illegible]चे बोललों. तें सर्व संथपणें [illegible] आणि गहिरें तासभर व्याख्या [illegible] शेवटीं मला दृढ निश्चयी पाहून [illegible]पंडितांचीं मतें प्रसिद्ध करण्यास [illegible] याप्रमाणें मी करतांच त्या महा[illegible]सागर, लोकोत्तर, निराभिमान, [illegible] माझें मत स्विकारल्याचें स्वत: [illegible] लिहिलें.

[illegible] याच दिवसांत एलिचपुरास [illegible]लणें झालें, (तें सर्व लिहिलें [illegible]तार होईल) सारांश "आतां [illegible]य पगाराची जागा देऊं" अ[illegible]ल्यावर मला निरुत्तर पाहून [illegible]हेब ह्मणाले. 'तुह्मी सदसत् वि[illegible] [illegible]झें काय मोल करितें? " मी [illegible]राज माझें पोट वीतभरच [illegible]नी कांहीं वाणी ओघ पावली [illegible]रण्यास माझ्या मनोरथाचीं च[illegible] आहेत. साहेब या लोकचे कर्ण[illegible] [illegible]पातील हांशील) 'अरे देवानें [illegible]ट दिलें असतें तर तुला एक [illegible] असती, पण ज्या पक्षीं, दु

तरीही तुला आहे, त्यापक्षीं आणखी दुसरेही कोणी तुजवर अवलंबून असतील तर तुला कोण कोण आहेत व त्यांना जो खर्च लागत असेल तेंच तुझें पोट. मग मी सर्व हकीकत सांगितली. (त्यांतील ह शील) 'साहेब आज माझी पंचवीस माणसें आहेत. पैकीं दहा तर माझी सेवा घेण्या जोगीं आहेत. आणि खर्च निदान पन्नास रुपये तरी पाहिजे.' यावर त्या उदार सरदारानें वचन दिलें कीं 'जागा रिकामी असल्याची खबर आणतांच तुला ती देईन.' त्यानंतर याविषयीं काय झालें तें येथें लिहिण्याचें कारण नाहीं म्हणून लिहित नाहीं.

साहेबबाहादरांच्या मनाच्या मोठेपणाच्या संबंधानें जी माझी भाकडकथा आम्ही ती निरुपायानें लिहिणें भाग पडलें. तारिख २४ माहे जून सन १८७९ इसवी. मुक्काम पातुर्डें.

ताजा कलम— साहेब बाहदरांचे स्मारक कामाकरितां मी आपला एक पगार संकल्पिला आहे.

रघुनाथ हनुमंत

वऱ्हाडसमाचार

मिती आषाढ शुद्ध १ शके १७९७

महामारीच्या शांत्यर्थ प्रार्थना.

महामारीच्या रोगाचें पाऊल दिवसानुदिवस पुढें आहे व जिल्ह्यांतही बरीच गर्दी आहे म्हणून येथच्या कित्येक प्रमुख लोकांनीं संकेत केला कीं अरिष्टनाशनार्थ सर्व लोकांनीं एके दिवशीं मिळून ईश्वराची प्रार्थना करावी. तरी सर्व गावांचा समाज एके ठिकाणीं मिळविणें हेंही या दिवसांत बरें नाहीं म्हणून वेग वेगळ्या देवालयांतून थोडथोड्या लोकांनीं जमून प्रार्थना केल्या, मुसलमान लोकांनीं आपआपल्या मशीदींत, पारशी लोकांनीं आपल्या अग्यारींत व ख्रिस्ती लोकांनीं आपल्या भजनालयांत प्रार्थना केल्या. आमच्या लोकांच्या प्रार्थनापैकी एक प्रार्थना आम्ही आपले वाचकांकरितां येथें घेतों.:—

प्रार्थना

हे परम कृपाळू दयासागरा परमेश्वरा, ज्या ज्या प्रसंगीं आम्हांस संकटें प्राप्त होतात त्या त्या प्रसंगीं आम्ही दीन वदनानें करुणा भाकित तुझे चरणापाशीं येतो व तूं आमचें संकट निवारण करितोस, तूंच आम्हांस निर्माण केलें आहेस, आम्ही तुझीं लेंकरें आहो त्याअर्थीं आम्हांस संकटांत पडूं न द्यावें व आमच्या दुःखाचें निवारण करावें आणि सुख समृद्धि द्यावी हा दीन वात्सल्यधर्म तुझ्या ठायीं सदा जागरूक आहेच व आम्ही तुझा धावा करतांच देव तूं उडी घालून येऊन आमचें रक्षण करितोस असा बहुत प्रसंगीं आम्हांस अनुभव आहे. याप्रमाणें देवा, वारंवार तूं आमच्या दुःखाचें व संकटाचें निवारण करितोस तरी तीं वारंवार आम्हावर येतात, पण हा दोष आमचा आहे म्हणजे देवा, आम्ही परम पातकी आहो, भ्रष्ट आहो, नीच आहो, तुला विसरलेले आहो व अज्ञान मोहानें गर्क झालेले आहो. म्हणून या ज्या दुर्वृत्ति आमच्या ठायीं भरून राहिल्या आहेत त्यांचें आधि दुःख, संकट, घातपात इत्यादिकांचें फार प्रेम आहे. त्याकरितां पहिल्यांचा आम्ही अंगीकार केला म्हणून त्यांचीं दुसरीं भावंडें सहजच त्यांकरितां आम्हावर झडप घालितात तेव्हां हा दोष आमचा आहे हें उघड आहे. व बाबा परमेश्वरा हें आम्ही कबूल करितों; पण केव्हां म्हणशील? तर जेव्हां दुःखानें गांजले जातो व घातपातानें नागवले जातो आणि पश्चात्तापी होऊन तुझा धावा करावयास सज्ज होतो तेव्हां! कां होईना, देवा असें जरी आहे तरी आम्ही तुझी प्रार्थना करितों, स्तोत्र करितों, नामघोष करितों हें सिध्ध आहे त्यापक्षीं आमच्या संकटाचा व दुःखाचा परिहार तुझ्याकडून झाला पाहिजे हें तुझ्याच न्यायानें सिध्ध आहे. कारण तुझी ब्रीदावळीच तशी आहे. "नाम घेतां वाया गेला, ऐसा नाहींच आढळला" हें आम्हास ठाऊक आहे. तसेंच ही एक साधूक्ति आम्हास ठाऊक आहे कीं:—

श्लोकार्ध

अजित नाम वदो भलत्या मिषें,
सकल संकटनाशन होतसे ॥

याचप्रमाणें द्रौपदीनें वस्त्रहरणाच्या संकटप्रसंगीं "दीनार्तिहरस्त्वं" म्हणून प्रार्थना केली ती कवि मोरोपंत सांगतात.

आर्या.

हे नाथ रमानाथ,
व्रजनाथ हरे मुकुंद कंसारे।
गोविंद कृष्ण केशव,
दीनार्तिहर त्वमेव संसारे ॥

सारांश असा ज्यानीं ज्यानीं संकटप्रसंगीं तुझी प्रार्थना केली त्याला त्याला तूं तात्काळ संकटमुक्त केलेंस. वाल्या कोळी ज्यानें सहस्त्रावधि ब्रह्महत्या केल्या तो फक्त तुझ्या नावानें तरला, ध्रुवानें तुला स्तवून अढळपद मिळविलें. सुदामानें तुझा धावा करून सुवर्ण नगरी मिळविली. प्रल्हादानें तुझा नामस्तव करून पित्याचा उद्धार केला. गजेंद्रानें तुला हाक मारून आपला उध्दार केला. याप्रमाणें सहस्त्रावधि उदाहरणें आम्हांस ठाऊक आहेत व त्या दाखल्यांनीच देवा आम्हीही तुझी प्रार्थना मांडिली आहे तर प्रस्तुत हें जें महामारीचें संकट आम्हावर उद्भवलें आहे याचें तूं त्वरित निवारण कर. प्रतिदिवशीं कित्येक मनुष्यें प्राणास मुकत आहेत व तेणेंकरून प्रांतांत हाहाकार माजला आहे, शोकसागरास पूर येत चालला आहे, अंतःकरणें करपून चाललीं आहेत व तोंडचें पाणी पळालें आहे व त्यामुळें आम्ही तुला वेदघोषपूर्वक अभिषेक चालविले आहेत व जागोजाग नामसप्ताह चालविले आहेत, शांतीसाठीं धर्मादाय खर्चाच्या यादी फिरविल्या आहेत तरी देवा तूं अजून आमच्या धावण्यास कां येत नाहींस? माय बापा. कोठें गुंतला आहेस? व तूं आतां केव्हां येणार? कृपाळा अंत पाहू नकोरे. आमचे कंठ शोषत चालले. पहा! सभोंवार दावानल पेटला असतां आम्हा मध्यस्थितांना तुझ्यावाचून आधार कोण? आम्ही केवळ विहिरींत लोटले गेलो आहोत आणि आधाराची दोरी तुटत चालली आहे तेव्हां तुझ्यावाचून आतां कोणाला कवटाळावें? दे माय धरणी ठाय अशी आमची गत झाली आहे तर करुणासागरा देवा पापी म्हणून आमचा आव्हेर करूं नको. लवकर आम्हाला दुःखविमुक्त कर व दुनियेंत आपले पवाडे गाजीव.

लहान मुलानें एकादें चित्र केलें आणि तें कोणी मोडलें तर त्या मुलाला देखील राग येतो; तसेंच आम्ही एकादा बगीच्या लाविला आणि त्यांत एकाद्या सोड जनावरानें शिरून कांहीं झाडांचा विध्वंस केला तर आम्हाला किती वाईट वाटतें! झाडांची किती कळकळ वाटते! त्या जनावराचा किती संताप येतो! व त्याला आम्ही काठ्यानीं किती झोडपतो! त्याप्रमाणें देवा हा तूं लाविलेला सृष्टीचा बगीच्या आहे व यांतील मनुष्य नामक जीं मोलवान झाडें त्यांची झटपटमारी नामक ही महान् कृत्या राक्षसी किती त्वरेनें नाश करीत सुटली आहे हें तूं पहात नाहींस काय? त्याजबद्दल तुला कांहीं वाईट वाटत नाहीं काय? आजपर्यंत जगविलेल्या झाडांची तुला कळकळ येत नाहीं काय? तसाच त्या राक्षसीचा तुला अजूनही संताप येत नाहीं काय? व तिचें तूं निर्दाळण करीत नाहींस काय? आतां परमेश्वरा तुला शेवटची प्रार्थना करितो कीं ऊठ ऊठ लवकर हातीं शस्त्र घेऊन सज्ज हो, आलेल्या अरिष्टांचें निर्दाळण कर व तुझी स्तुति करणाऱ्या दासांचीं दुःखें, यातना, व काळजी दूर कर. मयूर पंडितांनीं म्हटलें आहे

केका.

निजस्तुति तुझा रुचे स्तविति त्या वरें तर्पिता,
नमस्कृतिपरां वरें स्वभजन सर्वही अर्पिता ॥
स्वभाव तुमचा असा विदित जाहला याचकां,
करूं स्तव जसा तसा फळ नव्हे जना
याच कां ॥ २ ॥

हाच प्रश्न देवा आम्हा भक्तांचा प्रस्तुत तुला आहे. व तूं आम्हाला या प्रसंगीं पावावें हें तुला विहित आहे. आम्ही अपराधी आहो व नित्य अपराध नवे करितो तरी तुझें नाम आमच्या मुखीं या क्षणापर्यंत वसत आहे तर आमच्यामध्यें पापाला थारा रहावा कोठून? देवा, अजामेळाचीं मुळचीं अनंत पापें स्मरून त्याला नेण्याकरितां यमदूत आले होते पण मरणप्रसंगीं एकच वेळ त्यानें नारायण नामाचा उच्चार केला तोही देवा तुझा धावा म्हणून केला नाहीं बरें, फक्त आपल्या मुलाचें नाव त्यानें नारायण ठेविलें होतें त्याला मरतांनां त्यानें हाक मारिली व तितक्यानेंच त्याचें सर्व काम झालें. म्हणजे त्याला न्यावयाला विष्णुदूत आले. तेव्हां यमदूतानीं त्यांना असें कां म्हणून विचारल्यावर त्यांनीं सांगितलें:—

श्लोक

जेव्हां नारायणा ये म्हणउनि वदला अक्षरें पांच वाचें,
प्रायश्चित्तें अशेषें सहजचि हरले नासले दोष याचे ॥
तावन्मात्रेंचि याचीं सकलहि दुरितें पावकीं दग्ध झालीं,
जेव्हां नारायणा ये म्हणउनि वदनीं अक्षरें पांच आलीं ॥ १ ॥

असा तुझ्या नामाचा महिमा आहे आणि त्या नामानें आम्ही तुला आळवीत आहो तर तूं हें ऐकतो आहेस व आमच्या पाठीशीं आमचे त्राणार्थ येऊन उभा राहिला आहेस असा भरवसा बाळगतों व चिंतामुक्त होतों.

उर्दू अखबार.

दोन आठवड्यांपूर्वी आम्ही लिहिल्याप्रमाणें अकोल्यास उर्दूअखबार नामाचें वर्तमानपत्र कालपासून निघूं लागलें आहे, व त्याचा पहिला अंक त्यांनीं आम्हास पाठविला त्याबद्दल आम्ही त्याच्या मालकांचे आभार मानितों. या पत्राच्या मराठी भागाचे एडिटर रा. धोंडो बाळकृष्ण देव यांस नेमिलें आहे हें पाहून आम्हास संतोष होतो. कारण हे मराठी भाषा चांगली लिहितात. उर्दू भागाकरितां लखनौहून कोणी मुसलमान गृहस्थ ९० रुपये पगारावर आले आहेत. या पत्राची किंमत डाकहाशिलाशिवाय अगाऊ रुपये ६ व मागाहून १२ ठविली आहे. या पत्रास दीर्घायु असो असें आम्ही इच्छितों.

वऱ्हाड

अकोल्यास पर्जन्य या आठवड्यांत मुळींच पडला नाहीं. हवा उष्ण झाली आहे व उन्हाळ्याप्रमाणें पिण्याचें पाणी गार करावयापर्यंत मजल आली आहे. हें लक्षण चांगलें नाहीं. व एक दोन दिवसांत पाऊस न पडेल तर मोठी काळजी खरी!

महामारीबाईनें आपला अमल बराच सपाट्यानें चालविला आहे. अकोल्याची वस्ती म्हणण्यासारखी मोठी नाहीं तरी येथें तारीख १९ जूनपासून काल म्हणजे तारीख ३ जुलैपर्यंत १९ दिवसांत १२१ मनुष्यें आजारी झालीं व त्यांतून ९७ मरण पावलीं असें समजतें. शुक्रवारापासून आजाराचें मान कमती आहे तरी परमेश्वर कृपेनें तें निःशेष व्हावें अशी इच्छा आहे. राजेश्वराचा महारुद्र व स्वाहाकार काल समाप्त झाला. नागेश्वरची संतत धार सुरू आहे. वकील मंडळीनीं शांत्यर्थ अन्नसंतर्पण करण्याकरितां वर्गणीची यादी केली आहे. तींत रकमा चांगल्या घातल्या आहेत. पंधरा रुपयां खालीं वकिलाचें नाव नाहीं व कित्येक वकिलानीं तर

ीस, पंचवीस, तीस असेही आकडे घातले आहेत. या कामीं ग्यारशें रुपये जमवेण्याचा त्यांचा संकल्प आहे असें कळतें.

बाळापुरचे कायमचे तहशिलदार मि० गोविंदराव यशवंत रजेवरून आपले कामावर येऊन रुजू झाले व मि० शाबासखा येथें आले आहेत.

मलकापुरचे तहशिलदार रजेवरून परत आले परंतु आजारी आहेत ह्मणून यांनीं पुन्हा एक महिन्याची सिक रजा मागितली आहे व ते बाळापुरास आले आहेत. त्यांचें काम मि० बाकरअली पहात आहेत.

[मूर्तिजापुर तालुक्यांतील रूपराव देशमुख व देवराव देशमुख यांचा वतनवृत्ति संबंधानें वाद आहे. या कामीं रूपरावानीं अव्वलकोर्टांत दावा केला होता त्याचा फैसल त्यांचे बतीनें उमरावतीस झाला. त्यावर अकोल्यास जुडिशियल कमिशनर साहेबाकडे देवरावानीं अपिल केलें आहे. तो मुकद्दमा लवकरच निघणार आहे. व मुंबईहून बारिस्टर येणार आहे. देवरावाचें वतन रा. गोविंदराव जमादार यांणीं गहाण घेऊन दाव्याचा खर्च चालविला आहे असें समजतें तेव्हां जमादाराचे कामीं बारिस्टर येणें साहजिकच आहे.

पंढरपुरास आषाढी एकादशीची मोठी यात्रा नजीक आली आहे. व तिकडे महामारीचा उपद्रव सुरू आहे. सबब लोकांनीं अशा धोक्याच्या जागीं जाऊं नये ह्मणून त्यांस समज देण्याकरितां मुंबई सरकारानें जिल्ह्या जिल्ह्याच्या कलेक्टरास तसेच हैदराबादचे रोसिडेंटास व नागपुरचे चीफ कमिशनरास तारायंत्रांतून कळविलें आहे. तेव्हां वऱ्हाडांतही याबद्दल सर्क्युलर होईल.

इलिचपुरचे सेशन मुकद्दम्यांत तीन आरोपित होते त्यांतून एकास फांशीची व दोघांस जन्मपर्यंत काळे पाण्याची शिक्षा झाली.

यवतमाळ जिल्ह्यांत पांढरकवडा येथें या नांवाचा तालुका होणार. तहशिलकचेरी बांधण्याचें काम सुरू झालें आहे असें समजतें.

यवतमाळ जिल्ह्यांतील कांहीं शाळा बदलल्या. यवतमाळची शाळा नेरास नेली, नेरची दारव्यास नेली. दारव्याची वणीस व वणीची यवतमाळास नेली. या धामधूमींत यवतमाळास १० रुपयांची शाळा होती ती १०० ची झाली व रा. रा. जनार्दन नारायण नातू तेथें मास्तर आले. व वणीस दारव्याची ७५ ची शाळा होऊन रा. रा. केशव लक्ष्मण जोरवेकर तेथें मास्तर गेले. यवतमाळास प्रथमही १०० ची शाळा होती पण ती उतरत उतरत ३० ची झाली असून पुन्हा एकदम १०० ची करण्यांत सरकारानें काय पाहिलें कोण जाणे! आतां तरी ती पुन्हा आपला पूर्व स्वभाव धारण न करो ह्मणजे ही अदलाबदल करणाराचे श्रम सफल होतील.

निजाम सरकारचा एकंदर मुलुख २३९५०००० रुपये वसुलाचा आहे व त्यांत वऱ्हाड प्रांत ९५७८०००चा आहे. असें समजतें.

यवतमाळ जिल्ह्यांत मृग नक्षत्राचा पाऊस अतिशय पडला. गेल्या आठवड्यांत तिकडील लोक पेरण्या करितां उघाडीची वाट पहात होते.

गेल्या आठवड्यांत बुलढाणें व अकोले जिल्ह्यांत महामारीनें २३९६ मनुष्यें आजारी झालीं व त्यांपैकीं १००६ मरण पावलीं. इलिचपुर जिल्ह्यांतही या रोगाचा प्रवेश झाला आहे असें ई. ग्या. व. कळतें.

उमरावतीस पाऊस चांगला आहे, पण खोल्हापुरास उपद्रव सुरू झाला आहे.

मागाहून आलेल्या नोटिसा.

रा. येकोजी वल्लद माधोजी वहिले रहाणार मौजे आमतोडे प्रगणे मूर्तिजापूर यासी खालीं सही करणार याजकडून नोटिस देण्यांत येते कीं मौजे आमतोडे येथील सर्वे ठिके नंबर २७।२९ हे आह्मी रामसिंग उमेदसिंग जाट याहापासून फरोक्त घेतले आहेत तर त्या शेताचे बटाईबद्दल तुमचीं सात वर्षें भरणें आहे याजबद्दल लायक जामीन व सात वर्षें बटाईबद्दलची दरखास आठ दिवसांचे आंत दाखल करावे याप्रमाणें न केल्यास एकंदर माल शेतांतील स्मालकाज कोर्टांत फिर्यादी करून घेतला जाईल करितां या नोटिशीवरून तुह्मास कळविलें आहे. तारिख २ माहे जुलै सन १८७५ इसवी.

(सही) वामनराव गोविंद
तर्फे रामचंद्र सखाराम
कुलमुख्त्यार
दस्तुर खुद्द.

नोटिस.

रा. रामचंद्र त्रिंबक वकील कोर्ट उमरावती यांस खालीं सही करणार याजकडून देण्यांत येते कीं, प्रतिवादी गोविंद गणपतराव जमादार याजवर हिश्शासंबंधी तुह्मी आह्मांकडून दावा करविला त्या कामांत तुमचे आमचे आपसांत लेख झाले होते कीं, त्या दाव्यांतून जें उत्पन्न होईल त्यांत सहा आणे तुमचे व दहा आणे आमचे याप्रमाणें ठरलें असोन तुह्मी आपला पैसा पदरचा खर्च करून मुकद्दमा चालवावा अशाबद्दलचा लेख तुह्मी १२५ रुपयांचे स्टांपावर करून घेतला त्याप्रमाणें तुह्मी आपल्या जवळचा पैसा खर्च करून काम चालविलें. नंतर अपिलकोर्टांतून आपले विरुद्ध फैसल झाल्याकारणानें तुह्मी आह्मास थाप देऊन कपटानें दोन दस्तैवज करून घेतले. करितां तुह्मास नोटिस देण्यांत येते कीं, तुह्मी आठ दिवसांचे आंत हमेलीचे व घराचे व आपसांतील सहा आणे दहा आण्याचे हिश्शाचा दस्तैवज असे तीनही दस्तैवज करून घेतलेले परत यावे न दिल्यास नुकसानीबद्दल दिवाणी कोर्टांत दावा करून भरून घेतले जाईल. कळावे. तारीख २ जुलै सन १८७५ इसवी.

(सही) केशवराव गणपतराव जमादार
रहाणार हिरपुर.

नोटिस

रा. रा येकोजी वल्लद माधोजी वहिले रहाणार मौजे आमतोडे प्रगणें मोर्तिजापूर यासी खालीं सही करणार याजकडून नोटिस देण्यांत येते कीं मौजे आमतोडे येथील सर्वे ठिके नंबर २७।२९ हे आह्मी वामनराव गोविंद याहशी फरोक्त केले आहेत तर तुह्मास आह्मी बटाईची लावणी दहा वर्षांची केली होती त्यांत तीन वर्षें पुरीं होऊन बाकी सात वर्षें भरणें आहेत तेव्हां आपण साहू मजकुरास सात वर्षांची बटाईची दरखास लिहून द्यावी ह्मणजे ते तुह्मास कौल लिहून देतील याप्रमाणें आपण आठ दिवसांचें आंत जामीन व दरखास सावकाराचे येथें दाखल करावे न केल्यास मी कोणतेही गोष्टीचा जबाबदार राहिलो नाहीं तारिख २ माहे जुलै सन १८७५ इसवी.

[सही] रामसिंग उमेदसिंग
जाट रहाणार
पेठ मोर्तिजापुर
दस्तुर खुद्द.

वर्तमानसार

विलायतेकडे आगगाडीचें एंजिन नवीन तऱ्हेचें निघालें आहे त्याला चाकें नाहींत त्याबद्दल पाय आहेत. त्यामुळें तें वाटोळे गुंडाळत न जातां चालत, धावत व उड्या मारीत जातें.

नाना साहेब नावानें प्रसिद्ध झालेल्या बैराग्यास शिपायांनीं ४ वर्षांच्या सक्त मजुरी कैदेची शिक्षा दिली.

पुण्याचें प्रदर्शन संपलें. २८ दिवस सुरू होतें. त्यांत ९८८ पदार्थ आले होते. उत्पन्न १२३७ रुपये व खर्च ९८२ रुपये झाला.

कलकत्यास एका हिंदू स्त्रिनें फोटोग्राफाचा कारखाना चालविला आहे. त्यामुळें गोशांतल्या स्त्रियांच्या वगैरे तसबिरी तिला काढण्यास कांहीं हरकत येत नाहीं.

डाका येथें टेंपलसाहेबाचे नावानें वैद्यकशाळा तारीख १९ रोजीं चालू झाली. तींत ३०० विद्यार्थी प्रथम आले.

मद्रास इलाख्यांत सर्क्युलर झालें आहे कीं, सरकारी कामदार रजेवर जाण्याचे वेळेस त्यांकरितां सभा, मेजवान्या, वगैरे होतील तर त्यांनीं तेथें जात जाऊं नये.

रत्नागिरीचे जडज मि० हंटर साहेब मरण पावले त्या संबंधानें नेमणुका झाल्या त्या:—

मि० डब्ल्यु न्यूनहाम फर्स्ट ग्रेड जडज.

मि० डब्ल्यु वेडरबर्न रत्नागिरीस सेकंड ग्रेड जडज नेमिले परंतु सिंधच्या जुडिशियल कमिशनरचें काम मि० मेलविल रजेवरून येईपर्यंत ते पहातील.

मि० सी. बी. ऐशन ठाण्यास कायम जाइंट जडज

मि० जे आर नेलर कलादगीस सिनियर असिस्टंट जडज नेमिले परंतु दुसरा हुकूम होईपर्यंत स्पेशियल डयुटीवर.

मि० सत्येंद्रनाथ टागोर फर्स्ट ग्रेड असिस्टंट जडज.

मि० एम बी बेकर से. ग्रे. असि. ज.

मि० ई. टी. क्यांडी रत्नागिरीस थर्ड ग्रे- असि. ज. नेमिले परंतु त्यांनीं काठेवाडांत जुडिशियल असि. पोलीटिकल एजंटचें तूर्त काम करावें.

मि० ए. डी. पोलन रत्नागिरीस अक्टिंग जडज.

मि० जे. बी. रिची बडोद्याचे असि. रेसिडेंट यांस सुरतेस अक्टिंग कलेक्टर नेमिलें.

झांजिबारचे सुलतान विलायतेस गेले आहेत. गुलामाचा व्यापार बंद केल्यानें त्यांचें नुकसान झालें आहे त्यास मोबदला मागण्याची त्याची इच्छा आहे.

विलायतेस जी आय पी रेलवे कंपनीचे भागीदारांची ५१ वी सहामाही सभा भरली होती तींत वाचलेले रिपोर्ट पास झाले. हैदराबाद रेलवे झाली तिजमध्यें कंपनीस विशेष नफा नाहीं असें दिसून आलें. परंतु हैदराबादेपलीकडे १०० मैल रेलवे होणार आहे व त्या लगत्यास कोळशांच्या खाणी आहेत सबब तेथपर्यंत काम पुरें झाल्यावर कंपनीस नफा होईल असें बोलण्यांत आलें. त्याचप्रमाणें प्यासेंजर गाड्यांची गोष्ट निघाली होती कीं प्रथम पहिले क्लासांत साहेब लोक बसत; दुसरे क्लासांत प्रतिष्ठित नेटिव बसत, व तिसरे क्लासांत कनिष्ट प्रतीचे नेटिव बसत. पण आतां काटकसर पहातां पहातां बरेच युरोपियन लोक सेकंड क्लासांत बसूं लागले व प्रतिष्ठित नेटिव लोकही तिसरे क्लासांत बसूं लागले. यावरून बोर्ड विच्यार करीत आहे कीं विलायतेंतील मिड ल्यांड रेलवे प्रमाणें पहिला व दुसरा असे दोनच क्लास करावे कीं काय? ह्मणजे प्रतिष्ठित लोक हलक्या क्लासांत बसून जाऊन कंपनीचें नुकसान करणार नाहींत.

जबलपुर आणि चिंधवाड यांचे दरम्यान पावसाचे पुरानें ७ ठिकाणीं रेलवे बिघडली असें तारेंतून वर्तमान आलें आहे. नरसिंगपुराकडे अतिशय पाऊस पडला. टपालास ४ तासांची हरकत झाली आहे. व २० मैल पावेतो गाड्या जाणें येणें बंद झालें आहे. ८ दिवसांत दुरुस्ती होईल ह्मणतात.

टैम्सवरच्या फिर्यादीचा निकाल — टैम्स आफ इंडियाचे माजी असि० एडिटर मि० ल्यांचार्ड यांस कराराची मुदत पुरी होण्यापूर्वीं कामावरून त्या पत्राच्या मालकानीं दूर केलें. सबब नुकसानीबद्दल त्यांनीं १९६०० रुपयांची फिर्याद केली होती. तिचा निकाल गेल्या शनिवारीं मि. जस्टिस मारियट यांणीं सांगितला; त्यांनीं नुकसान ९९२५ रुपये देवविले व खर्चही मालकांनीं द्यावा असें ठरविलें.

भिक्षेबद्दल शिक्षा — चैतन्य बळिराम नावाच्या भिक्षा मागणारास माजि० यांनीं

बीस रुपये दंड अगर एक महिन्याची सक्त मजुरीची ठेप अशी शिक्षा दिली. या मनुष्यानें थोडी दांडगाई केली होती व पूर्वी ९कदा ताकीद मिळाली होती. सबब ही शिक्षा झाली. इं. प्र.

विलक्षण तिरणारा— मीरमछी जाबतेखां या नांवाचा एक मनुष्य हल्लीं येथें रतलामाकडून आला आहे. त्याच्या अंगीं पाण्यांत तिरण्याचें अलौकिक चातुर्य असल्याचें दृष्टीस पडतें. हा मनुष्य फूटभर पाण्यांत खालीं कांचा टाकून अनेक प्रकारचें तिरून दाखवितो. मासा, कासव, साप सुरळ्या वगैरे अनेक जनावरांप्रमाणें तो सहज तिरून दाखवितो. याशिवाय पाण्याचे पृष्ठभागावर निचेष्ट रीतीनें रहाण्याचीं अनेक प्रकारचीं आसनें तो करून दाखवितो. एकंदरीनें या मनुष्याप्रमाणें तिरणारे लोक क्वचित पहाण्यांत येतात यांत संशय नाहीं. ज्ञा. प्र.

साबू करण्याची रीति

दहा तोळे पाण्यांत अडीच तोळे चांगला कळीचा चुना घालून तो वस्त्रगाळ करून स्वच्छ करावा; या कामांत कांचेचें अगर कल्हई दिलेलें भांडें घ्यावें. पांच तोळे पापडखार (आपल्या गांधी लोकांकडे चांगला मिळत नाहीं ह्मणून) इंग्रजी दुकानावरून आणावा (त्यास इंग्रजींत कारबोनेट आफ सोडा ह्मणतात) अगर विलायती पापडखार न घेतल्यास हा चालेल; आपल्या पापडखारांत पाणी घालून मळ जाई तोंपयत तो उकळावा ह्मणजे तो स्वच्छ होऊन चांगला कामी पडेल. तीस तोळे गोडे पाण्यांत सदरहु चुना व पापडखार एकवट करून एका कल्हईच्या भांड्यामध्यें या तिन्ही जिनसा घालून खद खद अवाज होईपर्यंत चुलीवर ठेवाव्या. नंतर साडेबारा तोळे स्वच्छ खोबरेल त्यांत ओतावें. सर्व मिळून घट्ट झल्यानंतर खालीं उतरून चाकूनें बरफीसारखे तुकडे करावेत, ह्मणजे साध्या साबणाच्या वड्या बनतील. सुवासिक व रंगाच्या वड्या करणें असल्यास खोबरेल घालायाच्या वेळेसच चमेलीचें, गुलाबाचें अगर आपणास जो सुगंध पाहिजे असेल त्याचें तेल सुमारे दोन तोळे आंत घालावें व त्याप्रमाणें जो रंग पाहिजे तो एक तोळा घालावा; नंतर वर लिहिल्याप्रमाणें सर्व प्रकार करावा. आपले लोक साबू करण्यात निर्मळ जिनसा घेतील व सांच्याच्या योगानें सफाईदार एकसारिखे तुकडे करण्याची कुशळता दाखवितील, तर विलायती साबणासारखा साबण दिसून सर्व लोक तोच पसंत करतील व देशास फायदा होईल. वि. वि.

ईस्टविक साहेब यांचें संभाषण.

ईस्टविक साहेबांचें नांव आमच्या वाचकांपैकीं पुष्कळांस ठाऊक असेल. हे साहेब सन १८३९ च्या सुमारास आपल्या देशांत सरकारी हुद्दा घेऊन आले होते; परंतु ते लवकरच परत विलायतेस गेले. हिंदुस्थानांत असतां हे मराठी, गुजराथी व फारसी भाषा शिकले होते ह्मणून यांस विलायतेंतील हेलीबरी कालेजामध्यें सदर भाषांचे शिक्षागुरु नेमिलें. नंतर कांहीं वर्षें ते इराणांत इंग्रज सरकारच्या तर्फे वकील होते. त्यावेळीं त्यांणीं हिंदुस्थान व मध्य एशिया देश यांच्या राज्यासंबंधीं स्थितीची पुष्कळ माहिती करून घेतली आणि तेव्हांपासून हे पार्लमेन्ट सभेचे सभासद होऊन या विषयांकडेस बरेंच मन लावीत आले आहेत. सन १८६६।६७ सालीं विलायतेंत ई. इं. आसोसिएशन सभा स्थापन झाली त्या कामांत हे पुढाऱ्यांपैकीं एक होते व सभेची बढती करण्याकडे यांचे श्रम सतत चालू आहेत. हल्लीं ते आपल्या देशांत आले आहेत तेही याच उद्देशानें. ई. इं. आ० चा उद्देश हा आहे कीं, विलायतेंतील लोकांस हिंदुस्थानसंबंधी खरी माहिती करून द्यावी आणि एथील राज्यकारभार रास्त रीतीनें चालून प्रजेस सुख व्हावें.

असा आपल्या हितासाठीं झटणारा गृहस्थ आपल्या देशांत आला असतां त्याचें आगत स्वागत करावें हें योग्यच होय. ह्मणून ई. इं. आ० चा मुंबईतील शाखेनें गेल्या मंगळवारीं प्रसिद्ध सभा भरून त्यांस मानपत्र दिलें. त्यावर साहेबांनीं उत्तर दिलें. हा समारंभ फ्रा० का० इ० च्या दिवाणखान्यांत झाला.

सभेच्या मानपत्रांत साहेबांचे उपकार स्मरण करून हल्लीं सरकारच्या संबंधानें ज्या सार्वजनिक महत्वाच्या प्रकरणांविषयीं विचार चालू आहेत त्यांविषयीं चौकशी व विचार होण्याची सूचना केली होती.

ईस्टविक साहेबांनीं उत्तर दिलें त्यांतील सारांश. इंग्रज लोकांपैकीं कित्येक ह्मणतात कीं, हिंदुस्थान आपल्या ताब्यांत असल्यानें इंग्लंडास फायदा नाहीं. कदाचित् कित्येक गोष्टींनीं नुकसानच आहे. हें बोलणें सर्वथैव खोटें आहे, या देशामुळें इंग्लंडांतील लोकांस पुष्कळ द्रव्य प्राप्त होऊन मोठेपणा मिळाला आहे तो या देशाचा संबंध तुटतांच नाहींसा होईल. तसेंच हिंदुस्थानच्या कित्येक लोकांस वाटतें कीं, इंग्रजीराज्यामुळें आपलें द्रव्य जाऊन फायदा कांहींच नाहीं पण हेंही बोलणें मिथ्या. इंग्रजी सत्तेमुळें देशांत स्वस्थता राहून व्यापार धंदा चालतो. व याच संबंधामुळें श्रीमंत इंग्रज लोक पैसा खर्चून या देशांत आगगाड्या वगैरे मोठमोठीं लोकांच्या हिताचीं कामें करितात व नीळ, चहा पिकविणें, कोळशांच्या खाणी शोधून काढणें इ० संपत्ति वाढविण्याचीं साधनें वृद्धिंगत करितात. तेव्हां याप्रमाणें या दोनही देशांचा परमेश्वरेच्छेनें घडून आलेला जो संबंध त्यापासून परस्परांस फायदा आहे सबब तुटण्याची किंवा तोडण्याची इच्छा न धरितां सदृढ होण्याची सर्वांनीं तजवीज करावी. सध्या हिंदुस्थानच्या राज्यव्यवस्थेंत रयतेच्या सुखासाठीं कित्येक फेरफार झाले पाहिजेत. त्यांत मुख्य हा कीं, लोकांचे वतीनें पार्लमेन्ट सभेंत प्रतिनिधी जावेत व या देशांतही लोकांचे अभिप्राय कळविण्यासाठीं पार्लमेन्ट सारिख्या गांवोगाव व जिल्हानिहाय सभा झाल्या पाहिजेत; परंतु या कामासाठीं झटून मेहनत केली पाहिजे. असेल माझा हरि तर देईल खाटल्यावरी असें ह्मणून स्वस्थ बसले तर कांहीं व्यावयाचें नाहीं. तर लोकांनी या कामासाठीं श्रम केले पाहिजेत. पुणें एथील सार्वजनिक सभेनें विलायत सरकारास अर्ज पाठविला कीं, लोकांचे वतीनें पार्लमेन्ट सभेस सभासद असावे हें ठीक केलें. परंतु अशा प्रकारचे अर्ज सर्व ठिकाणांहून लाखो लोकांच्या सह्यानिशीं जावे, आणि अशी सतत खटपट झाली तर लोकांचें मागणें आज नाहीं उद्यां मान्य होईल. आणि असें झालें ह्मणजे देशी व परदेशी हा भेद इंग्रज लोक व या देशांतील लोक यामध्यें न राहातां सर्व एक राजाची प्रजा होऊन रहातील. या प्रकारची स्थिति व्हावी हा ई. इं. आ. चा उद्देश आहे व त्या प्रीत्यर्थ त्या सभेचा उद्योग चालला आहे तेव्हां तीस मदत केली पाहिजे. इंग्लंड देशाच्या दूरदूरच्या वसाहती आहेत त्यांतील लोक विलायतेस आपले हित साधण्यासाठीं हपिसें काढून मुखत्यार नेमितात त्याप्रमाणें एथील लोकांनीं केलें पाहिजे.

याप्रमाणें ई. साहेबांचे भाषणाचा थोडक्यांत सारांश झाला, त्यांतील मतलब कीं आपणास जें पाहिजे तें मागण्याविषयीं सतत सर्वांनीं झटलें पाहिजे. इंग्रजी राज्यरितीस ही खटपट जरूर आहे आणि तशी लोकांकडून न झाली तर त्यांना कांहीं उणें नाहा असें इंग्रज लोक समजतात. यास्तव मशारनिल्हे साहेबांनीं केलेला उपदेश मनावर घेऊन आपणास चाललें पाहिजे. सु. प.

निरवयव अदृश्य आत्म्याचें ध्यान.

शुद्ध निराकार आत्मा मनांत आणणें किंवा त्यावर प्रेम व भक्तिभाव ठेवणें हें अशक्य आहे आणि याच कारणामुळें साकार दैवत असणें अवश्य आहे असें कितीएकांचें ह्मणणें आहे. ह्या ह्मणण्यास कांहीं आधार दिसत नाहीं. सावयव अवताराची कांहीं गरज आहे असें वाटत नाहीं. परमेश्वर सावयवरूपानें अवतार घेतो असें मानिलें असतां त्यापासून मनुष्याच्या स्वभावाचें समाधान तर होत नाहींच; उलटा त्यास विरोध मात्र येतो. सावयवरूपी दैवतांची कांहींच गरज आह्मास वाटत नाहीं. प्रेम, भक्ति, पूज्यत्वबुद्धि, कृतज्ञता इत्यादि आपल्या वृत्ति ह्या सर्वदा मनाच्या किंवा आत्म्याच्या धर्मांवरूनच जागृत होतात, शारीरिक व दृश्य आकृतींवरून होत नाहींत. या गोष्टीची प्रतीति आपणास आपल्या मनुष्यांच्या परस्पर व्यवहारांत प्रतिदिनीं येत आहे. धर्मशील व निष्कपट मनुष्यें लोकांमध्यें मान्यता पावतात. जीं कोणी गुणांनीं व स्वभावानें मन मिळाऊ व प्रियकर अशीं असून आपणावर लोभ करितात तीं आपणास आवडतात; आपणावर जीं उपकार करितात त्यांजविषयीं कृतज्ञताबुद्धि आपल्याठायीं उत्पन्न होते. आतां; निष्कपटपणा, लोभ किंवा प्रीति आणि परोपकारबुद्धि हे सर्व मानसिक गुण आहेत, ह्मणजे ह्या निरवयव किंवा अध्यात्मिक वस्तु आहेत. ह्या साकार मनुष्यांच्या ठायीं आपण वस्तुतः पाहतों हें खरें आहे; तथापि त्या मनुष्यास जो मान व थोरपणा आपणाकडून मिळतो तो या गुणावरून मिळतो. आतां हें कबूल केलें पाहिजे कीं, आपण इतरांस मान देतों व त्यांवर लोभ करितों त्यांत आपलें लक्ष त्यांच्या आत्म्याकडे किंवा मनाकडे असतें तसेंच शरिराकडेही असतें. आमची मातापितरें, भार्या, बाळकें, बंधु, भगिनी, स्नेही यांच्या स्वरूपावरूनच आपलें मन त्यांजकडे ओढवतें, आणि केवळ त्यांस पाहूनच आपणास आनंद व प्रेमा होतो. त्यांचें दर्शन व समागम अधिकाधिक व्हावे असें आपणास वाटतें; कारण त्यांच्या समागमापासूनें आपणास सुख होतें आणि विरहापासून दुःख होतें. त्यांच्या शरिराविषयींच आपल्या ठायीं एवढा प्रेमा जडतो कीं, त्यांचीं मुखें आपणास प्रिय होतात. आपणास त्यांचें स्वरूप आपल्या अंतःकरणावर ठसविण्यास आवडतें, आणि जेव्हां जेव्हां आपणास त्यांचें स्मरण होतें तेव्हां तेव्हां तें स्वरूप आपल्या डोळ्यापुढें उभें राहतें. यावरूत हें सिद्ध होतें कीं, आपल्या प्रिय मनांची शरीरें आणि मनें या दोहोंवरही आपला प्रेमा असतो. परंतु सूक्ष्म विचाराअंतीं आपली खातरी होईल कीं, देहावर प्रेमा असतो तो केवळ मनामुळें असतो, शुद्ध देहांतच तर प्रेमा करण्याजोगें असें कांहीं नाहीं. प्रथम जो प्रेमा उत्पन्न होतो तो आत्मा कांहीं उत्तम गुणांनीं संपन्न असल्यामुळें त्याज (आत्म्या) विषयीं उत्पन्न होतो. आणि नंतर जर बाह्य देहाविषयीं प्रेमा झाला तर त्या देहामध्यें असा आत्मा असल्यामुळेंच केवळ झाला असें समजलें पाहिजे. अत्यंत कुरूप व ओंगळ असाही मनुष्य सुशील असला तर प्रिय होतो. तर आपण मित्राविषयीं किंवा प्रियजनांविषयीं जी प्रीति करितों ती वास्तविक त्याच्या शरिरावर करितो असें नाहीं, तर त्याच्या शरिरांत वास करणारा जो आत्मा त्यावर करितों असेंच समजलें पाहिजे, ह्या सिद्धान्ताच्या स्पष्टीकरणार्थ, ज्यांस आपण कधीं पाहिलें नसून त्यांविषयीं प्रेमा व पूज्यत्वबुद्धि बाळगीत आहों अशांचीं उदाहरणें घेऊं. विक्टोरिया राणीविषयीं आपली सर्वांची पूज्यत्वबुद्धि व राजनिष्ठा आहे कीं नाहीं? भास्कराचार्य, न्यूटन आदिकरून विद्यांचे शोध कर्ते यांणीं मनुष्यजातीवर उपकार केले ह्मणून आपल्या ठायीं त्यांजविषयीं कृतज्ञताबुद्धि नाहीं काय? तसेंच पूर्वीं आपल्या आणि इतर देशांत जे साधु व वीरपुरुष व जगावर उपकारकर्ते होऊन गेले त्यांस जरी आपण कधीं पाहिलें नाहीं तरी त्यांविषयीं अत्यंत पूज्यत्वबुद्धि आपणास वाटत नाहीं काय? खचीत वाटते. ही त्यांच्या जडदेहावरून असें तर किमपि होणार नाहीं, तर ती त्यांच्या अध्यात्मिक गुणावरूनच होय. सु. प.

हें पत्र अकोलें एथें खंडेराव बाळाजी फडके यांचे वऱ्हाडसमाचार छा. छा. प्र.

वऱ्हाडसमाचार.

पुस्तक ९ अकोला, रविवार ता० ११ माहे जुलै सन १८७५ इ० अंक २८

वऱ्हाडसमाचाराचीकिंमत.

	गाँ	रु.
वर्षाचे अगाऊ		६
सालअखेर		७
फुटकळ अंकास		०४
डांकहशील		
वर्षाचे अगाऊ		१०८
" अखेर		२

नवीन वर्गणीदार होऊ इच्छिणारे लोकांकडून आगाऊ वर्गणी आल्या खेरीज पत्र सुरू केलें जाणार नाहीं.

नोटिसीबद्दल.

मराठी, दर ओळीस	०१०६
तीच नोटिस दुसरे खेपेस	०१
इंग्लिश लिपींत दर ओळीस	०४
" दुसरे खेपेस	०२

पत्रव्यवहार

या सदराखालील मजकूर पत्रकर्त्यांच्या मतास मिळूनच असतील असें समजूं नये

रा. रा. वऱ्हाडसमाचार कर्ते यांसः—

वि० वि० आपणाकडे खालीं लिहिलेल्या चार ओळी पाठविल्या आहेत त्या कृपा करून आपल्या जगमान्य व सुंदर पत्रीं छापून प्रसिद्ध कराल अशी आशा आहे.

महाराज मंगरूळ हा गाव वाशीम तालुक्यांत असून सुमारें १५०० घरांची वस्ती आहे. येथें एक मराठी शाळा असून एक हिंदुस्थानी मुलांची व मुलींची शाळा आहे. मुलींच्या शाळेची नेमणूक अद्यापि पक्की झाली नाहीं. मराठी शाळेचे हेड मास्तर रा. केशव रामराव हे गृहस्थ फार हुशार असून सुशिक्षित आहेत. हे येथें आल्यापासून शाळेची सुधारणा होत चालली आहे. येथें नवीन शाळा बांधण्याकरितां सरकारानें १००० रुपये दिले होते, व ती बांधण्याचें काम सरकारानें सदर्हू मास्तरासच सोपाविलें होतें. व त्याप्रमाणें त्यांणींही फार श्रम घेऊन शाळा बांधण्याचें काम उत्तम करविलें आहे. पहिलें सांगशन पुरलें नाहीं ह्मणून सरकारानें आणखी ३०० रुपयांची मदत दिली आहे. येथें वैशाख वद्य ११चे दिवशीं नाटक झालें त्यांतील मुलांचीं भाषणें फार अशुद्ध होतीं तीं कानानें ऐकवली सुद्धां जात नव्हतीं. परंतु गांवच्या अडाणी लोकांनां व हें नाटक करणारांनां असें वाटलें कीं आमचें हें नाटक फार उत्तम झालें. व आह्मी त्रैलोक्यांत धन्य आहों. गावांत दुसरेंही एक नाटक झालें होतें. कळावे ही विनंती.

तारीख १४ जून सन १८७५ इसवी.

एक चकाट्या पिटीत फिरणारा मंगरूळकर

रा. रा. वऱ्हाडसमाचार कर्ते यांस—

वि. वि. आपणाकडेस खालीं लिहिलेल्या चार ओळीस आपल्या येत्या अंकीं जागा द्याल अशी आशा धरून पाठविल्या आहेत.

थोडे दिवसांमागें येथील इं. म. शाळेंत चार संभावित लोकांची सभा भरली होती तिची हकीकत खालीं लिहिल्या प्रमाणें.

अध्यक्ष स्थानीं मेहेरबान शाबासखा अ० तहशिलदार तालुके बाळापूर यांची स्वारी बसली होती पुढें सर्व लोक जमल्या वर सभेचे कामास आरंभ झाला. प्रथम मिस्तर त्रिंबक रामकृष्ण फर्स्ट असिस्टंट मास्तर यांनीं वऱ्हाडांतील सरकारी शाळा पासून काय काय फायदे होत आहेत अशा विषयीं भाषण केल्यावर महमद सर्फराज अली काजी यांनीं मुलाचे आई बापाचें कर्तव्य कर्म काय आहे हें सांगून लहान मुलांना विद्याभ्यास शिकविल्यापासून काय फायदे होतात हें थोडक्यांत हिं० भाषेंत प्रदर्शित केलें. नंतर मिस्तर रामचंद्र विनायक हेड मास्तर यांचे विनंती वरून तहशिलदार साहेब यांनीं सभा भरण्याचा काय उद्देश होता हें सर्वांस कळविलें तो असा कीं गरीब लोकांचीं जीं मुलें ह्या शाळेंत विद्याभ्यास करीत आहेत त्यांस फी, बुकें वगैरेची मदत करण्या करितां एक फंड जमा करावा वगैरे०— नंतर थोडें संभाषण होऊन सुमारें ४० गृहस्थ सदरहु कृत्याबद्दल स्वसंतोषानें उदार होऊन वर्गणीच्या यादीवर सह्या त्यांनीं केल्या. नंतर आपण बोलाविल्याप्रमाणें जमलेल्या गृहस्थांनीं सभेस येण्याची मेहेरबानी केली. याजबद्दल हेड मास्तरानीं त्यांचें आभार प्रदर्शित करून सभा विसर्जन झाली.

वर्गणी देण्याचें कबूल करून ज्या गृहस्थांनीं आजपर्यंत वर्गणी दिली त्यांचीं नांवें. येणेंप्रमाणें:—

२ मि० शाबास खान तहशिलदार
९ मि० खाजे मनवर अली खान जाहागिरदार
४ मि० सरफराज अली काजी
४ मि० अबदुल रसूल जाहागिदार
२ मि० रामचंद्र विनायक हेड मास्तर
२ मि० गोविंदसा भवानसा साहु
२ मि० टिकाराम वलद धनीदीन कलाल
२ मि० सिताराम वलद रामाराम सिंपी
१ मि० मुनी स्वामी डि० पो० मास्तर
१ मि० महमद सिकंदर
१ मि० गुलाम नबी हिं० हेड मास्तर
१ मि० त्र्यंबक रामकृष्ण फर्स्ट असिस्टंट मास्तर
१ मि० रामजी वलद माहादजी वाघमारे
१ मि० जैराम शिवराम कुळकर्णी
१ मि० नारायणराव भालेराय
१ मि० गंगाराम रामजी भालेराय
१ मि० श्रीचंद मारवाडी
.॥. मि० सदाशिव सोनाजी महाजन
.॥. मि० गंगाधर चिमणाजी सेकंड असिस्टंट मास्तर
.॥. मि० साहेबखान वलद बिसेखान अ० असिस्टंट मास्तर

३७॥.

सारांश लिहिण्यास आनंद वाटतो कीं ही शाळा स्थापन झाल्यापासून आजपर्यंत अशा प्रकरणाची गोष्ट न होतां आज इतकी रकम मुलांचे विद्यावृध्धीबद्दल जमा झाली याजवरून सदर्हू लोकांचें लक्ष विद्येकडे किती लागलें आहे हें सहज ध्यानांत येईल व अशा कामास तहशिलदारीचे जागेवर येऊन थोडे दिवस झाले नाहींत तोंच मि० शाबासखान यांनीं मदत दिली हे त्यांस फार भूषणार्ह आहे. कळावें लोभ असावा ही विनंती. तारीख २३ माहे जून सन १८७५ इसवी. मुक्काम पातूर सेखबाबु.

एक सभेस जाणारा ज्ञ.

रा. रा. वऱ्हाडसमाचारकर्ते यांस—

वि० वि० आपल्या गेल्या अंकांत कांहीं मंडळींनीं महामारीचे शांतवनासाठीं परमेश्वराची प्रार्थना केली आहे ती आह्मी पाहिली. आह्मांस वाटतें कीं आपले सर्व लोकांनां उपयोगी पडेल व ती भोळे भाविकपणाच्या वरच्या पायरीची असेल अशी एकादि प्रार्थना लोकांस असावी. व आह्मी कित्येक मंडळींनीं मिळून ईश्वराची तशी प्रार्थना केली ती आपणाकडे पाठविली आहे. मर्जीनुरूप प्रसिद्ध करण्याची कृपा व्हावी. कळावें हें विनंती

ईशतल्लीन.

प्रार्थना

हे कृपाळु परमेश्वरा, सर्व जगताचा निर्माणकर्ता, पालनकर्ता, व संहारकर्ता तूं आहेस; हें सर्व जग तुझ्या इच्छामात्रेंकरून चाललें आहे, तूं परम न्यायी आहेस, तुझ्याकडून अन्याय चुकूनही सहसा कधीं घडत नाहीं, आह्मी मानव अल्पज्ञ, अल्पबुद्धि व अल्प विच्यारी आहोत. आह्माला तुझे हेतु व कार्याकारणें बरोबर कळत नाहींत ह्मणून कधीं दुःखानें होरपळलों असतां व्याकुळ होऊन तुला शद्ब ठेवावयास लागतों व तुझा धावा करितों. आमचे इहलोकीचे कित्येक न्यायाधीश यांस 'मृदंगो मुखलेपेन कुरुते मधुरं ध्वनिं' याप्रमाणें मुखापिंड दिला किंवा थोडें स्तविलें ह्मणजे ते आमचे विरुद्ध वागणार असले तर तो मार्ग सोडून आह्मास अनुकूळ होतात त्याच प्रमाणें आह्मी अज्ञानी लोक तूं आहेस असें कल्पितों. तुला भूक ताहान इच्छा वगैरे आहेत असें समजून मोठा पंच पक्वान्नाचा नैवेद्य समर्पण केला, छन छन वाजणारे रुपयांची दक्षिणा तुझ्या पुढें ठेविली, मोठाली स्तोत्रें ह्मणून तुला न्हाऊं घातलें, तुझ्यावरून दीप ओवाळले, सुवासिक पुष्पें व सुगंधिक द्रव्यें तुला अर्पण केलीं, तर तूं परम संतोषित होऊन आमचें कांहीं विपरीत करावयाचें असलें तर तें टाळून आह्मास सुखी ठेवितोस, तूं आह्मांतून कोणाला ठार मारणार असलास तर आह्मी तुला कोंबडा, बकरा, किंवा हेला बळी दिला तर तो बदल्यात घेऊन तूं त्याला ठार मारावयाचे वर्जितोस अशी आमची समजूत झाली आहे व असें होत होत आह्मी अत्यंत अज्ञानी, पापी, दुष्ट, व नीच असे झालों आहो व तेणें करून तुझ्या कृपेच्या जितके जवळ होतो त्याच्या दसपट आतां मागें वहकलों आहो याजबद्दल जेव्हां सुदैवानें आह्मी विच्यार करूं लागतों तेव्हां परमेश्वरा, आह्मास अतिशय लज्जा वाटते व आपली पुढें गति काय होणार याजबद्दल अतिशय भय वाटतें.

या जगसमुद्रास यथार्थज्ञानाची जी बहुत कालमर्याद भरती आली होती तिचा कांहीं कालापूर्वीं ओहोट चळला व अज्ञानाच्या ओघास लोक लागले आणि तुला विसरण्याच्या बेतास आले हा सुमार पाहून कित्येक ज्ञात्यांनीं तुझीं चित्रें, तुझ्या तसबिरी, तुझ्या मूर्ती, तुझे अवतार इत्यादि तऱ्हा केल्या व त्यांचा कित्ता वळवून मनांत तुझ्यासारखी पुस्ती काढावी अशी योजना केली हा एक त्यांनीं जगावर मोठा उपकारच केला असें समजावयाचें. पण आह्मी अज्ञान, मदांध व पापी लोक चित्रांनां भुलून गेलों, व ज्या प्रभूचें तें चित्र त्यास विसरलों, मुलाम्याला भाळलों व सोन्याला विसरलों, सुरेख खेळा पाहून लुटपुट झालों पण तिच्या निर्माणकर्त्याला विसरलों, व हें अज्ञान वाढत वाढत जाऊन शेवटीं आह्मी तुला आपले मनुष्य वृत्तीच्या बस्तानावर आणून ठेविलें, ह्मणजे तुझ्या मारुतीच्या मूर्तीला शनिवारीं शेंदुर नेऊन लाविला नाहीं तर तूं पीडा उत्पन्न करितोस असा आमचा समज झाला. तुझ्या शक्तीची प्रतिमा भवानी महामारी या मोठ्या विक्राळ देवता आहेत त्यांनां मद्य मांसाचे नैवेद्य पाहिजेत, पशूंचे बळी पाहिजेत, नाहीं तर त्यांच्या रूपानें तू येऊन आमच्यांतील पराक्रमी व कीर्तिमान पुरुष, रूपवती व गुणवती स्त्रिया, गोजिरवाणीं व मनमोहक बालकें यांचे क्रूरपणें राक्षसवृत्तीनें एकदम प्राणहरण करितोस; त्यावेळीं तुला कांहीं आमची दया येत नाहीं, आमचें रडें ऐकूं येत नाहीं व दुःखाबद्दल हळहळ वाटत नाहीं असें आह्मांस खरोखर वाटूं लागलें आहे, ही आमची चुकी देवा

केव्हां सुधारेल; परमेश्वरा, आह्मास खरें केव्हां कळूं लागेल? बापा, आह्मी शुद्धीवर केव्हां येऊं? दीनदयाळा, करुणासागरा, भक्तवत्सला, तुला योग्य वाटल्यास तूं आह्मावरचें अज्ञान मोहजाल काढून टाक, आमचे कान फुंक, आमच्या नेत्रावरचें तिमीर दिव्य तेजानें नाहींसें कर, चित्त शुद्ध कर, अंतःकरण प्रकाशित कर, उत्तम मंत्रोपदेश दे, बरी चांगला उपाति ऐसा कर, परंतु हे सर्वशक्तिमान परमेश्वरा तुझ्या न्यायानें झटलें असतां ही आमची विनवणी देखील चुकीचीच आहे. कारण सर्व वस्तु, त्यांच्या स्थिति आणि योजना ज्या होताहेत त्या तुझ्या सत्तेनें, इच्छेनें व न्यायानें होत आहेत ह्मणून त्यांत बदल कर ह्मणणें ही चुकीच होय; परंतु आह्मी बहक केलींच मनुष्यें आहों ह्मणून ताळ्यावर येण्याकरितां कांहीं चुकी करीत असलो आणि ती तुला योग्य वाटत असली तर ती तूं ऐक.

आह्मा पापी मनुष्यांस स्वाभिमानाची घमंड मोठी ह्मणून सुख, ऐश्वर्य, सोयी, व आरोग्य इत्यादि कामांत कांहीं चांगुलपणा घडून आला तर आम्ही त्या प्रसंगीं तुझा आठव मुळींच करीत नाहीं तें आमचें आम्ही 'अस्मादिकांनीं' केलें असें ह्मणतों; व दुःख, दरिद्र, अडचणी, व्याधि इत्यादिकांचा आह्मावर पगडा बसला, तर आमचे आम्ही प्रथम उद्योग करितों, ज्याजकडून ज्याचा परिहार व्हावयाचा त्या मनुष्याची आर्जवें करितों. त्यास मोबदला देतो त्याची सेवा करितों, ह्मणजे दुखणें लागल्यास वैद्याकडे जातों, दरिद्र जाण्याकरितां मोठ्या दात्याकडे व राजाकडे जातों, इत्यादि प्रयत्न करितों आणि त्यांत दैवयोगानें यश आलें तर त्या आह्मास साहित्य करणाऱ्या माणसाची फुशारकी करितों पण तशा प्रसंगांत देवा, तुझें नाव निघावयाचें नाहीं; तथापि जेव्हां कां या लोकांचे हे यत्न फसतात, स्वतांच्या खटपटीस व सिऱ्हाइताचे उद्योगास यश येत नाहीं तेव्हां मात्र देवा, आह्मी तुझा आठव करितों व रडून करुणा भाकितों आणि ऐश्वर्याच्या व सुखाच्या भरभराटींत तुला समूळ विसरतों हा आमचा अपराध देवा, अगण्य आहे व याकरितांच आह्मावर दुःखाचे डोंगर कोसळतात.

तरी पण देवा, तूं दीनवत्सल आहेस ह्मणून आह्मा पैकीं पश्चात्ताप्यावर कृपा करावी हें तुझें ब्रीदच आहे व तूं तुला आवडेल तशी त्याची सुस्थिति करिशील याविषयीं आह्माला काळजी करण्याचें कारण नाहीं;

देवा, पापामुळें व अल्पज्ञानामुळें आह्मामध्यें सुखानें फुगणें व दुःखानें डगमगणें हे दोन दुर्गुण फार प्रबल झालेले आहेत ते जाण्याकरितां आह्मी तुझी प्रार्थना करावी याचें आह्मांस फार अगत्य वाटतें. जर आह्मी सुखतल्लीन झालों नाहीं ह्मणजे उदासीन वृत्तीपेक्षां सुखप्राप्तीचे प्रसंगांत कांहीं जास्ती मानावयाचें नाहीं अशी तुला स्मरून दृढ सवय केली तर सुखाच्या उलट दुःखाचे प्रसंग येतील तेव्हां आह्मी डगमगणार नाहीं व दुःखाची बाधा आह्मास होणार नाहीं. व हा सद्गुण तुझ्या कृपेनें आह्मांस प्राप्त व्हावा असें आमचें तुजजवळ मागणें आहे.

परमेश्वरा, तूं पवित्र व न्यायी आहेस व तूं आमचा उत्पन्नकर्ता आहेस तेव्हां आह्मी जन्मतः निर्मळ असूंच कारण त्या वेळीं पाप ह्मणजे काय तें आह्मांस ठाऊकच नसतें पण मनुष्य प्राण्याची योजना तूं अशी केली आहेस कीं मुळचा तो अज्ञान व भोंवतालच्या लोकांमधून समजूत घेऊन तो वाढत जातो तेव्हां त्याला जे साहचर असतात त्यांचेच ज्ञानाचे, नीतीचे व ईश्वरभक्तीचे अंकूर घेऊन तो तयार होतो. या मानानें पाहिलें असतां हल्लीं बहुत मनुष्यें अनीतिमान झालेलीं आहेत, पापी झालेलीं आहेत, व तुझी अवज्ञा करूं लागलेलीं आहेत तेव्हां त्यांचेच शिक्षण घेऊन पुढें वाढत आलेली प्रजा तशी होत आहे तेव्हां यांत कांहीं विशेष दिसत नाहीं. पण शंका एवढीच वाटते कीं पापाचा, अनीतीचा व अभक्तीचा अंकुर मनुष्य प्राण्यामध्यें प्रथम कसा आला व कां आला? आणि या शंकेचें समाधान आह्मा अल्पज्ञास कांहीं नाहीं. ह्मणून तुझ्या कृपेनें तें होईपर्यंत आह्मी इतकेंच ह्मणतों कीं जगांत जें कांहीं चांगलें अथवा वाईट होत आहे तें तुझ्या योजनेनें होत आहे. पुण्य, ज्ञान, नीति भक्ती हीं तूंच निर्माण केलेलीं आहेत तेव्हां त्यांच्या बरोबरच पाप, अज्ञान, अनीति व अभक्ती हींही तूं निर्माण केलेलीं आहेस असें आह्मी मानितों व तें साहजीक आहे; आह्मी उत्तम घर बांधिलें तर त्या बरोबर रिकामी जागा अंगण, परसूं, हीं ही तयार करितों. फार काय पण स्वर्ग तुल्य निर्मळ व सुशोभित देवगृह आम्ही तयार केलें तरी त्या घरांत नरकतुल्य शौच्यकूपही तयार करितोंच. ह्मणजे व्यवहारांत चांगलें व वाईट यांची सांगड आहे व वाईट आहे ह्मणून त्याच्या तुळणेनें चांगल्यास चांगुलपणा विशेष येतो; तेव्हां देवा, हा नमुना तुझ्या दरबारचाच होय व तुझ्या दृष्टीनें चांगलें व वाईट हीं दोन्ही लीलेसारखीं आहेत असें आम्ही कल्पितों. आणि तूं विश्वकुटुंबी आहेस व तुझे घरीं नित्य सवा लाखाची घडामोड आहे ह्मणतात ह्मणून जन्ममरणाविषयीं, सुखदुःखाविषयीं, लाभहानीविषयीं आह्मा एकेक व्यक्तीला जशी काळजी आहे तशी तुला काळजी करण्याचें प्रयोजन नाहीं असें दिसतें. आमचे खबुतरखान्यांत ५०० खबुतरें आहेत तर त्यांतून दहा पांच दुसऱ्या कोणाचे मेळ्यांत गेलीं किंवा दहा पांच दुसऱ्याचीं आमचे मेळ्यांत आलीं तर आह्मास त्यांत विशेष कांहीं वाटत नाहीं. तसाच प्रकार देवा तुझ्या राज्यांत मनुष्याच्या लाभ हानीचा असावा आणि तो तसा असेल तर आम्ही त्याविषयीं ज्ञात व्हावें आणि काळजी टाकावी. या जगांतील वस्तु शरीर, पुत्र, दारा, धन इत्यादि सर्व नाशवंत आहेत ह्मणून आज त्यांचा नाश झाला नाहीं तरी कालांतरानें होणारच ह्मणून त्यांच्या ठायीं आमची आसक्ती विशेष नसावी अशी आमची दृढमति कर आणि तुझ्या आवडी प्रमाणें जें घडतें त्याच्या ठायीं आम्हीही कुरकुर न करितां आवड ठेवावी असें आह्मास प्रभो, तयार कर हीच आमची तुला मुख्य प्रार्थना आहे.. याशिवाय तूं दुनियेंत महामारी आणूं नको, अमक्यास मरू देऊं नको, अमकी वस्तु अमुक प्रकारची होऊं दे इत्यादिकाविषयीं तुझी प्रार्थना करणें हें तुझ्या न्यायास व इच्छेस अडवें येणें आहे सबब आह्मास तशी प्रार्थना करण्याची बुद्धि देऊं नको. व सर्वकाल आह्मी तुझ्या ठायीं रत असावें, व नित्य तुला स्मरून सृष्टींत आहो तोंपर्यंत तोंतलि व्यवहार नीतीनें आणि सदाचारानें करावा अशी आह्मास दृढधारणा दे, एवढीच परमेश्वरा, तुला आमची सोत्कंठ प्रार्थना आहे.

वऱ्हाडसमाचार

मिती आषाढ शुद्ध ८ शके १७९७

महामारीच्या रोगाविषयीं.

महामारी, पटकी, जरीमरी, हवेचा उपद्रव, गोळीचा उपद्रव, वबा हीं सर्व एकाच रोगाचीं नावें आहेत. या रोगाचें नाव मुखांत आलें कीं पोटांत धडकी भरते, असा हा भयंकर आहे. व मनुष्यास मृत्युमुखांत टाकावयाची याची त्वरा तर इतर सर्व रोगांपेक्षां पहिल्या नंबरची आहे. व याचा उद्भव जेव्हां देशांत किंवा गावांत होतो तेव्हां तो सर्व देश किंवा गाव पराकाष्ठेच्या काळजींत व दुःखांत असतो. प्रत्येक घरांतील प्रत्येक मनुष्य ज्यास विचार ह्मणून आहे त्यास वाटत असतें कीं ही अपमृत्युरूप आकाशाची कुऱ्हाड आपणावर येईल कीं काय? ईश्वर करो आणि तसें न होवो. व अशा धास्तीमुळें लोकांचें नित्याचे व्यवहारावर चांगलें चित्त लागत नाहीं. फार काय सांगावें, सुग्रास अन्न कोणाच्यानें निष्काळजीनें पोटभर खाववत नाहीं.

आमच्या वऱ्हाडांत व इतर कित्येक जिल्ह्यांत या वर्षी महामारी बाई साहेबांची भारी कहारी स्वारी ज्यारी दिशांकडून बारी धरिल्याप्रमाणें जारी राहून मनुष्यांच्या हारींतून मनेप्सित नरनारी नेऊन यमाच्या दारीं गारींत लोटून ठारीठार करीत आहे; व तेणेंकरून त्यांचे आप्तजन घारीपरी तळमळून देवाचा धावा करितात कीं देवा आह्मा अनाथास असें धारीं न धरितां तारी, अपमृत्यूनें न मारी. व आमचीं सारीं संकटें हारी. अहाहा ! त्या वेळचे त्यांचे दुःखप्रलाप ऐकिले ह्मणजे हृदय उलूं लागल्यासारखें होतें. अस्तु.

या भयंकर रोगाविषयीं कांहीं माहिती मिळविण्याचे कामास आह्मी लागलों असतां डाक्टर पांडुरंग गोपाळजी जी. बी. एम. सी. मुंबई इलाख्यांतील सब असिस्टंट सर्जन यांनीं "महामारीच्या रोगावर लोकोपयोगी सूचना" या नांवाचा एक लहानसा ग्रंथ केलेला आह्मांस आढळला. त्यांतील कांहीं मतलब आह्मी आपले वाचकांकरितां आज या स्थळीं लिहितों.

प्राचीन ग्रंथांत महामारी उपलब्ध नाहीं. संस्कृत वैद्यक ग्रंथांत विषूचिका ह्मणून जो रोग आहे तो महामारीहून वेगळा आहे. विषूचिकाही पृथक होते व महामारी साथीनें होते. सन १७८३ सालीं हरिद्वार एथें महामारीसारख्या रोगाची साथ उत्पन्न होऊन बहुत मनुष्यें मरण पावलीं परंतु तो हाच रोग असा निश्चयात्मक इतिहास सांपडत नाहीं. सन १८१७ सालीं उत्तर हिंदुस्थानांत जेसोर प्रांतांत हा रोग प्रथम झाला होता असें इंग्लिश डाक्टरांचे लेख आहेत. हा रोग हिंदुस्थानाखेरीज इतर देशीं आढळत नाहीं. इकडे मात्र स्थलविशेष संबधानें सतत असणारा आहे व ब्रह्मपुत्रा आणि भागीरथी नदी यांच्या मधल्या प्रदेशांत हा निरंतर असतो. व जेथें मोठाल्या यात्रा भरतात तेथें त्यावेळीं साथीनें उत्पन्न होतो व कित्येक ठिकाणीं आगंतुक कारणानें उत्पन्न होतो.— याचे बीजाविषयीं अद्यापि चांगला निर्णय झाला नाहीं तथापि सदरील दोन नद्यांच्या मध्य प्रदेशीं नीच, ओलसर, वाहून आलेली, अथवा ओहोरीची जमीन तेथें आहे ह्मणून तीच या रोगाच्या अस्तित्वास कारण आहे असें वैद्यजन मानितात. हें बीज वायुरूपी आहे व उष्णतेच्या योगानें याचें बाष्पभवन होऊन तें हवेंतून जातें. स्वच्छ हवेंत कांहीं वेळानें याची शक्ति नाहींशी होते. या बीजाचा उद्भव मानवी देहांत होतो व वृद्धीही त्यांतच होते. पाण्यांत व कित्येक अन्नाच्या पदार्थांत हें बीज मिसळतें व त्याच्या आणि श्वासोश्वासाच्या योगानें तें शरीरांत जातें. तसेंच एका ठिकाणाहून दुसऱ्या ठिकाणीं या रोगाचा उद्भव होण्यास मनुष्यच कारण होतात ह्मणजे उपद्रव झाल्या जागेपासून मनुष्यें इतर ठिकाणीं जातात त्यांतून कोणाबरोबर, त्यांच्या वस्त्राबरोबर, अगर कापुस, लोकर; रेशीम वगैरे जिनसांबरोबर या रोगाचें बीज बाहेर भडकतें.— पटकीस अनुकूल कारणें. दरिद्रामुळें खाण्या पिण्याची गैरसोय, स्थलाचा संकोच, अस्वच्छ जमीन, अथवा श्रम, प्रवास, व कोणत्याही रितीची अशक्तता हीं आहेत. उष्णता असतां हा रोग जलद होतो व थंडींत क्वचित होतो किंबहुना होतच नाहीं. कोंडलेली हवा, कुजट पदार्थांनें दुष्ट झालेली हवा, तसेंच घाणेरें पाणी या रोगास अनुकूळ आहे.

या रोगाचीं कांहीं लक्षणें अशीं आहेत. कीं, कित्येक रोग्यांस भ्रम, त्रास, कानांत विलक्षण शद्ब इत्यादि पूर्वसूचक लक्षणें होतात. व कित्येकांस अतिसार होईपर्यंत त्यांस काय होत आहे हें कळत नाहीं. रोगाचे मूळतत्वाचा शरिरांत प्रवेश झाल्यापासून बहुधा वीस दिवसांचे आंत रोगोद्भवसूचक अतिसार उत्पन्न होतो. व अतिसार सुरू झाला ह्मणजे क्षणोक्षणीं भाताच्या निवळीसारिखे ढाळ होतात, व ओकारी, तहान, पोटांतशूल, हातांस व पायांस वळ, गात्रांना पीडा, व ग्लानि हीं लक्षणें रोग्यास होतात. व हीं लक्षणें अस

तां रोगी बरा होण्याचे पंथास न लागल तर शरिराची त्वचा थंड होते, श्वास मोह पडतो, मूत्र होत नाहीं, नाडी क्षीण होते, दांत, ओठ, व नखें काळीं होतात. ओकारीनें पीडित होऊन डोळे खोल जातात, कंठाचा स्वर क्षीण होतो व तो साध्य न होतां प्राणास मुकतो.

शहरांत पटकी उत्पन्न झाली तर उपद्रव झालेल्या मनुष्याच्या मित्रांनीं अथवा नातेवाइकांनीं उपद्रवाची सूचना सरकारी वैद्यास अथवा अधिकाऱ्यास तत्काल द्यावी. रोग्यास आश्वासन देऊन स्वच्छ व हवाशीर स्थळांत नेऊन ठेवावें व त्यास जपण्यास आणि औषध पाणी देण्यास शरिरानें दृढ व धीट मनुष्य ठेवावा. त्याचें मळमूत्र व वांत जमिनीवर न टाकितां भांड्यांत धरावें व त्यांतील रोगाचा नाश होण्याकरितां त्यांत चुना घालून कांहीं अंतरावर ते पदार्थ जमिनींत पुरावे व त्याचीं वस्त्रें कढलेल्या पाण्यांत निरंतर धुवावीं. आपल्या देशीं उपद्रव असल्यास यात्रेस बहुधा जाऊं नये. गेल्यास शिधासामग्री पुरती घ्यावी. वस्त्रें धुवट पांघरावीं. अधिक वस्त्रें घेणें तीं ऊन पाण्यांतून किंवा भट्टींतून काढलेलीं असावीं. जड व स्निग्ध पदार्थ खाऊं नयेत, उपोषण करूं नये, राहण्याची जागा कुजट व दाटीची नसावी. दुसरें पृथ्वी हें वातसंचारक रोगाचें आदिस्थान आहे. हिच्या या शोषक गुणामुळें हींत पटकीचें मूलतत्व राहतें व त्यास कुजट पदार्थांच्या तत्वांचें पोषण मिळालें म्हणजे रोगतत्व पसरून हवेंत व पाण्यांत जातें याजकरितां जमिनीवर कुजट पदार्थ किमपि नसावेत. व मलमूत्रादिकांचा संपर्क फार वेळ नसावा. हे पदार्थ गावापलीकडे दक्षिणेस कोरड्या जमिनींत निदान सहा फूट खोल पुरावे. पदार्थांचें जीवित्व नाहींसें झाल्यावर त्यांचें पृथक्करण होत असतां अपकारकारक वायु उत्पन्न होतात. म्हणून ते शहरांत फार वेळ ठेवूं नयेत. प्रेतें पुरण्याची जागा वस्तीच्या व पाण्याच्या जवळ नसावी. व प्रेतें गाडण्याच्या जागीं चुना टाकावा म्हणजे उपद्रवाचा अंश शक्तिहीन होतो—हवा पाण्याची स्वच्छता चांगली राखावी. ज्वलनादि क्रिया ज्या ठिकाणीं विस्तारानें घडतात त्या ठिकाणीं अशुद्ध झालेली हवा सतत राहिली तर शरिरास अपकार करितें. चुन्याच्या व विटांच्या भट्या व कातडी कमाविण्याचे कारखाने हे हवा अशुद्ध करणारे होत; सबब यांची शहरांत बंदी असावी. व हवा शुद्ध करण्याकरितां वारा ज्या रीतीनें घरांत चांगला घेतां येईल तो प्रकार करावा —रोगाच्या वेळीं कोठें पाणीही अशुद्ध होत असतें यास्तव तें काढवून कोळशांतून गाळावें; तेणेंकरून रोगाचा अंश वीर्यहीन किंवा निष्क्रिय होतो....हवा शुद्ध करण्याचे तीन च्यार उपाय आहेत त्यांत कमी आयासाचा व खर्चाचा हा कीं हवेंत गंधक जाळावा. त्या योगानें अपकारक वायूचीं निरुपद्रविक तत्वें बनतात.

वऱ्हाड

उमरावतीहून पत्र आल्यावरून समजतें कीं, तिकडे पाऊस चांगला पडत आहे. पण महामारीचा उपद्रव शुरूच आहे. गुरुवारपर्यंत ६ मनुष्यें मेलीं. आजारी पडतात त्यांपैकीं दुरुस्त बरींच होतात.

इलिचपुर छावणींतून आम्हास पत्र आलें आहे त्यांत महामारीचा उपद्रव तेथें बिलकुल नाहीं असें लिहिलें आहे; परंतु हिंदुस्थान सरकारचे ग्याझेटावरून कळतें कीं, त्या जिल्ह्यांत उपद्रव सुरूं आहे.

यवतमाळ जिल्ह्यांत पाऊस चांगला आहे व वाख्याचा उपद्रव बिलकूल नाहीं.

वाशिमाहून एक गृहस्थ आले त्यांचे सांगण्यांत तेथें उपद्रव बिलकुल नाहीं असें आलें पण तारिख ३ जुलैचें आम्हास पत्र आलें आहे त्यांत लिहिलें आहे कीं, 'येथें महामारीचा रोग उद्भवला असल्याविषयीं काल ऐकिलें. काय देव करील तें खरें. पाऊस चांगला पडत नाहीं तेणेंकरून शेतकरी लोकांचे डोळे वर आकाशाकडे लागले आहेत. व धान्याचे भाव चढत चालले आहेत.'

बुलढाणें जिल्ह्यांत हा उपद्रव [illegible] आहे. असें हिंदुस्थान सरकार लिहितें. बुलढाणें गावीं चांगली हवा असल्यामुळें तेथें कधीं हा उपद्रव होत नसतो असें ऐकिवांत होतें पण साल मजकुरीं तेथेंही तुरळक उपद्रव सुरू झाला आहे व बाहेर गावीं तर फारच आहे फत्तेखेलड्याहून पत्र आलें आहे त्यावरून समजतें कीं त्या गावीं व भोवतालचे गावीं उपद्रव बराच सुरू आहे. मेहेकराखेरीज तेथें जवळपास डाक्टर नसल्यामुळें चीफ कानस्टेबल गिवाल्ड्या हे सरकारी औषधें फार श्रम घेऊन रोग्याचे घरीं जाऊन देत असतात त्यामुळें पुष्कळ रोगी बरे होतात— तिकडे मृग व आर्द्रा नक्षत्राचे पर्जन्य फार चांगले झाल्यामुळें शेतीचें काम मोठे झपाट्यानें चाललें आहे.

रा. रा. गोविंदराज अण्णा एथील तहशिलदार जे हल्लीं अडगावास एकस्ट्रा [illegible]टाचे मदतीस गेले आहेत त्यांची नेमणूक उमरावती जिल्ह्यांत मोर्शीचे तहशिलीवर झाली याजबद्दल आम्हांस फार वाईट वाटतें. चांगले इंग्लिश जाणणारे हुशार गृहस्थ सदर स्टेशनाच्या जागीं ९।६ वर्षें असतां बढतीशिवाय त्यांना एथून बदललें हें चांगलें झालें नाहीं. असें ऐकण्यांत आलें कीं, मोरशीस दिवाणी कामाकरितां एक स्वतंत्र कोर्ट करावें असा फार दिवस विच्यार चालला असतां तें अजून झालें नाहीं सबब या हुशार तहशिलदारास तेथें नेमून १०० रुपये पर्यंत दिवाणी दावे पहाण्याचा त्यांस अधिकार द्यावा असें ठरलें आहे. वा:! हुशार कामदार म्हणून त्यांस मोठा बोजा उचलावयास नेमिलें पण त्याप्रमाणें पगार मोठा व हुद्दा मोठा द्यावयास नको काय ?

येथें तहशिलीचे जाग्यावर मोर्शीचे तहशिलदार रा. रा. भास्कर महेश्वर यांस नेमिलें. पाहिले तारखेपूर्वीं हे उमरावतीस काम करीत होते व हल्लीं मोर्शीस पाठविले आहेत. आणि मि० गोविंदराज तेथें गेल्यावर हे अकोल्यास येतील. दहा बारा दिवसांत त्यांचा वर्ग करावयाचा होता तर त्यांस हे दोन हेलपाटे तरी कशाकरितां निरर्थक दिले याचें कारण आम्हास समजत नाहीं. पावसाळ्या दिवसांत कामदारांच्या बदल्या अत्यंत गैरसोयीच्या आहेत याविषयीं आम्ही मागें लिहिलें होतें पण त्याचा कोणी विच्यार केला असें दिसत नाहीं. गरीब नेटिव कामदार त्यांच्या सोयी गैरसोयीकडे कोण पहातो! गोविंदराज १५वे तारखेस अडगावाहून परत येतील आणि एक दोन दिवसांत मोर्शीस जातील.

नारायण माहिपत नाजरचे चिरंजीव रा. सदाशिव नारायण येथें डि० कमिशनरकचेरींत कारकून होते. त्यांनीं बापाकरितां अपील करावयाचे कामीं हैदराबादेस जावयाला रजा पाहिजे असा अर्ज केला होता. व त्या अर्जांतच असें लिहिलें होतें कीं, रजा न दिल्यास हाच माझा राजिनामा समजून मंजूर करावा. डि० कमिशनर साहेबांनीं रजा न देतां राजिनामा मंजूर केला व ते गृहस्थ येथून निघून गेले. त्यांची २५ रुपयांची जागा बोरगावचे ३० रुपयांचे स्कुलमास्तर रा. विठूजी नारायण गालफाडे यांस दिली.

या आठवड्यांत २।३ दिवस पाऊस फार चांगला पडला. सोमवारीं रात्रीं व मंगळवार सकाळीं केवळ कोकणझड लागली होती. बुधवारीं रात्रींही थोडा पाऊस पडला पुन्हा उघाडी झाली आहे.

नाजराचे घराचा उदईक लिलाव होण्याची तारिख नेमिली होती पण उपद्रवामुळें तूर्त तहकुबी झाली आहे असें समजतें.

सर्व वऱ्हाडांतील तहशिलदारांच्या बदल्या होणार आहेत असें समजतें.

कारंजाहून पत्र आलें आहे त्यावरून समजतें कीं शाळेचीं वार्षिक बक्षिसें देण्याकरितां तेथें गेल्या १५ वे तारखेस मोठी सभा भरली होती. तींत मि० अबदुल हक्क साहेब पीरजादे हे अध्यक्ष होते. हेड मास्तर रा. रा. पुरुषोत्तम गणेश केळकर यांणीं शाळेच्या मूळस्थितीविषयीं व पुढें सुधारणा झाल्याविषयीं कांहीं भाषण केलें नंतर अबदुल हक्क साहेब यांनीं उभे राहून थोडा वेळ पण चांगलें व्याख्यान दिलें. त्यांत मुलांना विद्याभ्यासाला उत्तेजन, विद्येपासून फायदे, व मानमान्यता याविषयीं ते फार सुरस बोलले. नंतर तीन शाळांमिळून १०० विद्यार्थ्यांस १२॥ रुपयांचीं पुस्तकें सरकारांतून मिळालीं होतीं तीं फार थोडीं म्हणून त्यांनीं आपलीं स्वतांची कांहीं रक्कम व लोकांकडून कांहीं वर्गणी मिळून ४७ रुपये जमा करून त्यांचीं पुस्तकें वाटलीं. तेणेंकरून सर्वांस फार संतोष झाला. नंतर पानसुपारी अत्तरगुलाब होऊन सभा विसर्जन झाली.

विद्याखात्याचे डायरेक्टर यांणीं या चांगल्या कामाकरितां अबदुल साहेब यांचे आभार मानिले.

बाईसाहेबांची स्वारी आसपास आली आहे. गावांत स्वच्छता बरीच आहे.

मेहकरचे तहशिलदार रा. रा. हनुमंतराव रामचंद्र हे फार उद्योगी व सरकारी कामांत दक्ष आहेत. व त्यांचें शाळाखात्याकडे चांगलें लक्ष्य आहे. त्यामुळें त्यांचे तालुक्यांतल्या शाळाही चांगल्या स्थितींत आहेत; तारीख २५ जून रोजीं फत्तेखेलड्याची शाळा त्यांनीं पाहिली तेव्हां फार खुश होऊन व तेथील हेडमास्तरची तारीफ लिहिली व गावकऱ्यांस मुलें जास्ती जमवून देण्याविषयीं उत्तेजन दिलें.

मेजर सी. जेमिसन अकोल्याचे पो. सु. यांस एक महिन्याची रजा मिळाली.

महामारीचा उपद्रव कमी होत नाहीं याजबद्दल फार वाईट वाटतें. मंगळवार बुधवार या दोन दिवशीं आशा वाटली होती कीं लवकरच हा आजार अकोल्यांतून जाईल परंतु तसें न होतां तो वाढला ही मोठी दुःखाची गोष्ट होय. या आठवड्यांतील टिपण येणें प्रमाणें.

ता.	आजारी झाले	मेले
५	६	६
६	६	२
७	६	२
८	४	३
९	१०	७
१०	६	६
	३८	२६

येथील तुरुंगांत स्वच्छता उत्तम प्रकारची आहे पण तेथें ही या आजारानें प्रवेश केला असें समजतें.

वर्तमानसार

प्रिन्स आफ वेल्स नोवेंबरच्या आठवे तारखेस मुंबईस येतील असें खासगी वर्तमान आहे.

बडोद्यास ग्याझेट नावाचें सरकारी पत्र निघणार आहे.

रा. ब. शंकर पांडुरंग पंडित यांनीं रेल्वे कंपनी विरुद्ध स्पेशियल अपिल केलें होतें त्याचा निकाल झाला कीं पाहिजे त्या स्टेशनावर पाहिजे त्या गाडीला रिझर्व बोर्ड लावण्याचा व आंत बसलेल्या लोकांस काढून टाकण्याचा रेल्वे कंपनीला अधिकार आहे.

प्रिन्स आफ वेल्सकरितां काश्मिरास ८००० रुपये किमतीची शालजोडी मागावर तयार होत आहे.

या सालअखेर हिंदुस्थानच्या सर्व फौजांस स्नेडरच्या बंदुका देणार

मोठमोठे शहरांनीं पृथ्वीचा १८वा भाग व्यापिला आहे त्यांत १६४ शहरें एकेक लाख वस्तीचीं आहेत. ९ शहरें प्रत्येकीं १० लक्षांच्यावरील खानेसुमारीचीं आहेत. १२ शहरें १० लक्षांपासून ५ लक्षांच्या वसावहतीचीं आहेत. २९ शहरें पांचपासून ३ लक्ष माणसांच्या संख्येचीं आहेत. आणि ९० शहरें एक लाखापा-

सून २ लाख वसाहतीचीं आहेत. व या सर्व शहरांची मिळून ५ कोटि वस्ती आहे.

ईस्ट इंडिया असोसियेशनची गायकवाड प्रकरणीं सभा.

लंडनमध्यें तारीख ९ जून रोजीं ईस्ट इंडिया असोसिएशनची सभा झाली तिची हकीकत बांबेग्याझेट पत्रास लिहून आली ती गेल्या शुक्रवारच्या ग्याझेटमध्यें छापिली आहे. त्या प्रसंगीं मद्रासचे माजी गवरनर लार्ड नेपियर हे अध्यक्ष स्थानीं बसले होते. पाटना येथील माजी कमिशनर मि. टेकर यांणीं त्या सभेपुढें गायकवाड यांच्या नुकत्याच झालेल्या चौकशीबद्दल निबंध वाचला. या निबंधाचें मुख्य तात्पर्य इतकेंच होतें कीं, राजकीय संबंधाच्या आरोप्याची पोलिटिकल खात्याकडून आंतले आंत चौकशी होऊन एकतर्फी निकाल आजपर्यंत होत असे; परंतु हल्लीं चे गवरनर जनरल यांणीं उघड चौकशी करण्याचा प्रकार सुरूं केला ही मोठी महत्वाची व उत्तम गोष्ट झाली. व याजबद्दल लार्ड नार्थब्रूक सर्व सुज्ञ लोकांच्या आभारास पात्र आहेत. निबंध वाचल्यावर आन. मि. टक्कर साहेब यांणीं प्रथम भाषण केलें त्यांत सरकारानें केलें तें सर्व चांगलें केलें आणि गायकवाड अत्यंत वाईट प्रकारचा मनुष्य होता तेव्हां त्यास पदच्युत करणें अवश्य व योग्य होतें. पुढें गायकवाड यांच्या तर्फेचे बिलायतेंतील एजंट मि० लाटी यांनीं टक्करसाहेबांच्या बोलण्याचें खंडन केलें व सरकारानें सर्व प्रकारें अन्याय केला असें सांगितलें. नंतर मेजर इवन्स बेल यांणींही तशाच प्रकारें सरकारच्या कृतींत मेळ नव्हता. व गैरशिस्तपणा होता असें दाखविलें. याजवर मेसर्स जोन्स व व्हैट यांचीं बोलणीं झालीं नंतर डा० बनाजी नावाचे गृहस्थ बोलले. त्यांनीं नेटिव कमिशनर व त्यांचा निर्णय यांचें उत्तम रीतीनें स्पष्टीकरण केलें. नेटिव कमिशनर यांच्या भाषेच्या ज्ञानामुळें व त्यांस आंतील व बाहेरील सर्व गोष्टींची व लोकांच्या मनाच्या स्थितीची चांगली माहिती असल्यामुळें त्यांचा निर्णय मान्यतेस विशेष पात्र होता असें असतां त्यांजवर पक्षपातीपणाचा व स्वदेशीय लोक या नात्यानें मनाचा ओघ वळल्याचा आरोप केला आहे; परंतु हाच दोषारोप ब्रिटिश तर्फेच्या लोकांवर करतां येणार नाहीं काय? तशांत हिंदुस्थान सरकारची मर्जी संपादण्यांत नेटिवांस बरी सोय व हित नव्हतें काय? त्यांतून शिंद्यास तर ही गोष्ट विशेष लागू होती. याप्रमाणें ते बोलले. याजवर बंगालकर एक एतद्देशी गृहस्थ बोलले कीं, हिंदुस्थानांत व्यापार, रेल्वे, कलाकौशल्य व उद्योग धंदे पुष्कळ चालले आहेत तथापि तेथील लोक व राजे रजवाडे यांचा इंग्रज सरकारावर पूर्ण भरवसा असण्याची अवश्यकता आहे. हल्लींच्या प्रकरणानें सरकारावरचा लोकांचा भरंवसा उडाला हें चांगलें झालें नाहीं. याचा हल्लीं जरी कांहीं विशेष परिणाम होणार नाहीं तरी मागें पुढें याचा परिणाम वाईटच व्हावयाचा. शेवटीं ते गृहस्थ इतके लांब बोलले आणि स्पष्टपणें बोलले कीं, हिंदुस्थानांतील लोक व राजे रजवाडे असंतुष्ट होऊन त्यांचा भरवसा उडाला असतां राजेरजवाडे साडे तीन लक्ष फौज जमा करून बंडावा करून इंग्रजी राज्यास इजा करितील. अशा प्रकारच्या अप्रयोजक गोष्टी ते बोलले. अखेरीस टेलर साहेब बोलले कीं, गायकवाड याजसंबंधी चौकशी व निकाल सर्व थट्टेसारखें झालें. मध्यंतरीचा जाहिरनामा न निघतां लार्ड नार्थब्रूक यांचा ठरावच प्रसिद्ध झाला असता तरी बरें झालें असतें. परंतु जेव्हां एखाद्या राजाची चौकशी करण्याचा प्रसंग येईल त्या वेळेस आमच्या सरकारानें साक्षीदार, न्यायाधीश व सर्व दुसरें आपणच कधींही होऊं नये. अखेरीस अध्यक्षांनीं थोडेंसें भाषण केल्यावर त्यांचे आभार मानून सभाविसर्जन झालें.

निरवयव अदृश्य आत्म्याचें ध्यान.

मागील अंकांत विक्टोरिया महाराणी आणि तसेच आमच्या देशांत व अन्य देशांत साधू होऊन गेले त्यांस आम्ही कधीं पाहिलेलें नाहीं असें असून त्यांच्या गुणांवरून केवळ त्यांस मान देतों व त्यांविषयीं पूज्यत्वबुद्धि बाळगतों, हें आपण मनुष्याचे आत्म्यास मान देतों, शरिरास देत नाहीं, असें दाखविण्याकरितां ह्मणून उदाहरण दिलें होतें. आतां, जीं दिसण्यासारखीं त्यांचा प्रकार जर असा आहे तर डोळ्यांनीं कधींही दिसणारा नव्हे असा जो परमात्मा त्याविषयीं हा प्रकार किती खरा असावा! ज्यांस जडदेह आहे, आकार आहे, त्यांजवर आम्ही प्रेम ठेवितों तें त्यांच्या बाह्य आकारामुळें नव्हे तर आंत वास करणाऱ्या आत्म्यामुळें ठेवितों. असें जर आहे तर निराकार परमेश्वरावर त्याच्या आत्म्यामुळेंच प्रेम ठेविलें पाहिजे हें खचित आहे. आमची प्रकृतीच अशी केलेली आहे कीं, कोणत्याही जड किंवा दृष्टिगोचर पदार्थावरच आमचें प्रेम किंवा पूज्यबुद्धि कधीं बसणार नाहीं. मनुष्याचो गोष्ट घ्या किंवा परमेश्वराची घ्या, त्यांतील आत्म्याकडेच आपल्या उत्तम वृत्ति व विच्यार भाव घेतात. आपली प्रीति अथवा कृतज्ञताबुद्धि जागृत व तृप्त करावयाची असली तर आपणास खरोखर प्रेमाळु किंवा दयार्द्र अंतःकरणाच्या प्राण्याची कल्पना केली पाहिजे, शरिरानें सुंदर व सुरेख अशा मनुष्याची करून उपयोग नाहीं. याप्रमाणेंच परमात्म्याविषयीं भक्ति व उपकारस्मरण करितांना मूर्तिपूजक करितात त्याप्रमाणें आपणास त्यास मनोरम मानवी व दृष्टिगोचर असा आकार किंवा रूप देण्याची गरज नाहीं तर अपरिमित दया आणि प्रेम हे जे त्याचे गुण सृष्टींत आणि आमच्या आपल्या नित्यसंबंधांत प्रगट होत आहेत त्यांचें मनन करावें ह्मणजे झालें. परमेश्वरावर आमचें प्रेम आणि पूज्यत्वभाव बसावा एतदर्थ तो परम दयाळु व पवित्र आहे हें जाणणें पुरें आहे. प्रेमानें प्रेम उत्पन्न होतें तो आह्मावर प्रेम करितो तर आह्मी त्यावर केलेंच पाहिजे, हा न्याय निर्विवाद आहे. परमेश्वरावर आह्मी प्रेम करावें ह्मणून त्यास मनुष्याकार देण्याची गरज नाहीं, कारण कीं मनुष्यामध्येंही आह्मी बाह्य आकारावर किंवा रूपावर प्रेम करीत नाहीं, आत्म्यावर करितों. प्रेममय परमात्म्यावर आह्मी प्रेम करितों. पवित्र परमेश्वरास आह्मी पूज्य मानितों. परम मायाळू पित्याविषयीं आह्मी कृतज्ञ होतों. यांत आमचें प्रेम, आमचा पूज्यत्वभाव, आमची कृतज्ञता यांचा विषय शुद्ध अध्यात्मिक समजला पाहिजे. त्याच्याबद्दल दृष्टिगोचर मनुष्यरूपाची योजना केली असतां आमच्याठायीं प्रेम व पूज्यत्वबुद्धि हे भाव वृद्धि न पावतां केवळ नष्ट होतील. आमचीं अंतःकरणें स्वभावतः अपरिमित प्रेमाकडे ओढवतात आणि जेव्हां आह्मी आमच्या आदिपित्याचें ध्यान किंवा आराधना करितों तेव्हां तो परमात्मा अनंत कालदेशमर्यादातीत असून दृष्टिगोचर जड स्वरूपाच्याद्वारें केवळ परिमित दया, प्रेम, शक्ति व ज्ञान दाखविणारा नव्हे असाच आपण तो मनांत आणिला पाहिजे. जड पदार्थ कितीही सुरूप व सुंदर असला तरी त्यापासून खऱ्या मानसिक उपासनेस प्रत्यवाय येतो हें उघड आहे. जड हात पाय इत्यादिकांकडे लक्ष गेल्यानें अनंत स्वरूप मनांत आणण्यास अडचण होते, आणि आपला आत्मा स्वभावतः त्या अनंत स्वरूपाकडे धांव घेत असतो तो अडकवून ठेवल्यासारखा होतो. अशा आत्म्याचें समाधान करण्यासाठीं तरी आपण जड स्वरूपाची सर्व कल्पना आपल्या मनांतून काढून टाकून शुद्ध चित्स्वरूपच अंतःकरणांत आणण्याविषयीं यत्न करणें हें आपलें हित व कर्तव्य आहे. खरी उपासना ह्मणजे मनुष्याच्या आत्म्यानें परमेश्वराच्या आत्म्याचें चिंतन करून तो खरोखर सन्निध आहे असें मानावें. खरा उपासक उपासना करितांना डोळे झाकून दृष्टिगोचर पदार्थ पहावयाचा नाहीं असा निश्चय करितो. साकार दैवत जरी खरोखर असलें तरी तो त्याकडे पहाणार नाहीं. परमेश्वर मनुष्याचें रूप धारण करून सावयव दृष्टीस पडला तरी खऱ्या उपासकाच्यानें त्याची आराधना करवणार नाहीं. साकार दृष्टिगोचर जो देव तो देव असें त्याच्यानें मानवणारच नाहीं. त्याचा देव आत्मस्वरूप होय, आणि आत्मस्वरूपाशिवाय अन्य रूपानें त्याच्यानें त्याचें ध्यान किंवा आराधना करवत नाहीं, अनंत आत्मस्वरूपाच्या चिन्तनानें त्यास आनंद होतो. आणि दुसऱ्या कोणत्या रीतीनें त्याचें आराधन करणें त्यास आवडत नाहीं. जड पदार्थरूप दैवतापासून त्यांच्या मनास पीडा होते. त्याचे सर्व विचार अनंत आत्मस्वरूपाकडे धांवतात आणि त्यांत निमग्न होतात. त्यांतच त्याचा उत्तम आनंद आणि सुख होऊन जातें.

सु. प.

GREAT INDIAN PENINSULA RAILWAY

ग्रेट इंडियन पेनिनसुला रेलवे.

NOTICE

नोटिस.

नागपुर इलाक्यांत पुष्कळ पाऊस पडल्यामुळें रेलवेच्या रस्त्यावर पाणी येऊन रस्ता बराच वाहून गेला, सबब एका बाजूस कारेली स्टेशनापासून पुढें व दुसऱ्या बाजूस चिंदवाडा स्टेशनापासून पुढें, उतारू व माल पाठविण्याचें बंद केलें आहे.

पुनः माल व उतारू नेण्या आणण्याची सुरुवात झाली ह्मणजे त्याबद्दल नोटिस देण्यांत येईल.

हेनरी कांडर

जनरल ट्राफिक म्यानेजर

मुंबई तारीख २९ जून १८७५ इ.

GREAT INDIAN PENINSULA RAILWAY

ग्रेट इंडियन पेनिनसुला रेलवे.

NOTICE.

नोटिस.

REDUCTION IN THE RATES FOR FIREWOOD, RAFTERS AND BAMBOOS

जळाऊ लाकूड, वासे व वेळू नेण्या आणण्याचे दर कमी करण्याविषयीं

या नोटिशीअन्वयें कळविण्यांत येतें कीं या तारखेस व त्यानंतर पुढें या रेलवेंतून जीं जळाऊ लांकडें, वासे व वेळू नेले व आणले जातील त्याचे नेण्या आणण्याचे दर कमी करण्यांत येतील.

सदरील मालाचें जें खरोखर वजन (परंतु प्रत्येक गाडींतील मालाचें वजन २ टनापेक्षां कमी असलें तरी तें कमी समजलें जाणार नाहीं) असेल त्याप्रमाणें त्याजबद्दल पैसा घेण्यांत येईल. सूट डिसकौंट अथवा रिबेट वगैरे मिळणार नाहीं.

लांकडें, वासे व वेळू चढण्याचें व उतरण्याचें काम कंपनी करणार नाहीं व ते आगगाडींतून उतरल्यानंतर जमा करून पोंचते करण्याचें कामाचाही पतकर कंपनी घेणार नाहीं.

लांकडें, वासे व वेळू कोणत्याही दोन स्टेशनांचे दरम्यान नेण्या आणण्याचे असल्यास दर बंगाली मणास नेण्या आणण्याबद्दल दर काय पडतो याबद्दलची माहिती पाहिजे असल्यास ती स्टेशनावर किंवा खालीं सही करणाराकडे अर्ज केला असतां मिळेल.

हेनरी कांडर,

जनरल ट्र्याफिक म्यानेजर.

मुंबई ता० १ माहे जुलै सन १८७५ इसवी.

हें पत्र अकोलें एथें खंडेराव बाळाजी फडके यांचे वऱ्हाडसमाचार छा. छा. प.

वऱ्हाडसमाचार.

पुस्तक ९ अकोला, रविवार ता० १८ माहे जुलै सन १८७५ इ० अंक २९

वऱ्हाडसमाचाराचीकिंमत.

	रु.
वर्षाचे अगाऊ	६
सालअखेर	७
फुटकळ अंकास	०४
डांकहशील	
वर्षाचे अगाऊ	१८
" अखेर	२

☞ नवीन वर्गणीदार होऊ इच्छिणारे लोकांकडून आगाऊ वर्गणी आल्या खेरीज पत्र सुरु केलें जाणार नाहीं.

नोटिसीबद्दल.

मराठी, दर ओळीस	०१०६
तीच नोटिस दुसरे खेपेस	०१
इंग्लिश लिपींत दर ओळीस	०४
" दुसरे खेपेस	०२

नोटिसा.

राजश्री बाबाजी रावजी पिंगळे रहाणार कारंजा यांस खालीं सही करणार याजकडून नोटिस देण्यांत येते कीं तुमचे अडतींत रुईचा माल खरेदी करवून खामगावास मागविल्याबद्दल तुह्माशी आह्मी ठरावन करून तुह्माकडेस मालाचे खरेदीसाठीं रकम पाठवित गेलों आणि तुह्मी मालाची खरीदी फरोक्ती साल मजकुरीं. केली. त्या कामांत पैसा लागेल तो देण्यासाठीं आमचे भागीनदार हरि उत्तमचंद व दुसरे बापू पारखी हे आह्मी कारंजास ठेविले होते. पुढें अडतीच्या संबंधाचा व्यापार संपला त्याचा हिशेब देण्यास तुह्मी खामगावास आह्माकडेस आलेत, पुष्कळ दिवसपर्यंत हिशेब करण्यासाठीं बसलेत, परंतु हिशेब पुरा करून समजून दिला नाहीं. त्यावरून व कागदपत्राचे घोटाळ्यावरून तुह्मी या व्यवहारांत कपट करून पुष्कळ पैसा खाऊन गेला असें आह्मांस कळत आहे. व ह्याच सबबेनें तुह्मास भीति वाटून तुह्मी आह्मांस न विचारतां सर्व जमाखर्चाच्या वह्या गुप्त रीतीनें घेऊन निघून गेले यास्तव तुह्मावर एकदम कायद्याप्रमाणें काम चालवावयाचें, परंतु तुह्मांस पूर्वी खबर द्यावी हें बरें जाणून ही नोटिस देतों. तरी नोटिस पावल्यापासून दोन दिवसांत तुह्मी सर्व कागदपत्रासह खामगावास येऊन हिशेब समजावून द्यावा. न द्याल तर तुह्मावर रीतीप्रमाणें फिर्याद करूं.

दुसरें तुह्मास असें कळविण्यांत येतें आहे कीं आमचा भागीदार हरी उत्तमचंद हा तुह्मांस सामिल झाला आहे, ह्मणून त्यानें हिशेबाबद्दल किंवा पैशाबद्दल कदाचित् पावती दिली असेल तर ती रद्द आहे व पुढें देईल तरी ती रद्द होईल कळावें तारीख १० माहे जुलै सन १८७५ इसवी

(सही) शामलाल कन्हय्यालाल
दस्तुर
कन्हय्यालाल

नोटिस.

मेसर्स इंग आणि कंपनी आफिस मुंबई कोठ यांस गुलाबराय गजानन साहू दुकान खामगाव यांजकडून देण्यांत येते कीं आमची मुंबईस दुकान आहे तिच्या मार्फत तुह्मी आह्मांस वऱ्हाडांत कपाशीचा सवदा आपले खात्यावर करण्याविषयीं लिहविलें त्याप्रमाणें आह्मी तुमचे खातर बहुत सवदा केला व त्याचा अखेर हिशेबही तुह्मास आह्मी आमचे मुंबईचे दुकान मार्फत कळविला असतां नुकसानीची रकम तुह्मी अजून ह्या दुकानीं दिली नाहीं त्यावरून तुह्मास मुद्दाम नोटिसीनें कळवितो कीं नोटिस पोचल्यापासून आठ दिवसांत नुकसानीची रकम मुंबई दुकानावर देऊन त्यांची रसीद घ्यावी याप्रमाणें तुह्मी न कराल तर कायद्याप्रमाणें तुह्मावर फिर्याद करून खर्चासुद्धां सर्व रकम भरून घेण्यांत येईल. व या नोटिशीचा खर्चही तुह्मांस देणें लागेल. कळावें तारीख १० माहे जुलाई सन १८७५ इसवी.

(सही) गुलाबराय गजानन साहू
दुकान खामगाव

पत्रव्यवहार

या सदराखालील मजकूर पत्रकर्त्यांच्या मतास मिळूनच असतील असें समजूं नये

रा. रा. वऱ्हाडसमाचार कर्ते यांस

वि० वि० हे इंग्रेज राज्यकर्ते किती दयाळू व किती कृपावंत आहेत याविषयीं फार लिहिल्यास अतिशयोक्ती वाटेल. या राजानीं प्रजेस फार सुख दिलें आहे. ज्या दिवसापासून हा मुलूख त्यांचे अमलांत आला त्या दिवसापासून हे सुखच देऊन राहिले आहेत, आणि जी पूर्वी अव्यवस्था होती ती मोडून फार चांगली न्यायाची कोर्टें त्यांनीं स्थापन केलीं. आणि वाईट चाल मोडून सरकार कौंसिल यांनीं जे कायदे काढले तेणेंकरून सरकारचा लोकांवर मोठा उपकार झाला आहे. दुसरें प्रजेच्या हितार्थ धर्म, दवाखाने, तळीं. विहिरी, तसेच डाकटरी खातें, शाळा खातें, तशींच नाना प्रकारचीं यंत्रें जीं केवळ लोक हितार्थच केलीं किंवा काय हें उघड दिसून येतें, असो. आतां ववा नामें करून रोग उत्पन्न झाला आहे. तो केवळ गावांतील मयला व घाणीपासूनच झाला असें सरकार ह्मणतें पण आह्मास तसें ह्मणवत नाहीं तर हा रोग देव ज्या काळीं पृथ्वीवर सार्वभौमत्व करीत होते त्या काळीं महामारी नामें देवी होती तिचा होय. असें पूर्वापार जुनाट पुरातन ग्रंथांतरीं साक्षात्कार झालेले दिसून येतात. तर या रोगापासून आपले रयतेस फारच हाल भोगावे लागतात करितां सरकारानीं जी दवा उत्पन्न केली आहे त्यापासून तर किती एक सुखी होऊन रहातात आणि किती एक तर प्राणासच मुकतात तर ह्या केलेल्या दवेपासून पूर्ण उपयोग होणें हें रास्त. आणि कोणी असें ह्मणेल कीं पूर्वी ही उपद्रव करीत होती किंवा नव्हती? तर याचें उत्तर नव्हती. कां उपद्रव करीत नव्हती ह्मणाल तर देव; तेव्हां दान, धर्म आणि यज्ञादि हवनें करीत होते त्या कारणानें ही देवी नेहेमी तृप्त रहात असे. आणि ज्या काळीं पांडवानीं यज्ञ केला त्या काळीं देवीचा पूर्ण घट भरला नाहीं अर्धा घट भरला, बाकीं अर्धा रिकामा राहिला. इतक्यांत देवानें माया आटपून घेतल्या कारणानें घट परिपूर्ण भरला नाहीं. हा घट यज्ञादिक हवनांच्या योगानें पूर्ण होतो असें हिंदु शास्त्रांत स्पष्टीकरण आहे तो घट पूर्वीं न भरल्या कारणानें ही आदिमाया हा येवढा त्रास रयतेस देत आहे आणि ती असें दर्शवितें कीं प्रजेशिवाय राजाचा उपयोग नाहीं. यास दाखला असा कीं 'यथा राजा तथा प्रजा' जसे आई आणि पुत्र आहेत त्या पैकीं आईला त्रास दिल्यास पुत्रास फार खेद वाटणार नाहीं पण पुत्रास त्रास दिल्यानें मातोश्री फार दुःख करिते- तद्वत पुत्ररूपी प्रजा आणि मातारूपी राजा आहे याकरितां मातेला दुःख न देतां पुत्रास दुःख दिल्यानें जसें मातेचें मन दुःख पावतें त्याप्रमाणें प्रजेस जर दुःख तर राजास महान दुःख आहे, त्या दुःखास पारावार नाहीं. याकरितां शेवटीं मी अशी विनंती करितो कीं, आपले राज्यांत एक यज्ञ नसल्याकारणानें ती आदिमाया संतोष पावत नाहीं. आणि आपलें जें धर्मादायखातें वगैरे चालू आहे तें सर्व रयतेस लागू आहे. परंतु त्यांत ईश्वरार्पण नसल्या कारणानें ईश्वर कसा संतोष राहून आपले प्रजेस कसें सुख देईल? याकरितां यज्ञ नित्य ह्मणजे दर वर्षी झाल्यास देव संतोषी रहातील आणि प्रजेस सुख मिळेल. यज्ञादिक हवनें ईश्वरास प्रियकारक असून प्रजेस सुखदायक होतील. अधिकारी साहेब यांचे पुण्य तर अगण्यच आहे सुज्ञास ज्यास्त लिहिणें नको. ही विनंती कळावें तारीख १ माहे जुलै सन १८७५ इसवी

एक
ज्ञ

रा. रा. वऱ्हाडसमाचार कर्ते यांस—

मी आजरोजीं तुमचे प्रांतांतील एका मध्यम प्रतीचे शाळेंत गेलों होतों. तेथें पांचवे पुस्तकांतील कवितांचा अर्थ चालला होता. तो गोड वाटल्यावरून कांहीं कविता पाहिल्या तेव्हां मला कांहीं संशय आला. त्याची निवृत्ति आपण किंवा आपले वाचकां पैकीं कोणी करील काय? भीष्मप्रतिज्ञा श्लोक ४ यांत कृष्ण ह्मणतात हे अर्जुना, आज मला बरें चिन्ह दिसत नाहीं ते अशिव शिवा ह्मणजे अमंगल कोल्हीं अपसव्य जाते. या चरणांत अपसव्य ह्या शद्बाचा अर्थ काय? कोल्ही डावी गेली तर चांगली परंतु उजवी गेल्यास वाईट असा प्रचार आहे. पांचवे पुस्तक कर्त्यांनीं अपसव्य याचा अर्थ उजवी ह्मणून सांगितला आहे आणि तशा अर्थाची तेथील प्रसंगास जरूरीही आहेच. कविता थरत्नावली ह्मणून काशिनाथ बाहिरव लिमये यांनीं केली आहे त्यांतही ते अपसव्य ह्मणजे उजवी असाच अर्थ सांगतात प्रचारांत तर सव्य ह्मणजे उजवें आणि अपसव्य डावें असा अर्थ आहे. मी कांहीं कोश धुंडिले त्यांतही सव्य ह्मणजे उजवे आणि अपसव्य (डावें) असा अर्थ दिला आहे. प्रचारांतील अपसव्य ह्मणजे डावें हा अर्थ खोटा व कोश चुकला परंतु लिमये आणि पांचवें पुस्तक कर्ते खरे असें समजावें तर पांचवें पुस्तक कर्त्यांनीं बहु कुश आख्यानांत १६ वे कवितेंत सव्य करा प्रति भाले ह्मणजे उजवे हातांत भाले असें लिहिलें आहे आणि लिमये सव्य याचा अर्थ तेथें डावे असाच सांगतात परंतु कोशाचा आधार नाहीं ह्मणून आपणाकडे आलें असतां कोणी तरी माझी शंका दूर करील असें वाटून आपणास तसदी देत आहे त्याची माफी असावी कळावें. तारिख ११ माहे जुलै सन १८७५ इसवी.

एक
द

रा. रा. वऱ्हाडसमाचार कर्ते यांस—-

वि. वि. आपल्या पत्रीं चार ओळी पाठविल्या आहेत तर प्रसिद्ध कराव्या.

वाशिम हा गांव साधारण बराच आहे येथें म्युनिसिपाल कमेटी आहे. म्युनिसिपाल कमेटीनें लोकांस कांहीं त्रास न देतां सुख मिळेल अशी तजवीज ठेवावी परंतु येथें सर्व गोष्टींत तसें दिसत नाहीं. येथील राहिवासी लोकांस कांहीं कामीं फारच त्रास होतो पहा, एवढ्या मोठ्या गावास तारदखाने सारे दोन आहेत एक बायकांकरितां व एक पुरुषांकरितां व ते दोन्ही दक्षिणेस आहेत. हा गांव रुंदीस फार नसतां लांबीस एक मैलाचा आहे. तिन्ही दिशांकडील लोकांस शौच्याची बायका मुलां सुद्धां अडचण पडती. कोणास परसाकडेचा उपद्रव झाला तर त्याची फजिती. तशांत येथील टाऊन पोलिसानीं करडा अमल गाजविला आहे. बायका मनुष्यांस धरून कचेरींत नेल्याशिवाय दिवस जात नसतो. त्यांचे कोणी असले तर जामीन देऊन जातात. त्याहींपेक्षां बायकांसच कचेरींत जावें लागतें व तहाशिलदार त्यास कांहीं तरी दंड करतात. हा त्रास केवढा

आहे परंतु कमिटीच्या लोकांपैकीं कोणाचेंच इकडे आशा हलक्या कामाकडे लक्ष पुरत नाहीं तेव्हां नवलच समजलें पाहिजे. बरें हल्लीं जे दोन तारदखाने आहेत तेथील स्वच्छता ऐकाल तर अशी आहे कीं ज्या बसण्याच्या जागा आहेत त्या सर्व पडून गेल्या आहेत आणि तितक्या जाग्यांत न झाडण्याचे योगाने सर्व घाण झाली आहे पाय ठेवण्यास देखील जागा नाहीं. तशांत कमिटीनें भंगी नोकर ठेविले आहेत परंतु कमिटी आशा हलक्या गोष्टीकडे लक्ष्य देते काय? देईल तर बरें होणार आहे. शिवाय चारी दिशेस व मध्यंतरी नवीन तारदखाने करविण्याची तजवीज करतील तर लोकांचा त्रास नाहींसा होऊन त्यांस हितावह होईल व ते लोक सरकारास दुवा देतील व चांगलें इच्छितील. हल्लीं सफाई कडे बरेंच लक्ष्य लागलें आहे.

येथील इंग्लिश मराठी शाळेंत हिंदुस्थानी इंग्लिश शाळा होती. ती काल रोजीं क्या० फिटझरल्ड साहेब डिपुटी कमिशनर यांणीं मुलांची अडचण पाहून जुन्या चावडींत नेली. आतां इंग्लिश मराठी शाळेंत मुलांस बसण्याची अडचण राहिली नाहीं. वार्षिक बक्षिस बुकें वाटण्याचा समारंभ ८। १९ दिवसांत होणार आहे.

एक

ब

वऱ्हाडसमाचार

मिती आषाढ शुद्ध १९ शके १७९७

महामारीचा रोग व त्यावर उपचार

गेल्या अंकांत आह्मी डा० पांडुरंग गोपाळजी यांच्या ग्रंथांतून या रोगाविषयीं कांहीं माहिती लिहिली परंतु त्यांत औषधोपच्यार आह्मांस एकही आढळला नाहीं. ती उणीव पुरी करण्याकरितां या आठवड्यांत 'फ्यामिली मेडिसिन फार इंडिया " या नावाचा ग्रंथ आम्ही पाहिला व त्यांत या रोगासंबंधी कांहीं अगत्याची माहिती आह्मास दिसून आली तींतील तात्पर्य आम्ही आपले वाचकांकरितां येथें लिहितों:—

हा रोग दोन प्रकारांनीं येतो. एक अकस्मात, व एक संसर्ग संबंधानें. या रोगाचा प्रवेश मनुष्याचे शरीरांत बहुधा रात्रीं होतो. तो झाल्या बरोबरच मनुष्य गळावयास लागतो. त्याचे पोटांत गोळे येऊं लागतात, पाण्यासारखे पातळ व शुभ्र वर्णाचे रेच होऊं लागतात, पायाला व बोटांनां वळ येऊं लागतात, व ते साऱ्या शरीरांत पसरतात, तृषा मनस्वी लागते, काळजांत दाह होतो, मूत्र कमी होतें, व पुढें अगदी बंद होतें, आजार रोग्याच्या ठायीं अधिक भिनला तर डोळे खोल जातात, व भोवताल्रून काळे होतात, तोंड व शरीर शोषलें जातें. हातापायाचीं बोटें काळीं पडतात, घाम थंड येतो, नाडी सूक्ष्म होतें, श्वासोश्वास मोठ्या प्रयासानें चालतो, आवाज घोगरा होतो, व तळमळ पराकाष्ठेची होते. इतक्या मजलेवर गोष्ट आली असतां तो रोगी दुःसाध्य समजावा.

परंतु उपद्रव शुरू होऊन कांहीं काळ लोटल्यावर काळजांतील जळजळ कमी झाली, जुलाब व वांति बऱ्याच अवकाशानें होऊं लागली, तिचा पांढरा रंग बदलत चालला, मूत्र होऊं लागलें, बदललेला शद्ध पूर्व स्वरूपावर येऊ लागला, व नाडी बेतावर येत चालली, ह्मणजे समजावें कीं त्या रोग्यास कांहीं भय नाहीं.

या रोगाचीं कांहीं कांहीं लक्षणें कधीं कधीं वेगळे प्रकारचीं होतात; ह्मणजे येकाद्या रोग्याला पायाला पेटके मुळींच येत नाहींत, किंवा आले तर अगदीं समजे न समजेत येतात. कित्येक लोक रोगाच्या पहिल्या झपाट्या बराबरच मरण पावतात, कित्येक मध्य अवस्थेवर संपतात, व कित्येकांस तिन्ही अवस्था प्राप्त होतात

कारणें. या रोगाचीं बरोबर कारणें कोणतीं हें अजून कोणास चांगलें समजलें नाहीं; तथापि जें समजलें आहे तें इतकें कीं एक अदृश्य विष आहे, तें हवेंतून येतें, व मनुष्यांच्या संसर्गानें अगर दुसऱ्या कांहीं वस्तूंच्या योगानें हें एका स्थलाहून दुसऱ्या स्थलीं जातें, पिण्याचें पाणी व अन्न यांनां दूषित करतें, व ह्या अन्न पाण्याच्या योगानें तें मनुष्यांच्या शरीरांत प्रवेश करतें.

ज्या ठिकाणीं स्वच्छता कमी त्या ठिकाणीं या रोगाचें प्राबल्य जास्त असतें व तेथेंच मनुष्यहानि अधिक होतें असें समजण्यांत आलें आहे.

औषधं. या रोगावर रामबाण औषध असें अजून कांहीं सापडलें नाहीं. कित्येक प्रसंगीं अनेक प्रकारचीं अनेक उत्तम औषधें देऊन पाहिलीं आहेत परंतु त्यांतून अमकें अधिक प्रशस्त आहे असा अजून सिद्धांत झाला नाहीं. इतकें मात्र चांगलें अनुभवास आलें आहे कीं असा रोग प्रांतांत आल्याच्या प्रसंगीं व्यवस्थितपणानें वागलें, व ऐन वेळेवर चांगला औषधोपच्यार केला तर रोगानें ग्रासलेल्याही हजारो लोकांचे प्राण वाचले आहेत.

पहिल्या अवस्थेंत ह्मणजे नित्याच्या बेताबाहेर एक वेळ अधिक शौच्यास गेलें व रेच झालासा वाटला तर तावडतोब औषध घ्यावें ह्मणजे रोगाचें प्राबल्य नष्ट होऊन तो निर्माल्य होतो व मनुष्य बहुशा निभावतें. हा उपद्रव गावांत आलेला असतां सल्फाइन परगेटिव ह्मणजे क्षाराचें रेचक हें औषध आपण एरवी घेतो तसें सहसा घेऊं नये.

एक रेच झाल्याबरावर एक सुलभ औषध सांगतो तें घ्यावें:——

आफूच्या अर्काचे थेंब २० अथवा क्लारोडाइनचे थेंब ३० आणि स्वयपाकाचे पळीभर ब्रांडी नामक दारू व तितकेंच पाणी अशीं तिन्ही मिश्र करून घ्यावीं ह्मणजे झालें. पुढें कदाचित जरूर वाटल्यास दोन दोन किंवा तीन तीन तासांनीं हेंच औषध आणखी घ्यावें. इंग्रजी औषधें मिळण्याजोगीं असल्यास खालीं लिहिल्या प्रकारचें औषध (कालरामिक्श्चर) तयार करून घ्यावें.

आरोम्याटिक स्पिरिट आफ अमोनिया	ड्राम. १
क्लोरोफार्म	,, १
टिंक्चर आफ ओपियम	,, १
ब्रांडी	औंस १

हीं औषधें एकत्र करून तें मिश्रण एका बाटलींत भरून ठेवावें व दर तिसऱ्या किंवा चवथ्या तासाला संध्येच्या पळीभर घेत जावें; घेण्यापूर्वीं बाटली चांगली हलवीत जावी. कदाचित दर्पामुळें कोणाच्यानें तसेंच्या तसेंच औषध घेववलें नाहीं तर तितकेंच पाणी घालून घ्यावें.

सदरीं सांगितल्या दोन औषधांपैकीं कोणतेंही एक ३ वेळ दिलें असतां रेच बंद होणार नाहींत तर खालीं लिहिलेलें औषध तीन तीन तासांनीं द्यावें.

असिटेट आफ लेड	९ ग्रेन
अफूचा अर्क	९ थेंब
डेस्टिलड वाटर	१॥ औंस

वांति जास्ती होत असतील तर पोटावर मोहऱ्यांचें पोटिस बांधावें व थोडे थोडे सोडावाटर पाजीत जावें. रोग्याला फारसें उठूं देऊं नये, निजलें ठेवावें, व ढाळ बंद होत पर्यंत अरारूट; साबूदाणा या सारखें हलकें अन्न खावयास द्यावें व तहान लागेल तेव्हां तेव्हां थंड पाणी किंवा बर्फ घालून थंड केलेलें पाणी द्यावें. पोर्ट वाईनही थोडी दिल्यास चांगली. याप्रमाणें रोग्यास रोग सुरू झाल्याबरोबर औषधांची योजना झाली तर सहस्त्र वाऱ्यानें रोगी बरा होतो असें आढळून आलें आहे.

सदरील सर्व प्रकार करूनही रेच व वांति बंद झाली नाहीं तर रोगी अतिशय हलक होऊन जातो. व अफू वगैरे गुंगी आणणारीं औषधें शोषून घेण्याची त्याच्या जठराग्नीला शक्ति रहात नाहीं, याजकारितां तीं औषधें दिल्यानें मग उपयोग न होतां रोग्यास अधिक पीडा होण्याचा संभव आहे. सबब अशा प्रसंगीं उपच्यार करावयाचे ते इतकेच कीं त्याच्या शरीरास घर्षणानें, कपड्याच्या गरम बोळ्यानें अगर टरपेन्टाइन चोळून उष्णता राखावी, थकवा येऊ देऊं नये, आणि त्याच्या जवळ आसपास कांहीं गडबड होऊ देऊ नये व मग पाणी द्यावयाचे त्या भरलेल्या पेल्यांत चमचाभर ब्रांडी किंवा शांपेन घालून तें पाणी त्यास प्यावयास थोडें थोडें देत जावें. दुसरें कांहीं उत्तेजक किंवा पाचक देऊं नये. श्वासोश्वास सुलभ रीतीनें सोडवत नसेल तर छातीवर मोहऱ्यांचें पोटिस थोडबेळ बांधावें.

इतक्या मजलेवर रोग्याची स्थिति आल्यावर एकाएकी वांति बंद होईल तर चिन्ह वाईट जाणावें आणि त्याच्यानें वांति करवत असेल तर धाक मानूं नये. अशा वेळीं थंड पाणी देत जा ह्मणजे वांति चालू राहील व ती आ त न पडतां होत जाईल.

मूत्र बंद झालेलें पुन्हा होईसें करण्यास खालीं लिहिलेलें औषध योजावें.

नाइट्रेट आफ पोट्याश	२ स्कुरुल
स्पिरिट आफ नाइट्रिक ईथर	२ ड्राम
टिंक्चर आफ क्यांथराइडस	२ ,,
डेस्टिलड वाटर	८ औंस.

याचें मिश्रण करून दर तीन तासांनीं २ मोठे चमचे भरून देत जावें व कमरेवरही मोहऱ्यांचें थोडें पोटिस ठेवावें.

या अवस्थेच्या नंतर रोग्याला ताप येतो त्याला सेकंडरी फीवर असें ह्मणतात त्यावेळीं ऊन आंग ओलें स्पंजानें पुसावें आणि त्याला थकवा न येईल आणि त्याची चांगली निगा राहील अशी तजवीज ठेवावी. ताप आल्यानंतर शद्ध ताळ्यावर आला, मूत्र होऊं लागलें, रेचाचा रंग बदलला, नाडी अनुभवूं लागली आणि झोप येऊ लागली ह्मणजे रोग्याला कांहीं घोर नाहीं असें समजावें,

मुलांविषयीं—मुलांनांही हा रोग होतो व त्याच्या भावना याचप्रमाणें होतात. पण मुलांनां औषधें योजावयाचीं तीं खालीं लिहिल्याप्रमाणें, असावीं.

चाक	१ ड्राम
अरोम्याटिक स्पिरिट आफ अमोनिया	२ ,,
डेस्टिलड वाटर	८ औंस

येकत्र करून लहान एक वर्षाच्या मुलाला देणें असल्यास लहान चमचाभर व तीन वर्षाच्या मुलाला मोठा चमचाभर दर दोन किंवा तीन तासांनी द्यावीं. मुलाच्या उदरांत दाह विशेष होत असेल तर दूध व त्यांत तितकीच चुन्याची निवळी मिसळून प्यावयास द्यावी. पुढें रेच बंद होऊन नाडी अति सूक्ष्म होईल व मूल फार गळाल्यासारखें दिसेल तर थोडी पोर्टवाईन द्यावी अथवा अफू शिवायचें कालरा मिक्श्चर द्यावें. त्याचप्रमाणें हिरव्या पत्याचा चहा कडक करून त्यांत अमोनियाचे ९ थेंब घालावे व तो द्यावा. मुलास फार हितकारक होतो. मोहऱ्यांचें पोटिस मलमलीच्या फडक्यावर ठेवून तें थोडा वेळ पोटावर बांधावें व हात पाय वारंवार चोळून ऊब राखावी.

बंदोबस्त—स्वच्छता ठेवणें हा या रोगाचा मुख्य बंदोबस्त आहे व आजाऱ्याचें रेच व वांति यांत रोगाचें मूळ किंवा स्पर्शसंचार आहे असें मानलें आहे सबब त्याच्या रेच वांती करितां एक मातीचें अथवा दुसरें कसलें स्वतंत्र पात्र योजावें व त्यांत सल्फेट आफ आयर्न, हिराकस अथवा कारबानिक आसिड तावडतोब घालावा ह्मणजे तेणेंकरून त्यांतील अपकारक अंश नाहींसे होतात मग तें पात्र नदी, विहीर अगर तळें यांपासून दूर नेऊन जमिनींत पुरावें ह्मणजे त्यापासून इतरांस पीडा होणार नाहीं. निरुपायास्तव कदाचित आजाऱ्यास शेतखान्यांत व मोरीवर नेऊन रेच व वांति होऊं दिल्या तर त्या जागा चांगल्या स्वच्छ धुवून त्यांवर डिसइन्फेक्टिंग पाउडर अथवा चुना घालून त्यावरून कांहीं वेळ हवा जाऊं द्यावी. व

मग त्या जागा आपले उपयोगांत आणाव्या. रोग्याचा बिछाना व इतर वस्त्रें, ज्यांना मल वांति संसर्ग झालेला असेल तीं जाळून टाकावीं; तसें न करवेल तर पाण्यांत कारबानिक आसिड टाकून त्यांत ते कपडे भिजत घालावे नंतर दुसऱ्या पाण्यांत घालून खालीं विस्तव ठेवून ते अर्ध तास शिजूं द्यावे नंतर साबण लावून पुष्कळ पाण्यानें धुवावें व कांहीं दिवस हवेंत वाळत ठेवावें आणि मग उपयोगांत घ्यावे. त्याचप्रमाणें रोग्याची खटपट करणारांनीं वेळोवेळ आपले हात निर्मळ करावे ह्मणजे हातास साबण चोळावें- रेती चोळावी, व पाण्यांत कारबानिक आसिड घालून त्या पाण्यानें हात धूत जावे यांविषयीं फारच काळजी घ्यावी. रोग्याच्या अंगाला, वस्त्राला, अगर मल वांतीला हात लागलेले असले तर सदरी प्रमाणें अवश्य धुतले पाहिजेत त्याविषयीं हयगय करूं नये, ज्या घरांत रोगी मायाा झाला तें कांहीं दिवस रिकामें ठेवले तर उत्तम, नाहींपेक्षां त्या घरांत व विशेष त्याच्या खोलींत ती रिकामी करून गंधक जाळावा, जमीन व भिंतीचा रंग खरडून काढावा व त्याची पुन्हा साफ सफाई करावी.

सार्वजनिक सूचना. गावांतील सर्व रस्ते, मोऱ्या, गटारें, शौच्यकूप वगैरे अशा प्रसंगीं उत्तम प्रकारें स्वच्छ असावेत. हें अवश्य आहे तरी हा रोग उद्भवल्या नंतर मोऱ्यांतील वगैरे बहुत दिवस साचून कुजलेली घाण वर उपसून काढूं नये कारण ती रोगाला अधिक सहाय करते. सबब जुनी घाण दाबलेली राखून तिच्यावर अपकारनाशक पूड टाकून नित्याची स्वच्छता उत्तम ठेवावी.

काळजी— या रोगाचे प्रसंगीं हीही एक मुख्य गोष्ट लक्ष्यांत ठेविली पाहिजे कीं गावांत, गल्लींत किंवा आपले घरा शेजारीं अनर्थाचा प्रसंग आला असल्यास त्या योगें करून आपण भिऊ नये. भय बाळगणें हें त्या रोगाचें मनवळविणें यासारखें आहे सबब गंभीरपणानें चित्त स्वस्थ राखून भय सर्वथैव टाळावें तसेंच या रोगाच्या हंगामांत निष्काळजीनें कसलीं अपक फळें खाणें, भरदोनप्रहरीं उन्हांतून फिरणें, थंडरात्रीं दहिवरांतून चालणें, अतिश्रम करणें,, सडक्या नासक्या व करपलेल्या किंवा कच्या भाज्या खाणें, अनियमितपणानें वागणें, खाण्या, पिण्याविषयीं अतिशयित होणें, तसेंच शरीराला ग्लानी आणणारे व अंतर्भागाला विलक्षण प्रकारें उत्तेजित करणारे कोणतेही प्रकारचें व्यायाम न होऊ देण्याविषयीं फार काळजी घेतली पाहिजे.

गावठी औषधें—याप्रमाणें डा० मूरसाहेबाच्या ग्रंथांतील महामारी प्रकरण आह्मी वाचकांपुढें ठेविलें आहे. हें युरोपियनानें लिहिलें असल्यामुळें यांत मद्याची योजना औषध प्रसंगीं आली आहे पण बहुत विद्वान डाक्टरांचेंही मत आमचे ऐकण्यांत आहे कीं या औषधांत तो अंश अवश्य असावा. आतां त्यामुळें कित्येक सोज्वल धार्मिक गृहस्थ या औषधांनां दोष देतात असें आह्मी ऐकिलें त्यास ही त्यांच्या मर्जीची गोष्ट आहे. त्यांनीं जिवाची परवा न करितां ही औषधें घेतलीं नाहींत; तर त्यांस कोणाचें कांहीं ह्मणणें नाहीं; परंतु "न शरीरं पुनः पुनः" हें मनांत आणून ज्यांस जिवाची कळकळ वाटत असेल व ज्यांस भूतदया असेल त्यांनीं खालीं लिहिलेलीं गावठी औषधें त्याकरितां योजावीं. व खेडेगावांतून वगैरे कसलेंही औषध मिळण्याचा संभव नसेल तेथें यांपैकीं कोणतें एखादें औषध तयार करून आजाऱ्यास धर्मार्थ देत जावींत अशी आमची त्यांस शिफारस आहे.

	भार
वाळल्या मिरच्या	१
हिंग	१॥
अफू	॥

यांच्या गोळ्या कराव्या व दर एक रेच झाल्यानंतर एकेक गोळी देत जावी. वर वाळल्या मिरच्या व मीठ एकत्र करून पाण्यांत घालावें व त्याचा काढा करावा आणि दर अर्ध्या तासानें रोग्यास स्वयपाकाची अर्धी पळी याप्रमाणें देत जावा हें औषध मद्रासेकडे मुकर्रर मिळालें आहे.

३ मोगली एरंडाची मुळी पाण्यांत उगाळून त्यांत थोडा सैंधव व हिंग घालावा आणि आजाऱ्यास द्यावें. गुणावह आहे.

४ हिंग, कापूर, सुंठ व थोडी आफू गोळी करावी आणि ती रोग्यास दर जुलाबानंतर एक द्यावी प्रशस्त आहे.

५ पोट फुगतेसें वाटल्यास आल्याचा रस, लिंबाचा रस, व त्यांत थोडा सैंधव घालून चाटावयास द्यावें. पोट फुगत नाहीं.

६ ओकारी अतिशय होत असेल तर हुलगे भाजून पाण्यांत शिजवावे व तें पाणी वेगळें काढून घेऊन त्यांत भाजलेला हिंग व सैंधव टाकावा व तें पाणी वेळोवेळ देत जावें. ओकारी बंद होऊन तहान भागते व थोडा अन्नांशही पोटांत जातो.

वऱ्हाड

नारायण महिपत नाजर यानें तुरुंगांतून रेसिडेंट साहेबास अर्ज केला आहे कीं मला अपील करावयाचें आहे त्यासाठीं माझा मुलगा रजा मागत असतां डिपुटी कमिशनर देत नाहींत व राजीनामा देत असतांही तो घेऊन त्याची लवकर सुटका करीत नाहींत यामुळें अपिलाची मुदत टळल्यास माझी कसूर नाहीं. तसेंच माझें घर वगैरे माझे अपिलाचा निकाल होण्यापूर्वीं विकणार आहेत याजकरितां याविषयीं बंदोबस्त व्हावा.

डिपुटी साहेबांनीं या पूर्वींच त्याचे मुलाचा राजीनामा मंजूर केला व घराची विक्रीही तकूब केली हें आमचे वाचकांस ठाऊक असेलच. नाजराचे चिरंजिवानीं मुंबईस जाऊन रा. सा. मंडलिक यांजकडून अपिल तयार करविलें व तें येथें बापाचे सहीस आलें आणि पुढें रवाना झालें.

येथील डि कमिशनरचे क्लार्क आफ धि कोर्ट रा. रा. विष्णु सखाराम बापट जे हल्लीं हक्काचे रजेवर पुण्यास आहेत त्यांवर नाजर प्रकरणांत बराच दोष येण्यासारखा आहे सबब निकालापूर्वींच त्यांनीं राजिनामा दिला तर बरें होईल अशी त्यांस डि० क० साहेबांनीं सला कळविली आहे व त्याप्रमाणें बहुधा त्यांचा राजिनामा दाखल होईल असें वाटतें. आह्मीं फार दिलगिर आहों कीं, या बिचाऱ्या हुशार व तरुण गृहस्थाचें उगीच संसर्ग संबंधानें अतिशय नुकसान झालें किंवा होत आहे; ईश्वराचे घरीं खरोखर ते निर्दोष असले तर तोच त्यांची दाद घेवो अशी आमची त्यास प्रार्थना आहे.

वाशिमचे डिपुटी इन्स्पेक्टर रा. रा. विनायक रामचंद्र भाटवडेकर आताऱ्याकडे रजेवर गेलेले येथें येऊन शुक्रवारीं वाशिमास गेले.

रा. रा. गोविंदराज अप्पा तहशिलदार अडगावास मदतीस गेले होते ते मदतीचें काम पुरें करून येथें आले. एका महिन्यांत ५०० मुकद्दम्याचे त्यांनीं फैसल केले असें समजतें. यांची मेहनत व हुशारी फार अधिक आहे. याविषयीं कांहीं शंका नाहीं पण सरकार अकोल्याहून फार दूर त्यांस पाठवितें याबद्दल आह्मास हळहळ वाटतें.

उमरावतीस पाण्याचा नळ आणण्याचे प्रयत्न फलद्रूप होत आहेत असें ऐकून आह्मांस फार संतोष होतो. उमरावतीचा नमुना पाहून. आमचे अकोल्याचे सरकारी अधिकारी व ग्रामस्थ सद्गृहस्थ सदुद्योग करतील तर त्यांसही ही गोष्ट सुखाची, कीर्तीची व परोपकाराची होईल यांत संशय नाहीं. दरसाल दर शेकडा पाच रु. व्याजानें २ लक्ष रुपये उमरावती म्यु० ला सरकार कर्जाऊ देणार व ती त्या पैशानें पाण्याचे नळ आणणार असें टा०चा बातमीदार लिहितो

रा. रा. माधवराव हरि सहस्रबुद्ध उमरावतीचे क्लार्क आफ धि कोर्ट मंगळवारीं सायंकाळीं येथें आले होते व बुधवारीं दोन प्रहरीं परत गेले. त्यांनीं तीन महिन्यांची हक्काची रजा घेतली व नाजर प्रकरणांत आपल्यावर कांहीं किटाळ येईल तर तें उडविण्याकरितां ते आजचे गाडींतून हैदराबादेकडे जाणार आहेत असें ऐकतों.

रा. रा. गोपाळ महादेव भिडे येथील स्मा. का. कोर्टाचे क्लार्क यांस माधवराव यांचे गैरहजिरींत उमरावतीस क्लार्क आफ धि कोर्ट नेमणार असें ऐकतों.

देउळघाटचे ५०रु०चे हिं० मास्तर मि. शेखकासम यांस एथें विनायक महादव गाडगीळ यांचे ३५रु०चे जागेवर नेमिलें.

देऊळगाव राजा येथें गेल्या आठवड्यांत भीज पाऊस बराच पडला त्यामुळें गवगगवा फारसा नाहीं, हवा अतिशय गार आहे— महामारीचा फेरा आसपास उत्पन्न झाला त्या धास्तीनें ब्राह्मण अनुष्ठानास बसले आहेत. अन्नसंतर्पणही एक झालें व राजे मानसिंगराव वगैरे आणखी कांहीं संतर्पणें करणार आहेत असें समजतें.

मि० ग्रांट साहेब अकोल्याचे रेल्वे कडील परमेनंटवे इन्स्पेक्टर महामारीचे आजारानें मरण पावले. रा रा. एकनाथ मोरेश्वर कान्हेरे डिपुटी क्लार्क आफ धि कोर्ट यांस हा आजार झाला होता परंतु लिहिण्यास संतोष वाटतो कीं ईश्वर कृपेनें त्यांस आरोग्य झालें.

उमरावतीस महामारीचे संबंधानें आठवडे बाजार बंद केले होते पण बाजार बैठकीच्या कराचें ज्यानें कंत्राट घेतलें आहे त्यानें त्या योगानें आपलें नुकसान होतें अशी फिर्याद केल्यावरून पुन्हा बाजार भरविण्याची मोकळीक दिली. आह्मी ह्मणतो कीं हें खरें असेल तर फार अयोग्य झालें. रोगाच्या बंदोबस्ताकरितां कांहीं आठवडे कंत्राटदाराचें नुकसान झालें असतें तर म्युनिसिप्यालिटीनें तें द्यावयाचें होतें.

तळेगावचे स्कूलमास्तर मि. दामोदर बाबुलजी यांणीं आपले पगाराचे १०।१५ रुपये कमी झाले तरी चिंता नाहीं पण आपणास अकोला किंवा उमरावती येथें जागा द्यावी कारण आपण ख्रिस्ती असल्यामुळें बाहेर गावीं अनेक प्रकारच्या अडचणी आपणावर येतात असा अर्ज डायरेक्टर साहेबांकडे केल्यावरून त्यांनीं येथील क्युरेटरचे आफिसांत ६० रुपयांची जागा आहे ती पत्करता काय असें त्यांस विच्यारलें आहे.

मि० दस्तुर बहिमनजी साहेब आसि० कमिशनर या आठवड्यांत पुण्याकडे गेले आहेत.

अकोल्यांतील आजाराचें या आठवड्यांतील मान:—

ता०	आजारी	मयत
११	१७	८
१२	१७	६
१३	२	१
१४	३	३
१५	४	४
१६	१	३
१७	४	३
	४८	२८

यवतमाळ जिल्ह्यांत कारकुनीच्या ६ जागा भरावयाच्या होत्या त्यांकरितां ७ वे तारखेस डि० क० साहेबांनीं उमे[illegible]रांची परीक्षा घेतली. उमेदव[illegible]ते त्या पैकीं ८ पास झाले. [illegible] जागा मिळाल्या त्यांत एक [illegible]ड आहे असें ऐकतो. २५[illegible] जागा आहे तिजकरितां कार[illegible]च्याही परीक्षा होणार असें एक [illegible]विणारा ह्मणतो.

वर्तमानसार

श्री० मल्हारराव गायकवाड यांचे वकिलांनां त्यांस भेटण्याची मोकळीक विलायत सरकारांतून मिळाली.

मि० ग्रिफिथ्स यांस वायव्य प्रांताचे आफि० डायरेक्टर नेमिलें.

पुण्यांत टौनहाल बांधण्याची खटपट चालू आहे २५०००चे आकडे पडले. त्यास प्रिन्स आफ वेल्सचें नाव देणार.

बडोद्यास कालेजहोणार आहे.

ब्रिटिश ब्रह्म देशांत सोन्याच्या खाणी

सापडतील असा संभव होता ह्मणून सरकारानें बहुत खर्च करून शोध करविला परंतु त्यापासून कांहीं उमेदीचें फल दिसलें नाहीं ह्मणून तो प्रयत्न सोडून दिला.

भावलपुरचे नवाब साहेब काश्मिरास जाऊन श्रीनगर येथें महाराजाची भेट घेणार आहेत.

कानपुराजवळ भागिरथी नदीला रेल्वे कंपनीनें पूल बांधण्याचें काम चालविलें होतें तें पुरें झालें. आतां लवकर त्यावरून गाडी चालू होईल.

मुंबई इलाख्यांत जडजाच्या मोठाल्या जागा आहेत त्या— पगार प्रत्येकी रुपये.

८ फर्स्ट ग्रेड जडज	२३२९
३ सेकंड ग्रेड "	१८००
२ सिनियर असिस्टंट जडज	१२००
२ फर्स्ट ग्रेड आसि० जडज	९००
३ सेकंड ग्रेड ,, ,,	८००
२ थर्ड ,, ,, ,,	६००

डाक्टर सरकार यांच्या सायन्स असोसिएशनकारितां ७८१३० रुपये जमले. त्यांत महाराणी शरण्यमायी यांणीं ८००० रुपये व पतियाळच्या महाराजानीं ५००० रुपये दिले.

ईस्ट इंडियन रेल्वे कंपनीनें वीस युरोपियन गार्ड कमी करून त्यांच्या मोबदला नेटिव गार्ड नेमण्याचा विच्यार केला.

सुट्या व यात्रा या प्रसंगीं रेल्वे कंपन्यांनीं दुसऱ्या व तिसऱ्या क्लासामधील (इंटर मीजियट) क्लासाचीं व तिसऱ्या क्लासाचीं रिटर्न ठिकिटें द्यावीं असें सरकारानें त्या कंपन्यांस सुचविलें आहे असें कलकत्याकडील वर्तमान पत्रावरून कळतें.

रयत लोकांच्या दंग्याबाबद पुण्याच्या सार्वजनिक सभेचा अर्ज.

१ हे दंगे लोकांनीं केले ते एक विचारानें वागून व जूट करून केले असें दिसतें. सुपे परगण्यांत सुप्यांतील व आसपासच्या बारा गावांतील मिळून बाराहजार लोक एकत्र झाले होते असें पोलिस रिपोर्टावरून कळतें. याचप्रमाणें दुसऱ्या पुष्कळ ठिकाणीं लोकांचा कट दिसून ये[illegible]. या पूर्वीं एकाद्या देणेंदारानें आपल्या [illegible]कारास हाणमार केल्याचीं उदाहरणें सांपडतील परंतु पुष्कळांनीं असा कट व एक मत केल्याचें उदाहरण सांपडणार नाहीं. यावरून हे लोक या प्रसंगीं आपसांतील नेहमींचीं वांकडीं व दावे विसरून एक झाले ते अगदीं निरुपाय व निराश होऊन झाले असावेत असें दिसतें.

२ या दंग्याचा विस्तार पाहिला असतां दाक्षिणेंतील पुणें, नगर, सातारा, सोलापूर, नाशिक या सर्व जिल्ह्यांत हे बंड झालें असें दिसतें. यांत पुणें जिल्हा पुढारी; त्याच्या खालोखाल नगर; या विस्तारावरून दंगे होण्याचें कांहीं तरी एक सामान्य कारण असावें असें दिसतें.

३ तिसरी गोष्ट लक्षांत भरण्याजोगी ही कीं, हा दंगा प्रथम चालू झाला आणि अतिशय माजला तो नवीन सारा बसविलेल्या तालुक्यांतच; इतर ठिकाणीं झाला तरी थोडा. इंदापूर व भिमथडी तालुक्यांत नवीन सारा प्रथम सुरू झाला तेथें दंगा फार झाला. परंतु जुन्नर व खेडा तालुक्यांत नवीन सारा बसला नाहीं तेथें दंगा झालाच नाहीं असें ह्मटलें तरी चालेल. आतां हें खरें कीं नगर जिल्ह्यांत नवीन सारा बसला नसून तेथें दंगा झाला, परंतु सर्व जिल्ह्यांमध्यें नगर जिल्ह्यांतील लोक कर्जांत फार बुडाले आहेत आणि तेथील सावकार हे बहुतेक परदेशी मारवाडी आहेत.

४ केवळ नगर जिल्ह्यांतच मारवाडी सावकार आहेत असें नाहीं. दंगा झाला या सर्व जिल्ह्यांत सावकार मुख्यत्वेंकरून मारवाडी व गुजर हे आहेत. हे लोक परदेशीय असून यांचा उद्देश केवळ पैसा जमा करून लौकर स्वदेशीं परत जावें एवढाच असतो. ते खर्च अगदीं निरुपाय असेल तेवढा मात्र करितात आणि लोकांचा कळवळा किंवा पर्वा त्यांस बिलकूल नसते. यामुळें ते रयत लोकांचा करवेल तसा छळ करितात आणि त्यांचा तळतळाट करून घेतात याबद्दलच लोकांनीं त्यांची नाकें, कान कापले असें दिसतें. कारण ब्राह्मण सावकार आहेत ते कधीं रयतेची अगदीं धुळधाणी करीत नाहींत ह्मणून त्यांस या दंग्यांत मुळींच त्रास झाला नाहीं. ही गोष्ट सरकारानें लक्षांत ठेवणें योग्य आहे.

५ रयत लोकांचा हेतु सावकारांची आपणावरली सक्ती कमी करावी हाच सर्वत्र दिसून येतो. सावकारास दाबदपटशाई देऊन त्याकडून कर्जाची तोड करवावी आणि ते कबूल न करतील तर त्याजपासून रोखे घ्यावे किंवा चोपड्या जाळून फाडून टाकाव्या. कांहीं ठिकाणीं रयत लोकांनीं असे ठाराव केले कीं मारवाडी व गुजर सावकारांची चाकरी किंवा काम करायाचें नाहीं; गांवच्या न्हाव्यानें त्यांची हजामत करावयाची नाहीं, गवळ्यानें त्यांस दूध द्यावयाचें नाहीं. सारांश, त्याजबरोबर कोणत्या प्रकारचा संबंध ठेवावयाचा नाहीं. कोठें कोठें सावकारास गांवांतून काढून टाकलें; एके ठिकाणीं सावकारांस आगगाडीची फी देऊन गांवांतून घालवून दिलें.

या दंग्यांत राजकीयसंबंध मुळींच नाहीं, मारवाडी व गुजराथी सावकारांस भिववून त्यांची मस्ती कमी करवावी एवढाच हेतु दिसतो.

६ रयतेचा कर्जबाजारीपणा हा कांहीं आजकालचा नव्हे. परंतु अलीकडे लोकांची फारच दुर्दशा होण्यास कारणें झालीं तीं हीं कीं, अमेरिकेंतली लढाई बंद झाल्यापासून जमिनीच्या उत्पन्नाच्या किमती फार उतरल्या आणि सरकारानें जमिनीचा सारा वाढविला, ह्मणून सरकारास देण्यास कुणबी लोकांजवळ कांहीं उरेनासें झालें, त्यामुळें सावकार लोक अधिकच सक्ती करूं लागले. तशांत गुदस्त सालीं सरकारी हप्ते भरण्याची मुदत सरकारानें एकाएकीं अगदीं कमी केली, ते भरण्यास सावकार अति जबर व्याज घेतल्याशिवाय रुपये देतना तेव्हां तें व्याज कबूल करावें नाहीं तर आपलीं घरें दारें, गुरें ढोरें, आपल्या डोळ्यादेखत जाऊं द्यावीं याशिवाय तिसरा मार्ग रयतेस नाहींसा झाला.

७ मुदतीच्या कायद्यामुळें तीन वर्षांनीं नवे रोखे करून द्यावे लागतात त्यामुळें चक्रवाढ व्याज व रेजिस्टर करण्याचा व छाप्याचा खर्च रयतेवर पडतो. रोखे नवे करून दिले नाहींत तर सावकार फिर्यादी करितात आणि त्यांचा जबरदस्त खर्च कुळांपासून भरून घेतात; कोणीकडून तरी बिचाऱ्या कुणब्यांची दुर्दशा होते. या स्थितीकडे सरकारानें लक्ष पुरविलें पाहिजे.

८ शेतकरी लोकांची अवस्था अतिशय भिकारी होत चालली आहे हें सरकारानें पूर्वींच कबूल केलें आहे आणि याच्या कारणांची व उपायांची चवकशी करण्याचें वचन दिलें आहे. अलीकडील दंग्यामुळें अशा चवकशीची जरूरी फारच वाढली आहे. हें काम कोणी एक कामदार कितीही हुशार असला तरी त्याच्या हातून नीट होणार नाहीं. या कामास सरकारी नेटिव व युरोपियन कामदार व लोकांच्या तर्फे स्वतंत्र गृहस्थ यांची कमिटी नेमिली पाहिजे, आणि तालुक्यांत जाऊन शायदी पुरावा घेण्याचा आणि तसेंच रयत आणि सावकार यांजमध्यें समजूत करण्याचा अधिकार तीस दिला पाहिजे फक्त कुणबी लोकांस जबरदस्त सजा किंवा दंड केल्यानें काम होणार नाहीं, तर त्यांची अधिक दुर्दशा मात्र होईल; कारण लोकांची अतिशय दरिद्रावस्था हेंच या दंग्याचें वास्तविक कारण होय. अशा कमिटीच्या रिपोर्टाचा विचार करून मग सरकारानें कुणबी लोकांची स्थिति सुधारण्यास योग्य वाटेल त्याप्रमाणें तजवीज योजावी.

सु. प.

जाहिरात.

विद्यमान डिपुटी कमिशनर साहेब जिल्हा इलिचपूर यांजकडून सर्वांस कळविण्यांत येते कीं डाक्टर सिंक्लेर साहेब विद्याखात्याचें डायरेक्टर यांचें सामान या जिल्ह्यांत आहे त्याचा लिलाव तारीख ७ आगष्ट सन १८७५ इसवी रोजीं परतवाडा जिल्हा इलिचपूर येथें डिपुटी कमिशनर साहेबांचे कचेरींत होईल.

ता. ८ जुलै सन १८७५ इसवी.

परशराम जगन्नाथ

शिरस्तेदार.

J. T. Bushby.

डिपुटी कमिशनर

जिल्हा इलिचपुर.

NOTICE.

The property of the late Dr. Sinelair now within the jurisdiction of the Deputy Commissioner Elichpur District will be sold by public auction at the Deputy Commissioner's Cutcherry on the 7th Angust 1875.

J. T. Bushby.
Deputy Commissioner
Elichpur District.

GREAT INDIAN PENINSULA RAILWAY

ग्रेट इंडियन पेनिनसुला रेलवे.

NOTICE

नोटिस.

नागपुर इलाक्यांत पुष्कळ पाऊस पडल्यामुळें रेलवेच्या रस्त्यावर पाणी येऊन रस्ता बराच वाहून गेला, सबब एका बाजूस करिली स्टेशनापासून पुढें व दुसऱ्या बाजूस चिंदवाडा स्टेशनापासून पुढें, उतारू व माल पाठविण्याचें बंद केलें आहे.

पुनः माल व उतारू नेण्या आणण्याची सुरवात झाली ह्मणजे त्याबद्दल नोटिस देण्यांत येईल.

हेनरी कांडर

जनरल ट्राफिक म्यानेजर

मुंबई तारीख २९ जून १८७५ इ.

GREAT INDIAN PENINSULA RAILWAY

ग्रेट इंडियन पेनिनसुला रेलवे.

NOTICE.

नोटिस.

REDUCTION IN THE RATES FOR FIREWOOD, RAFTERS AND BAMBOOS

जळाऊ लाकूड, वासे व वेळू नेण्या आणण्याचे दर कमी करण्या विषयीं

या नोटिशीअन्वयें कळविण्यांत येतें कीं या तारखेस व त्यानंतर पुढें या रेलवेंतून जीं जळाऊ लांकडें, वासे व वेळू नेले व आणले जातील त्याचे नेण्या आणण्याचे दर कमी करण्यांत येतील.

सदरील मालाचें जें खरोखर वजन (परंतु प्रत्येक गाडींतील मालाचें वजन ३ टनापेक्षां कमी असलें तरी तें कमी समजलें जाणार नाहीं) असेल त्याप्रमाणें त्याजबद्दल पैसा घेण्यांत येईल. सूट डिसकौंट अथवा रिबेट वगैरे मिळणार नाहीं.

लांकडें, वासे व वेळू चढण्याचें व उतरण्याचें काम कंपनी करणार नाहीं व ते आगगाडींतून उतरल्यानंतर जमा करून पोंचते करण्याचे कामाचाही पतकर कंपनी घेणार नाहीं.

लांकडें, वासे व वेळू कोणत्याही दोन स्टेशनांचे दरम्यान नेण्या आणण्याचे असल्यास दर बंगाली मणास नेण्या आणण्याबद्दल दर काय पडतो याबद्दलची माहिती पाहिजे असल्यास ती स्टेशनावर किंवा खालीं सही करणाराकडे अर्ज केला असतां मिळेल.

हेनरी कांडर,

जनरल ट्र्याफिक म्यानेजर.

मुंबई ता० १ माहे जुलै सन १८७५ इसवी.

हें पत्र अकोलें एथें खंडेराव बाळाजी फडके यांचे वऱ्हाडसमाचार छा. छा. प्र.

वऱ्हाडसमाचार.

पुस्तक ९ अकोला, रविवार ता० २५ माहे जुलै सन १८७५ इ० अंक ३०

वऱ्हाडसमाचाराचीकिंमत.

	रु.
वर्षाचे अगाऊ	६
सालअखेर	७
फुटकळ अंकास	०४
डांकहशील	
वर्षाचे अगाऊ	.१०८
" अखेर	२

☞ नवीन वर्गणीदार होऊ इच्छिणारे लोकांकडून आगाऊ वर्गणी आल्या खेरीज पत्र सुरू केलें जाणार नाहीं.

नोटिसीबद्दल.

मराठी, दर ओळीस	०१०६
तीच नोटिस दुसरे खेपेस	०१
इंग्लिश लिपींत दर ओळीस	०४
" दुसरे खेपेस	०२

GREAT INDIAN PENINSULA RAILWAY

ग्रेट इंडियन पेनिनसुला रेलवे.

NOTICE

नोटिस.

RESTORATION OF THROUHG COMMUNICATION.

थेट माल व उतारू नेण्याआणण्याची पुनः सुरुवात

या नोटिशी अन्वयें कळविण्यांत येतें कीं नरसिंगपुरचे जवळची लाईन जागोजाग पावसानें वाहून गेली होती ती दुरुस्त झाल्यावरून सर्व जातीचा माल व उतारू नेण्या आणण्याची पुनः सुरूवात करण्यांत येईल.

व प्रसिद्ध झालेल्या टाइम बिलाप्रमाणें पुनः ट्रेनी जातील व येतील.

हेनरी कांडर

जनरल ट्राफिक म्यानेजर

मुंबई तारीख १४ जुले १८७९ इ.

पत्रव्यवहार

या सदराखालील मजकूर पत्रकर्त्याच्या मतास मिळूनच असतील असें समजूं नये

रा. रा. वऱ्हाडसमाचार कर्ते यांसः—

वि० वि० मला या गावीं येऊन २।३ दिवस झाले एके दिवशीं मी एथें लहानशी गुजरी भरत असते ती गुजरी पाहिली ती तितर्फा दुकानओळ लागलेली आहे, दाक्षिण दिशेस औटपोष्ट बांधलेलें आहे, त्या औटपोस्टाच्या समोरल्या बाजूस एक लहानसा शानदार बाग लावलेला आहे, पश्चिमेस एक विठोबाचें मंदीर बांधिलें आहे. तें देवालय पाहून मला आनंद झाला ह्या देवालयांत रात्रौ दररोज आठ वाजल्यापासून तर सुमारें बारा किंवा एक वाजेपर्यंत पंचपदी होत असते. त्या पचपदींत बहुधा २९।३० मंडळी असते. त्याचप्रमाणें मी बडनेर ब्रिवी तालुके उमरावती येथें पाहिलें तो आठा दिवसांतून एक दिवस सुद्धां पंचपदीची गांठ पडत नाहीं इकडे औटपोस्टाच्या व मंदिराच्या मध्यभागीं एक मुसलमान लोकांची महजत आहे त्या महजतीच्या पाठीमागें एक सराय आहे व त्या महजतीच्या पुढें एक विहीर आहे. यंदाच्या उन्हाळ्यांत त्या विहिरींत बिलकूल पाणी नव्हतें. हा चौक दिसण्यांत बराच दिसतो. कांहीं मारवाडी लोकांनीं चौकाच्या मध्यभागीं जें एक निंबाचें झाड आहे त्या झाडाखालीं जी देवी आहे त्या देवीची स्थापना करण्याकारितां एक लहानसें देवालय सूर्यमुखीं बांधण्याचें काम चालीवेंल आहे.

किस्येक दुकानांच्या समोर आंब्याच्या कोया सालटे वगैरे पुष्कळ कचरा पडलेला आहे. त्या योगानें घाण उठते तेव्हां मी एका मनुष्याला विचारिलें कीं ही अशी घाण तुह्माला सोसवते काय? माझें तर तिथें मस्तक उठलें, तेंव्हां त्या गृहस्थानें मला उत्तर केलें कीं 'वास आहे तर आमचे दुकानासमोर आहे त्याचे तुम्हास का पडलेजी असे तुह्मी आह्मास का ह्मणून ह्मणता जी' याप्रमाणें चौकाची स्थिति आहे.

नंतर तेथून निघून गावांत फिरावयास गेलों. गावांतील रस्ते पाहून मला फार त्रास उत्पन्न झाला. कारण रस्ते फार खराब आहेत. रस्त्यांवर काडी कचऱ्याला तर कांहीं तोटाच नाहीं, व वरून पाऊस पडतो, त्यामुळें रस्त्यानें सारा चिखलच चिखल होतो, त्या चिखलांत दररोजचा घरांतील केर पडतो, नंतर त्यापासून फार घाण सुटते, त्या घाणीपासून जो त्या रस्त्यांनीं जाईल त्यास फार त्रास उत्पन्न होतो. ह्मटलेलें आहे कीं 'पावसाळा रोगी' त्या घाणेपासून महान महान रोग उत्पन्न होतात. त्यापासून लोकांस फार इजा होते. त्यामुळेंच मस्तक दुखावयास लागतें. त्यापासूनच आजार, ज्वर, ताप वगैरे उत्पन्न होतात. ज्या रस्त्यानें जावें त्या रस्त्यानें लोक मलमूत्रादि करितात. ह्यावरून मला दिसतें कीं, येथें सफाईवर कोणाचें लक्ष नाहीं. आपल्या गावची चांगली सफाइ रहावी व आपल्या रयतेस सुख व्हावें हें काम पहाणें गावांतील पाटील पांडे व देशमुख देशपांडे यांचें आहे. इकडे मध्य प्रदेशांत पाटील पांडे यांस मालगुजार अशी संज्ञा आहे. मालगुजारानीं याकडेस लक्ष दिलें पाहिजे. परंतु ते या कामाकडे तर बिलकूल ढुंकून सुद्धां पहात नाहींत, मालगुजारानीं आपल्या रयतेच्या सुखाकरितां जितका उपाय होईल तितका केला पाहिजे. त्यांनीं गावांत चांगली खबरमात ठेविली पाहिजे, परंतु ते तरी काय कारणार कारण त्यांची स्थिति पुढल्या ह्मणी प्रमाणें आहे 'आपलीच धुववत नाहीं तर दुसऱ्याची कुठें धुवावयास जाणार' पाहूं गेले तर त्यांच्याच दारापुढें केर कचरा टोपल्यावारी पडला आहे तोच त्यांना तेथून काढणें होत नाहीं तर ते गावांतील लोकांकडून काय काढवणार? दुसरें हें औटपोष्टाकडे आहे औटपोष्टांत एक जमादार; एक मोहरीर, व ४।५ शिपाई असावे व कोणाला १५ कोणाला १० कोणाला ६ याप्रमाणें पगार आहेत असें वाटतें. परंतु त्यांचा डौल केवळ एखाद्या चिफाप्रमाणेंच आहे ह्मणजे जणू काय त्यांस ३०।३५ रु. पगार. याचें कारण असें दिसून आलें कीं, ह्यांचें राहण्याचें ठिकाणाजवळच बाजार आहे. त्यांना भाजी पाल्याचें जर अगत्य पडलें तर ते लोक बाजारांत जाऊन दांडगेपणाचीं भाषणें करितात. कोणी बाई भाजी घेऊन बसलीं असली तर ते लोक तिच्या जवळ जाऊन ह्मणतात' केंववो भाजी देती क्या नथी देती' कुठें आंबे घेंण्या करितां गेले ह्मणजे त्याला आधीं विचारितात केंवबे पैसेके कितने आम दिये, तेव्हां ते गरीब बिचारे त्या लोकांस भिवून चार असतील तर सहा सांगतात तरी ते जबरदस्तीनें त्यांच्या पासून ६ चे बारा घेतात न दिल्यास त्यांना मुष्टिमोदक देऊन त्यांची भूक शांत करितात. परंतु जवळच्या पैशास खरच नको. असा त्यांचा रवाब फक्त चौकांतील लोकांवर आहे. हे पोलिस लोक येथील लोकांस या गांवच्या नांवाच्या अर्था प्रमाणें करून सोडतात. बहुतेक ठिकाणीं असा चमत्कार आहे. जो . पोलिसांत भरती होतो तो आणि स्वर्ग ह्या दोघांत अंतर तें काय तें दोन बोटें रहातें. पोलिस लोकांचे याप्रमाणें असतें कीं उथळ पाण्यास खळखळाट मोठा' प्रथमतः ५।६ रुपये पगार असतो परंतु ते तहशिलदाराप्रमाणें गरीब गुरीब लोकांवर रवाब ठेवितात. तर त्यापासून असा प्रश्न निष्पन्न होतोंकीं त्यांनां त्यांच्या वरिष्ठ अधिकाऱ्यापासूनच मोकळीक असें करण्यास आहे काय? तर त्यांचे जे वरिष्ठ आधिकारी असतील ते ज्यास्त नजर ठेऊन गावची सफाई राखतील व सरकारही यांजकडे कांहीं लक्ष देतील व मालगुजारही आपल्या गावांतील सफाई होण्याकरितां होईल तितका यत्न करितील अशी आशा आहे- कळावें ही विनंती.

तारीख २७ जून सन १८७९ इसवी मुक्काम नाचणगाव जिल्हा वर्धा

एक फिरस्ता

'क्ष'

रा. रा. वऱ्हाडसमाचार कर्ते यांसः—

वि. वि. तुमचे मागील अंकांत पुणेकर सदाशिव पेठेंतील चार ब्राह्मणांचे मुलांनीं हजामती करण्यास आरंभ केला असें लिहिलें आल्यावरून तारीख २९ माहे जून सन मजकुररोजीं रात्रीं श्री बालासाहेबांचे पटांगणांत दररोजचे चालीप्रमाणें जागोजाग मंडळींचे थवे बसले होते. त्यांत पुणेकर ब्राह्मणांची चर्चा सुरूं होती. मी त्या मंडळींत जाऊन बसल्यावर त्यांना प्रश्न केला कीं, ब्राह्मणानीं हजामती करूं नयेत कीं काय ? आणि केल्या असतां काय दोष आहे. तितक्यांत पहातों तों, डोक्यास किरमिजी पागोटें, हातीं चंर्ची, अंगावर रेशीमकाठी धोत्रजोडा, वय सुमार २५।२६ वर्षांचें असे गृहस्थ देवघरांत गेले, मग ते श्रीजीचें दर्शन घेऊन आल्यावर तेथें जमलेली मंडळी मला ह्मणाली महाराज आम्ही तुमचे प्रश्नास बसर येणार नाहीं; तर त्या पुराणिक बुवांस आम्ही हाक मारितों ह्मणजे ते तुह्मास जबाब देतील. नंतर एका मनुष्यानें त्यांना तेथें बोलाविलें. मी येथें फार दिवस खरा; परंतु माझा व यांचा बिलकुल परिचय नाहीं. .असो पुढें मंडळीनें त्यांस सांगितलें कीं, हे गृहस्थ ह्मणतात पुणेकर ब्राह्मणांनीं हजामती केल्या त्या करण्यास दोष आहे किंवा नाहीं ? तें ऐकतांच त्या पुराणिक बुवांनीं बिन वस्तऱ्यानें जमलेल्या मंडळीची अगोदर हजामत केली आणि उत्तर दिलें कीं, पुणेंकर करतात तें सशास्त्र करतात. कारण मुळींच ब्राह्मणानें हजामत केल्याखेरीज तो ब्राह्मण होत नाहीं. मग करण्यास कोणता दोष ? तों त्या मंडळीपैकीं एकजण ह्मणाला कीं, आपले वडील मूर्ख होते कीं काय ? ते व्यर्थ पैसे कां खर्च करीत होते? पुढें पुराणिक बुवांनीं उतर दिलें कीं, बाबारे तो धंदा फार नीच आहे ह्मणून लोक करीत नाहींत. वस्तुतः वस्तरा हातीं घेण्यास दोष नाहीं. कारण हातीं घेण्याचा प्रसंग पंध्रा वर्षांचे मुलापासून सर्वांस आहे.

दुसरा विषय गणपती बुवा प्रतिष्ठानकर यांचें लिहून आल्याचा. (क्ष)चे पत्रांत बुवा, नवरा आणि बायको या उभयतांस गुरूमंत्र देतात. तेव्हां हें कसें? अशी कल्पना आहे त्याची वाटाघाट झाली. त्यांत बुवासाहेब तामसी तर खरे पण त्यांनीं सांगितलें कीं, नवरा बायको या उभयतांचा मंत्र एक असल्यावाचून तीं गुरुभावंडें होत नाहींत. याजवर त्यांनीं प्रमाणेंही दाखविलीं पण विस्तार झाला सबब लिहित नाहीं. साधारण स्त्री पुरुष देवघरांत जातात तेव्हां 'देव बापा' असें ह्मणतात आणि आपण सर्व परमेश्वराचीं लेकरें आहोंत यावरून सदहू नातें होत नाहीं काय ? परंतु सशास्त्र आणि रुढी ज्याप्रमाणें आहे तसें वागावें. यांत बुवाकडे कांहींएक नाहीं असें पुराणिक बुवा ह्मणाले. याप्रमाणें एडिटरराव झालेला विवाद आपणापुढें ठेविला आहे.

मुक्काम देउळगाव राजा एक

आपलें पत्र वाचणारा.

नोटिस.

राजश्री जयकिसन सुलतानचंद मुधडा वस्ती माटरगाव बुजरूख यांस नोटिस देणार जयसिंगदास अमेदीराम दुकान माटरगाव या नावाचे दुकानचा मालक कस्तुरचंद भिकणचंद याजकडून नोटिस देण्यांत येते कीं, सदरील आमची माटरगावची दुकान तींत तुमची सीर असून आजवर वहिवाटदारही तुह्मीच होते. सदरील दुकानास रकम आमची लागत असून नफा नसल्यामुळें सर्व दुकान आमचे सुपूर्द तुह्मी करून आपण निराळे झाले. तेव्हां असा करार ठरला कीं, सर्व दुकानचा हिशेब वह्या प्रमाणें समजून द्यावा. व असामीवार खात्याप्रमाणें रुजुवात करून द्यावी. माल व रोकड शिलक आहे ते खात्याप्रमाणें समजून द्यावे वगैरे ठरले. त्याप्रमाणें तुह्मी आपले घरू व्यापार करावयास लागले. परंतु आह्मास सदरहुप्रमाणें हिशेब समजून देत नाहीं. आम्ही वह्याप्रमाणें पाहिलें असतां पुष्कळ अंतर आहे त्यावरून ही नोटिस देतो कीं, ही नोटिस पावल्यापासून आठ दिवसांत आमचे दुकानीं येऊन तुमचें वह्याखातें आहे त्या प्रमाणें सदरीलप्रमाणें समजून द्यावे. न दिल्यास शिरस्त्याप्रमाणें कोर्टांत दावा केला जाईल. कळावे. तारीख २२ माहे जुलै सन १८७५ इसवी.

(सही) कस्तरचंद भिकणचंद
दस्तुर भिकणचंद परमसुक.

वऱ्हाडसमाचार

मिती आषाढ वद्य ८ शके १७९७

महाराणी साहेबांच्या ज्येष्ठ चिरंजिवाचें इकडे आगमन.

आपल्या देशावर राज्य करणाऱ्या कुइन विक्टोरिया महाराणी साहेब विलायतेस असतात त्यांच्या वडील पुत्राचें नाव प्रिन्स अलबर्ट यांस प्रिन्स आफ वेल्स ह्मणजे वेल्स प्रांताचा राजा असें ह्मणतात. इंग्लंडच्या गादीवर असलेल्या पुरुषाचा जो पहिला पुत्र तो प्रिन्स आफ वेल्स होत असतो व तोच पुढें गादीचा वारस होतो तेव्हां प्रिन्स आफ वेल्स हे आपले भावी राजे आहेत. आपल्या देशांत जुन्या ग्रंथांतरीं पुढें गादीचा वारस होणाऱ्या वडील राजपुत्रास युवराज ह्मटलेलें आहे त्या मानानें ह्मटलें तर आपले हल्लींचे युवराज प्रिन्स अलबर्ट साहेब हे आहेत.

ते आपल्या हिंदुस्थान देशापासून फार दूर रहातात तरी यांच्या मातुश्रीच्या सत्तेखालीं जीं राष्ट्रें आहेत त्यांत हिंदुस्थाना एवढें मोठें व धनकनकसंपन्न असें दुसरें राष्ट्र नाहीं अशी याची कीर्ति आहे ती मनांत आणून युवराजांनीं हिंदुस्थान देश पहाण्याची उत्कंठा बहुत दिवसांपासून धारण केली होती व शेवटीं त्यांचा इकडे येण्याचा निश्चय झाला. आतां ते अक्टोबरच्या सतरावे तारखेस निघून नोवेंबर महिन्याच्या आठवे तारखेस प्रथम मुंबईस येणार, नंतर ६ महिनेपर्यंत या देशांत राहून मोठमोठालीं व नामांकीत शहरें पाहून व पुष्कळ माहिती मिळवून आणि इकडील मांडलीक राजांच्या भेटी घेऊन परत जाणार आहेत. ते मुंबईस येतील त्याच्या पूर्व दिवशीं लार्ड नार्थब्रुक साहेब हिंदुस्थानचे गवरनर जनरलही त्यांच्या आदरसत्कारासाठीं मुंबईस येणार आहेत.

प्रिन्स आफ वेल्स हिंदुस्थानांत येणार ते महाराणी साहेबांचे प्रतिनिधी ह्मणून यावयाचे किंवा स्वाभाविक देश पहाणारे प्रवासी ह्मणून यावयाचे याविषयीं पार्लमेंट सभेंत वाटाघाट झाली. आंत ठरलें कीं, महाराणी साहेबांच्या डामडौलानें त्यांनीं जावयाचें नाहीं, केवळ देश पहाण्याकरितां हिंदुस्थानचे गवरनर जनरल यांचे पाहुणे या नात्यानें जावयाचें. असे साधेपणानें जरी ते आले तरी मोठ्याचें सर्वच मोठें, या मानानें त्यांस येण्या जाण्यास जहाजाचा खर्च ५,२०,००० रुपये व हिंदुस्थानांत आल्यावर सहा महिन्यांचा खासगत खर्च ६,००,००० रुपये, व हिंदुस्थानांत त्यांचे आगत स्वगताकरितां ३,००,०० रुपये मिळून १४,२०,००० रुपये पाहिजेत वते खर्च करावेत असा पार्लमेंटाचा ठराव झाला. व या खर्चापैकीं शेवटचा तीन लक्ष रुपये हिं० चे जमा बंदींतून घ्यावेत असा ठराव झाला. हा प्रश्न निघाला तेव्हां हिंदुस्थानचे अभीष्टचिंतक मि० फासेट साहेब पार्लमेंट मधील मेंबर यांनीं तक्रार केली कीं हिंदुस्थानावर हा खर्चाचा बोजा घालू नये; कारण राजपुत्र केवळ मौजेकरितां देशपर्यटणास जाणार तर त्याचा खर्च हिंदुस्थानचे प्रजेपासून काय ह्मणून घ्यावा असें ते ह्मणाले, त्यावर प्रतिपक्षानीं कोटि काढिली कीं, ते हिंदुस्थानचे भावी राजे आहेत ह्मणून त्यांचा पाहुणचार हिंदुस्थानानें अवश्य केला पाहिजे. व खर्चाचा हिस्सा जो त्यावर ठेविला आहे तो फारच थोडा आहे सबब तो हिंदुस्थानानें देऊन आपली राजनिष्ठा त्यांस दाखविली पाहिजे. मग सभासदांचीं मतें घेतलीं त्यांत फासेट साहेबांस अनुकूल अशीं ६७ मतें व प्रतिकूल ३७९ मतें पडलीं त्यामुळें हिंदुस्थानानें ३ लक्ष रुपये द्यावे असें ठरलें. आह्मांस याबद्दल कांहीं वाईट वाटत नाहीं. तरी हा खर्च हिंदुस्थानावर न बसता तर बरें झालें असतें, पण बसला तो अल्प आहे हें एक कारण आणि हिंदुस्थानाचे हितार्थ झटणारे पार्लमेंटांत ६७ सद्गृहस्थ आहेत हें दुसरें, या दोन कारणांनीं आह्मांस वाईट वाटलें नाहीं व दुसरे कारणानें तर फार संतोष झाला आणि असाच आमच्या वाचकांस होईल असें आह्मांस वाटतें. हिंदुस्थानचे विषय पार्लमेंट सभेंत निघूं लागले ह्मणजे सभासद भराभर उठून जात, व बसत त्यांत कित्येक झोपेंत असल्याप्रमाणें त्या विषयास उदासीन असत अशी जेथील हमेशाची स्थिति तेथें हिंदुस्थानचा विषय निघाला असतां ६७ जणांनीं त्यास अनुकूल मतें दिलीं ही फारच महत्वाची गोष्ट समजली पाहिजे. अस्तु.

आतां प्रिन्स आफ वेल्स खचित हिंदुस्थानांत येणार व त्यांचे संबंधानें या देशांत जेथें जेथें ते जातील तेथें तेथें उत्साह, आनंद, गर्दी, व मेजवान्या यांचा सुकाळ होईल. सरकार तीनच लक्ष रुपये खर्चणार पण त्या शिवाय लोकांचा निदान चौपट खर्च झाल्यावाचून रहाणार नाहीं, कित्येक राजे रजवाड्यांकडे मेजवान्यानिमित्त, आदर सत्कारानिमीत्त, व प्रिन्सच्या संतोषानिमित्त प्रत्येकी लाख पन्नास हजार रु. खर्च होणार आहे. काश्मिरास ८००० ची शालजोडी मागावर आहे, ईस्ट इंडिया रेल्वे राजपुत्राकरितां आगगाडीचा एक सुंदर व मोलवान नवीन डबा तयार करीत आहे, चांदीचा हौद कोठेसा तयार झालाच आहे. निजाम सरकार नुसत्या फर्निचराकरितां ३६००० रुपये खर्च करित आहे व मुंबईची म्युनिसिप्यालिटी लोकांपासून १०००० रुपये वसूल करण्याविषयीं मुंबई सरकारास एक कायदा करून मागत आहे यावरून पुढें होणाऱ्या अफाट खर्चाचा अदाजा होतो. अस्तु. लोक संतोषानें खर्च करतील त्यास आड यावें असा आमचा हेतु नाहीं; पण आमची इतकीच इच्छा आहे कीं यांत बुडित खर्च जेवढा कमी होईल तेवढा करावा व चिरकाल राहाणाऱ्या कामाकडे ज्यास्ती लक्ष द्यावें. उदाहरणार्थ पुण्याचे लोक प्रिन्स आफ वेल्स यांच्या आगमनाच्या चिरकालिक स्मृतीसाठीं एक मोठा टौनहाल बांधणार आहेत, ही गोष्ट ठिक ठिकाणच्या या प्रसंगाकरितां अफाट खर्च करणारांनीं ध्यानांत ठेविल्यास त्यांची कीर्ती व देशाचें हित हीं दोन्ही होणार आहेत.

वैद्यक संबंधी उपयुक्त पुस्तक.

(Family Medicine for India)

आमचे वाचकांस ठाऊक झालें असेल कीं, गेल्या आठवड्यांत महामारीचे रोगावर उपचार आम्ही एका इंग्लिश वैद्यक पुस्तकावरून लिहिला त्याचें नाव "फ्यामिली मेडिसिन फार इंडिया" पण एवढें सांगून त्यांस कांहीं कळलें नसेल ह्मणून त्या ग्रंथाच्या योग्यतेविषयीं वाचकांस थोडें सांगणें इष्ट आहे.

थोड्या वर्षांचे पूर्वी हिंदुस्थान सरकारानें अशी जाहिरात दिली होती कीं इंजनेर खात्याचे, जंगल खात्याचे, जकात खात्याचे वगैरे कामदार मोठ्या गावापासून दूर एकेकटे कोपऱ्यांत कामा निमित्त रहात असतात व त्यांस दुर्दैवानें आल्यास जवळपास आस्पिटल किंवा डाक्टर मुळींच नसतो तेणेंकरून कित्येक प्राणास मुकतात सबब तशा लोकांस डाक्टराचे मदतीशिवाय रोगांचे निदान समजावें व औषधपाणी करतां यावें असा माहितीचा सुलभ ग्रंथ कोणी रचील तो पास होईल तर त्याला १०००रुपये बक्षीस मिळतील. या जाहिरातीवरून डब्ल्यु जे मूर साहेब रजपुत संस्थानांतील डाक्टर यांनीं सदरील ग्रंथ केला व तो हिंदुस्थान सरकारांत मान्य होऊन त्यांस १००० रुपये बक्षीस मिळाले. यांत सर्व प्रकारच्या रोगांचीं थोडक्यांत सुलभ रीतीनें चांगली माहिती सांगितली आहे. व त्यांचीं निदानें आणि उपच्यार हांहीं सांगितलीं आहेत. या पुस्तकाची किंमत ? रुपये आहे व तें मुंबईच्या बुक डिपोंत विकत मिळतें असें आमचे ऐकण्यांत आलें आहे.

या बुकांत आरंभीं लिहिलें आहे कीं औषधाची एक पेटी (मेडिकल चेस्ट) या बुका बरोबरच खरेदी घ्यावी. या औषधांची संख्या सुमार ७० आहे. अशी पेटी मुंबईचे डी. एस कंप आणि कंपनी यांकडे विकत मिळते. सदहू इंग्लिश पुस्तक व ही पेटी फार उपयुक्त आहे सबब ज्यांस अनुकूल असेल त्यांनीं संग्रहास अवश्य बाळगावी अशी आमची त्यांस शिफारस आहे.

वऱ्हाड

येथील स्माल काज कोर्टाचे क्लार्क आफ धि कोर्ट रा. रा. गोपाळ महादेव भिडे यांस उमरावतीस रा. रा माधवराव हरी यांचे गैरहजिरींत अक्टिंग क्लार्क आफ धि कोर्ट नेमिलें त्याप्रमाणें गुरुवारीं ते तिकडे गेले व रा. रा. येकनाथ मोरेश्वर कान्हेरे डिपुटी क्लार्क आफ धि कोर्ट यांस त्यांचे जागेवर नेमिलें ते बुधवारीं तिकडे रुजू झाले. रा. रा. कृष्णाजी हरी कोल्हटकर जुडिशियल कमिशनरकडील डिपुटी क्लार्क यांस या जागेविषयीं विच्यारिलें होतें पण त्यांनीं कबूल केली नाहीं.

रा. रा. गोविंदराज अप्पा तहशिलदार अडगावाहून आले ते लागलेच आपले कामावर रुजू झाले. पुढील महिन्यांत ते मोर्शीकडे जातील. अडगावास यांनीं फार मेहनत घेउन काम केलें याबद्दल जुडिशियल कमिशनर साहेबांनीं यांची मोठी तारिफ केली आहे असें कळतें व याबद्दल आह्मांस संतोष वाटतो; पण यांना बदलून येका कोपऱ्यांत नेऊन टाकण्याचा जो हुकूम झाला आहे तो ते फिरवित नाहींत याबद्दल वाईट वाटते.

वऱ्हाडांत असिस्टंट कमिशनरांचा भरणा अलीकडे कमी झाला आहे सबब एक्स्ट्रा पैकीं कांहीं गृहस्थांस असिस्टंट कमिशनर सरकारानें अवश्य करावें याविषयीं आम्ही कित्येक वेळां लिहिलें आहे याची आमचे वाचकांस आठवण असेल. हल्लीं असें समजतें कीं वऱ्हाडांत फक्त दिवाणी कामाकरितां मुनसफांच्या जागा होणार आहेत व त्या सहा होतील असें आमचे डडदू अकबारकर्ते प्रियबंधू लिहितात;

परंतु उमरावतीहून एका मित्रानीं आह्मास लिहिलें आहे कीं मुनसफीच्या जागा ४ कराव्या पैकीं अडगावास २, मलकापुरास १ व इलिचपुरास १ व त्यांत तिहींचे पगार तीन तीनशें व एकीचा दीडशें करावा अशाविषयीं रेसिडेंट साहेबाकडे लिहून गेलें आहे. जसें मंजूर होऊन येईल तसें घडेल. व या मुनसफांच्या जागा झाल्या ह्मणजे त्या ठिकाणच्या ए० असि० क०स तालुके वगैरे मुलकी कामें देतील.

रा. रा. परशराम सखाराम गुप्ते उमरावतीचे माजी क्लार्क आफ धि कोर्ट मित्र मंडळीस भेटण्याकरितां सोमवारीं येथें आले होते ते शुक्रवारीं परत गेले. त्यांचें नशीब पुन्हा केव्हां उदयास येतें तें पहावें.

बुलढाण्याकडे उपद्रवाच्या संबंधानें कांहीं दिवस कोर्टें बंद करण्याचा ठराव झाला आहे.

मि० दस्तुर बहिमनजी साहेब असिस्टंट कमिशनर पुण्याकडे गेले आहेत त्यांनीं तेथून आजाराकरितां डाक्टरचें सर्टिफिकिट पाठविलें आहे असें समजतें.

रा. रा. विष्णु सखाराम बापट येथील क्लार्क आफ धि कोर्ट यांस राजिनामा मागितल्याप्रमाणें त्यांनीं पुण्याहून तो पाठवून दिला असें समजतें. या गृहस्थाचें फार नुकसान झालें व त्याबद्दल आह्मांस फार वाईट वाटतें. नाजरच्या होमकुंडांत विनायकराव व विष्णुपंत अशा दोन शिरस्तेदारांच्या आहुती झाल्या एवढ्यानें तरी अग्नि नारायण शांत होतात किंवा नाहीं तें पाहिलें पाहिजे, बापट यांजपासून ते रजेवर जाण्याचे दिवशीं नाजर प्रकरणांतीलच ४२९ रुपये भरून घेतले. त्यांचे नावावर यादींत रकम आहे तिचा निकाल अजून होणें आहेच. व रजेंतला पगार मिळण्याविषयीं संशय दिसतो. अरेरे! बिच्याऱ्या पैशानें, चाकरीनें दोहोंनींही सफाई बुडाला!

मि. गनबाप साहेब एथील असिस्टंट पोलिस सुपरइंटेंडेंट गेल्या आठवड्यांत येऊन आपले कामावर रुजू झाले.

रा. रा. गिरराव रामचंद्र चांदूरचे अ. क. तहशिलदार यांस ५० रुपयेपर्यंत दिवाणी दावे पहाण्याचा अधिकार मिळाला.

क्या. पेंबरटन पैमाषीकडील असिस्टंट सुपरइंटेंडेंट यांस ३ महिन्यांची हक्काची रजा मिळाली.

मेजर टवुइडी साहेब हैदराबादचे फर्स्ट असिस्टंट रेसिडेंट व फर्स्ट क्लास आफिशियेटिंग पोलिटिकल एजंट यांस १ महिना २१ दिवसांची हक्काची रजा मिळाली.

मि. डाव्स पश्चिम वऱ्हाडचे असिस्टंट इंजिनियर यांस ३ महिन्यांची हक्काची रजा मिळाली.

अकोल्याच्या मिडलक्लास स्कुलांतील फर्स्ट असिस्टंट मास्तर रा. हरि शास्त्री भाटवडेकर यांनीं खगोल प्रकरणीं एक पुस्तकाचें भाषांतर करून बक्षिसीकमिटीकडे दिलें होतें त्याबद्दल त्यांनां ३० रुपये मिळाले असें समजतें.

एथील रेलवे रेसिडेंट इंजिनियरचें आफिस ३१ वे तारखेस बंद होणार. ६५ रुपयांचे क्लार्क रा. वामन विष्णु घाणेकर यांस तितक्याच पगारावर मुंबईस जागा दिली. रा. मोरो भास्कर रहाळकर ९५ रु. चे क्लार्क यांस मनमाडास याच आफिसांत ५० रु. ची जागा दिली. व मि० स्टिफेन ६५ रु. चे क्लार्क यांस पोलिस चीफ कानस्टेबलची ७० रु. ची जागा मिळाली. बाकी २ क्लार्क व १ ड्राफ्समन यांस बुका लागला याबद्दल आह्मांस वाईट वाटतें.

अकोल्यांतून या आठवड्यांत महामारीनें पाय काढला. तारिख १८।१९।२० मिळून ६ अजारी झाले व ५ मरण पावले त्यापुढें या रोगानें आजारी झाल्याची व मरणाची संख्या सरकारी रिपोर्टांत शून्य आहे हें पाहून आह्मांस संतोष वाटतो; परंतु या राक्षसी बाईनें जातां जातां २२ वे तारखेस आमची प्रियकर भाची चि० वहिणाबाई ५ वर्षांचे वयाची इचा बळि घेतला याबद्दल आह्मी दुःखी आहों.

२९ लक्ष रुपयांचा सरकारी खजिना मुंबईस जाणार आहे, काल कांहीं पेट्या स्टेशनावर गेल्या.

बुलढाणें—तारीख २० जुलाई. हा गाव अगदीं लहान असतां महामारीचे उपद्रवानें आजपर्यंत येथें १२४ मनुष्यें आजारी झालीं व त्यांतील ४६ मरण पावलीं. बाकींतून कांहीं अजून घसरतील असें दिसतें, तथापि नवा आजार आतां कमी आहे व जे आजारी होतात ते आतां नीटही होतात. येथील डाक्टर पुनामल हे फार मेहनत घेऊन लोकांस औषधें देतात व त्यांतून पुष्कळांस गुण येतो.

रा. रा. बलदेवसिंह चिखलीचे पोलिस इन्स्पेक्टर यांस येथील हेड कार्टरचे इन्स्पेक्टर नेमिलें त्याप्रमाणें गेल्या महिन्यांत ते येथें आले. त्यांचा स्वभाव व काम करण्याची शैली फार चांगली आहे. त्यांचे कुटुंबास महामारीचा आजार झाला होता परंतु ईश्वरकृपेनें खास आरोग्य झालें.

या जिल्ह्यांत मे महिन्याचे ९ वे तारखेपासून वाख्याचा उपद्रव सुरू झाला व तेव्हांपासून दिवसानुदिवस जास्त आहे. तालुक्या तालुक्यांनीं बहुतेक सर्व गावीं हा उपद्रव झाला आहे व त्यामुळें ज्या गावांस नाहीं ते गाव फार धास्ती बाळगून आहेत.

या महिन्याच्या पहिल्या आठवड्यांत या जिल्ह्यांत १५२५ मनुष्यें आजारी झालीं व त्यांतून ६९० मरण पावलीं. दुसऱ्या आठवड्यांत ह्मणजे तारीख ८ पासून १५ पर्यंत २७९६ आजारी व १३१९ मयत आणि तारीख ९ मे पासून तारीख १५ जुलईपर्यंत ९६१७ मनुष्यें लागलीं व पैकीं ३०६१ मरण पावलीं हल्लीं देऊळघाटास फार कहर चालला आहे. रोज ९।१० मरतात.

मि० ऐरेंडेल साहेब (रेंडल) माजी लोकलफंड इंजिनियर येथें कैदेंत होते त्यांचा मुकद्दमा मुंबईच्या हाय कोर्टापुढें सेशन कमिट झाला आहे व तो सप्तंबर महिन्यांत तिकडे चालणार ह्मणून १९ वे तारखेस मि० कालिन साहेब पोलिस इन्स्पेक्टर हे कैदीस घेऊन मुंबईस गेले.

बुलढाण्यास नवीन तुरुंग तयार झाला त्यावर ३० रुपयांचा एक दरोगा नेमिला आहे. आतां ६ महिन्यापर्यंतच्या शिक्षेचे कैदी येथें राहातील व वरच्या शिक्षेचे अकोल्यास जातील.

या जिल्ह्यांत पाऊस ह्मणण्या सारखा विशेष पडला नाहीं. थोडा थोडा पडला त्यामुळें पेरण्या मात्र झाल्या.

इलिचपुर छावणी— इकडे पाऊस उत्तम प्रकारचा पडत आहे व मागील शनिवारापासून थोडा थोडा उपद्रवही सुरू झाला आहे. वकील वगैरे मंडळीनीं मारुतीचे देवळांत सप्तशतीचे पाठास ब्राह्मण बसविले आहेत. शेवटास होम वगैरे मोठा समारंभ करणार आहेत. इलिचपुरास, अंजनगावास, व साऱ्या जिल्ह्यांत पुष्कळ उपद्रव चालू होता परंतु दोन तीन दिवसांपासून तो कमी होत चालल्याचें वर्तमान आहे.

उमरावती — तारिख २२ माहे जुलै. या शहरांत जुलैचे तिसरे तारखेपासून वाख्याचा उपद्रव सुरू झाला त्याचें टिपण पुढें लिहिल्याप्रमाणें आहे.

	आजारी.	मेले.
तारीख ३ पासून ८ पर्यंत	२१	७
,, ९ ,, १५ ,,	४८	१७
,, १६ ,, २१ ,,	३४	१०
	१०३	३४

शिवाय या शहरांत हगवणीचा रोगही चालू आहे. व कित्येक लोकांस आवरक्त पडत आहे. जिल्ह्यांतही कित्येक गावीं उपद्रव सुरू आहे. परमेश्वर कृपाकरून या रोगास निर्मूळ करो.

रा. रा. माधवराव हरी येथील डिपुटी कमिशनरचे क्लार्क आफ धि कोर्ट ३ महिन्यांची रजा घेऊन सोमवारीं हैदराबादेकडे गेले.

कारंजा तारीख २१ जुलै —- गेल्या आठवड्यांत येथें तारीख १० पासून १४ पर्यंत एकसारखा पाऊस पडत होता पुढें थोडी उघाडी झाली व आतां बारीक बारीक पडत आहे. सतरावे तारखेपर्यंत येथें वाख्याचा उपद्रव बिलकूल नव्हता तो ईश्वरी अवकृपेनें १८ वीस सुरू झाला व ४ दिवसांत १२ मनुष्यें लागलीं व त्यांपैकीं ३ मरण पावलीं. एथील अधिकारी मि० अबदुल हक्क साहेब यांनीं या रोगाचा फैलाव न होण्याच्या बाबदींत तजविजी फार चांगल्या केल्या आहेत. गवळीपुरा, माळीपुरा, भोईपुरा. कुंभारवाडा वगैरे सर्व ठिकाणीं घरांना चुना लावण्याची तजबीज केली. त्यांत श्रीमंताकडून खर्च घेतला व गरीब गुरीबांवर चुन्याचा खर्च घातला नाहीं. रोज संध्याकाळीं रस्त्यावर लाकडांचे ढीग करून त्यांत डामर घालून जाळीत असतात. खेरीज मातीचे कुंड्यांतून लाकडें व डामर घालून गावांत फिरवित असतात. गावांत स्वच्छता फार चांगली राखिली आहे. खेड्यापाड्याचे लोक शहरांत येऊ नयेत ह्मणून जागो जाग शिपाई ठेऊन बंदोबस्त केला आहे. तसेंच सडक्या व नासक्या खराब भाज्या फळें वगैरे विकण्याची मनाई केली आहे. गावांत लोकांनींही जिकडे तिकडे अनुष्ठानें सुरू केलीं आहेत. देवळांतून भजनें, गावांतून रात्रीच्या दिंड्या, मशीदींतून व गावाबाहेर मुसलमानांच्या प्रार्थना, लाड लोकांच्या वसईंतून जती लोकांच्या अर्च्या वगैरे सुरू आहेत. डा० रामजीदास हेही गावांत हिंडून आजाऱ्यांस औषधें देतात व त्यांचा चांगला समाचार घेतात.

येथून ५ कोसांवर काजळेश्वर ह्मणून गाव आहे तेथें ६ वे तारखेपासून आजपावेतों १०८ मनुष्यें लागली व त्यां पैकीं ३१ मरण पावलीं.

कारंजास महादु मेहेतर तेली याचे अंगांत जरीमरी आली होती व ती ह्मणाली माझा एक डोळा कारंजावर आहे. यावर भरवसा ठेवणें हें भोळेपणाचें वेड आहे.

या गावांत वरचेवर चोऱ्या होत आहेत. टाऊन चीफ कसा काय बंदोबस्त करितात समजत नाहीं. कसब्याचे चिफाचे हद्दींत बंदोबस्त बरा आहे.

धान्याचे भावांत कांहीं चढ नाहीं, पूर्वी प्रमाणेच आहे.

वर्तमानसार

सर्जन जनरल बालफोर यांणीं मद्रास सरकारास असें विच्यारलें कीं, ज्या ज्या मोठाल्या गावीं पुस्तकालयाची इमारत लोक बांधून मागतील तर म्युनिसिप्यालिटीनीं अथवा लोकलफंडखात्यांनीं तीं पुस्तकालयें करून द्यावीं असा ठराव आपण करावा. त्यावर त्या सरकारानें उत्तर दिलें कीं, हिंदुस्थानांत अशा अवश्यकतेपुरती विद्या अजून वाढली नाहीं.

मारिशियसमध्यें उसाचे लागवडीचें काम मंद पडण्याचे सुमारास आलें आहे. व मजूर लोक कामें सोडून परत यावयास लागले आहेत.

स्काटलंडमध्यें रेलवे कंपनीविरुद्ध नुकताच एक ठराव झाला आहे कीं नुसतें टिकिटाचे पाठीवर छापलें असलें कीं हयगयीबद्दल आह्मी जबाबदार नाहीं तर तशा लेखानें कंपनीवरची जबाबदारी सुटत नाहीं. तो लेख त्यांनीं टिकिटें घेणारास स्पष्ट रीतीनें कळविला असला पाहिजे व उतारकरूची तशी समजूत टिकिट घेण्यापूर्वीं झाली असलेली पाहिजे.

ब्रुसेल्स येथें पुढील वर्षीं एक प्रदर्शन होणार आहे त्यांत मनुष्याच्या जिवाचे संरक्षणार्थ वस्तु. मनुष्याचीं दुःखें कमी होण्यासंबंधी वस्तु. व मजुरदार लोकांचीं घरें सुधारण्याच्या वस्तु, यांकडेस विशेष लक्ष्य पोचविणार ह्मणजे या संबंधाचेंच प्रदर्शन करणार असें समजण्यांत आलें आहे.

मद्रासेंत डेव्हेटन बंगल्यांत श्री. मल्हारराव गायकवाड आहेत पण त्यांवर अजून नही बंदोबस्त फार सक्तीचा आहे असें कळतें बंगल्याभोंवतीं पोलिसाचा पहारा कडेकोट आहे, व मल्हाररावाच्या गडी माणसांस बंगल्याच्या आंगणाबाहेरही येण्यास हुकूम नाहीं. तसेंच डा० सिवार्ड साहेबाचे सेक्रेटरी व दुभाषे मोठ्या सावधपणानें मल्हाररावावर नजर ठेवितात व दोघांतून एक तरी क्षणभरही त्यांच्या डोळ्या आड होत नाहीं. इतका बंदोबस्त आतां कशासाठीं पाहिजे तें आह्मांस समजत नाहीं.

हैदराबादेपासून नजीकच सोन्याच्या, शिशाच्या, व जस्ताच्या खाणी आहेत असें समजलें आहे व त्या खाणीवर कामें सुरू केलीं तर निजाम सरकारास मोठा फायदा होईल असें ह्मणतात.

रा. सा. गोपाळ गोविंद फाटक कोलापुरचे न्यायाधीश धारवाडास आपले सब जडजाचे जागेवर जाऊन रुजू झाले.

मद्रासचे अक्टिंग गवरनरानें तेथील हायकोर्टांत मि० लुइस फार्बस यांची जडजाचे जागेवर नेमणूक केली होती ती दुसरे जडज व चीफ जस्टिस यांनीं मानिली नाहीं. त्यांनीं अशी शंका घेतली कीं, अक्टिंग गवरमेंटास हायकोर्टाचा जडज नेमण्याचा अधिकार नाहीं.

मुंबईचे माजी गवरनर सर सीमोर फिटसरल्ड विलायतेस आजारी आहेत असें कळतें.

मि० वेब बारिस्टर यांस मुंबईस अक्टिंग सिनियर माजिस्त्रेट नेमिलें.

आह्मास लिहिण्यास फार दुःख वाटतें कीं, मुंबईचे डा० नारायण दाजी, कैलासवासी भाऊ दाजीचे हे बंधु, त्यांचे आजारानें मागील आठवड्यांतल्या शुक्रवारीं मरण पावले.

नर्मदेच्या दऱ्याखोऱ्यांची पहाणी, कांहीं खाणी सापडतील या संबंधानें, करण्याकरितां होळकरांनीं सैवालक्ष रुपयां चें सांगशन केलें आहे.

कराचीस लष्करी आफिसर कर्नल विडीकोव साहेब जडस होते त्यांनीं आत्मघात करून घेतला.

पुण्याचे जडजाचे शिरस्तेदार रा. रा. कृष्णाजी बल्लाळ फाटक यांस १७० रुपये पगार झाला.

पुण्याच्या असिस्टंट जडजाचे शिरस्तेदार रा. विठ्ठल हरी लिमये यांस मिरज संस्थानांत १०० रुपयांची मुनसफीची जागा मिळणार अशी वदंतीं आहे

सातार्‍याकडे महामारीचा उपद्रव थोडथोडा सुरू झाला आहे.

ठाण्याकडील महामारीचा उपद्रव कमी झाला असें तेथील पत्रावरून दिसून येतें.

रा. सा. काशिनाथ बाळकृष्ण मराठे राजापुराहून मुरबाडास अक० सबार्डिनेट जज्ज नेमिले.

रेल्वेकडील आफीसर लोक ज्या ज्या जिल्ह्यांत रहातात त्या त्या जिल्ह्यांतील देश भाषेची त्यांनीं परीक्षा दिली पाहिजे असा ठराव झाला आहे.

पंजाबाकडील पारशी गृहस्थ मि० जिमजी भाई नसरवानजी यांची फर्स्ट ग्रेड वकिलीची परीक्षा उतरली होती व त्यांस हल्लीं लाहोरास असिस्टंट कमिशनर नेमिलें.

लंडन शहरांतील सर्व रस्त्यांची लांबी १४१० मैल आहे. ह्मणजे सरासरी काशीपासून रामेश्वरापर्यंत आहे तेथें अलीकडे १८ वर्षांत मोऱ्या व नाले करण्याकडे १७० लक्ष रुपये, दुसरे दुरुस्तीकडे ९९ लक्ष रुपये, फरसबंदीकडे ३०० लक्ष रुपये, व रस्त्याकडे ७१ लक्ष रुपये, असे रस्ते दुरुस्तीकडे एकंदर ६०० लक्ष रुपये खर्चे झाले आहेत. तेथील वस्ती ३० लक्षांची आहे त्या मानानें माणसी वीस रुपये पडले.

मि० नाइट साहेब एडिटर बंगाल्याकडे सेक्रेटरीएटमध्यें नोकर असून त्यांनीं राजीनामा दिला होता आतां तो ते परत घेऊं इच्छितात परंतु परत मिळेल किंवा नाहीं याविषयीं संशय आहे.

सरकारी नोकर व वर्तमानपत्रें.

सरकारी नोकरांनीं वर्तमानपत्रांशीं कोणच्या प्रकारचा संबंध ठेवावा याबद्दल हिंदुस्थान सरकारानीं नियम नुकतेच प्रसिद्ध केले आहेत त्यांचा गोषवारा पुढें लिहितों:—

कोणत्याही वर्तमानपत्राच्या अथवा मासिक पुस्तकाच्या व्यवस्थापकाचें काम अथवा त्या वर्तमानपत्राची अथवा मासिक पत्राची पुरी किंवा अंशतः मालकी कोणत्याही सरकारी नोकरानें पूर्वी सरकारची लेखी परवानगी मिळविल्याशिवाय पतकरू नये. ज्या वर्तमानपत्रांत अथवा मासिक पुस्तकांत राजकीय विषय खेरीजकरून दुसरे विषय ह्मणजे निरनिराळ्या प्रकारची विद्या अथवा शास्त्रें यांचीं भवतिनभवति होते त्या वर्तमानपत्रास अथवा मासिक पुस्तकास लिहिण्याची अथवा त्यांची व्यवस्था करण्याचें काम पतकरण्याची अथवा त्यांची सर्व किंवा अंशतः मालकी घेण्याची मात्र परवानगी सरकारी नोकरांस मिळेल. ज्या सरकारी नोकरांस सदरील प्रकारची परवानगी मिळाली असेल ती चालू ठेवणें सरकारचे मर्जीवर आहे.

वर्तमानपत्रांस लिहिण्याची सरकारी नोकरांस अगदीं बंदी केली आहे असें नाहीं, परंतु त्यांच्या स्थितीस अनुसरून ह्मटलें ह्मणजे वर्तमानपत्र अथवा मासिक पत्रद्वारा रास्तपणा अथवा परिमित सोडून आपले विचार प्रकट न करणें हें त्यांचें कर्तव्यकर्म होय. सरकारी नात्यानें त्यांस एकादी माहिती, लेख अथवा दस्तऐवज मिळाल्यास सरकारची अगोदर परवानगी न मिळवितां ते प्रकट करण्याची त्यांस बंदी आहे. पुष्कळ अधिकाऱ्यांनीं इतके दिवसपर्यंत प्रामाणिकपणानें या नियमांचें पालन केलें. कोणी सरकारी नोकर या नियमांच्या विरुद्ध वर्तेल अथवा वर्तमानपत्रांशीं अथवा मासिक पुस्तकांशीं त्यांचा संबंध असणें सरकाराविरुद्ध आहे असें सरकारास वाटल्यास वर्तमानपत्रांस वगैरे लिहिण्याची जी परवानगी त्यांस मिळाली असेल ती सरकार काढून घेईल.

वर्तमानपत्रांशीं संबंध असल्यानें सरकारी अधिकाराच्या कामांत व्यत्यय येतो असें वाटल्यास त्याचा निर्णय हिंदुस्थान सरकार करील.

या विषयाच्या संबंधानें जो कायदा फौजेकडील अधिकाऱ्यांस लागू आहे तो बजावला जाण्यांत ढिलाई यावी असा कांहीं या ठरावांतील कोणत्याही कलमाचा उद्देश नाहीं. ने. ओ.

रशिया, अफगाणिस्थान व हिंदुस्थान.

दिल्ली ग्याझेट पत्रांत काबुलाहून आलेली ता. २३ जूनची बातमी छापली असून त्यांत असें लिहिलें आहे कीं, काबुलच्या अमिरानें "आजरोजीं एक मोठा दरबार भरवून त्यांत सरदार, संस्थानिक वगैरे सर्वांस अमिरानें असें सांगितलें कीं, तुमच्या सर्वांच्या कल्याणाकरतां मी इंग्रजांशीं तह केला हें सर्वांस माहित आहेच; आणि आतां रशियन लोक आपल्या लोकांस व आपल्या देशास उपद्रव करूं लागले आहेत सबब आपल्या सर्वांच्या हिताकरतां मला रशियनांशीं लढाई करण्यास प्रवृत्त होणें अगदीं अवश्य आहे. याविषयीं आपलें सर्वांचें मत पाहिजे. अफगाणिस्थानांत राज्य करण्याची तुमची इच्छा असेल तर तुह्मी मला सहाय करा आणि नसेल तर तसें सांगा व मला रजा द्या ह्मणजे मी दुसऱ्या एकाद्या राज्यांत निघून जाईन." दरबारचें हें काम आटोपल्यावर अमिरानें वरील मतलबाची चहूंकडे दवंडी पिटविली, काबूल व हिंदुस्थानसरकार यांच्यांतील झालेला तह रशियाबद्दलच असून त्याबद्दल हिंदुस्थान सरकार वारंवार आपला खजिना, हत्यारें, दारूगोळा वगैरेंच्या संबंधानें अमिरास मदत करण्यांत खर्च करीत आहेच व त्याप्रमाणें रशियन लोक जी हिंदुस्थानाकडे पुढें पुढें चाल करित आहेत त्याबद्दल नेटिव व युरोपियन या सर्व लोकांस भीति वाटत असून त्याकरितां त्यासंबंधानें विलायतेस पार्लमेंटापुढें नेहमीं धाटाघाटही सुरू असतेच. रशियन लोकांच्या पुढें सरसावण्याबद्दल आपणास कोणत्याही प्रकारची भीति नसून ते आमच्या ह्मणजे अफगाणिस्तानच्या हद्दीस बिलकुल उपद्रव करणार नाहींत अशी आमची खात्री आहे असें मोठाले राजकारस्थानी लोक वारंवार बोलून दाखवितात व त्यावर भरवसा ठेवून सर्व लोक कांहींअंशीं तरी शांत असतात; पण ही वरील बातमी ऐकली ह्मणजे सर्व स्थिति मोठी चमत्कारिक दिसते. राजकीय संबंधांत नुसत्या बोलण्यावर विश्वास ठेवून राहाणें चांगलें नाहीं असें जें आमचें व दुसऱ्या कित्येकांचें ह्मणणें तें वरील गोष्टीवरून अगदीं स्पष्ट होतें. राशियन राज्यकारस्थानी मोठे धूर्त असून आपला मतलब साधण्याकरतां गोड गोड बोलणारे आहेत व त्यांच्या त्या गोड बोलण्यावर विश्वास ठेवून इंग्रज राज्यकारस्थानी जर स्वस्थ असतील तर ते मोठी चूक करीत आहेत असें ह्मणणें अगदीं साहजीक आहे. रशियन लोकांच्या पुढें सरण्याबद्दल मध्यएशियांतून आजपर्यंत ज्या बातम्या येत होत्या त्या वेगळ्या असून ही वरील बातमी अगदीं वेगळी आहे. अफगाणिस्थानचे राजे शेर अलीखान यांनीं मुद्दाम दरबार भरवून वरीलप्रमाणें जर आपल्या प्रजेस व सरदार वगैरे लोकांस उघड रीतीनें विनंती केली व त्याप्रमाणें दवंडीही पिटविली तर रशियन लोकांनीं अफगाणिस्थानास उपद्रव देण्याची सुरुवात केली हें अगदीं उघड आहे; आणि जर त्यांनीं तसें करण्यास आरंभ केला तर इंग्रज सरकारास दिलेलें वचन त्यांनीं मोडलें हें अगदीं उघड असून इंग्रज सरकारानें कंबर बांधणें अगदीं जरूर झालें आहे. थोड्या दिवसांपूर्वी काळ्या समुद्राबद्दलच्या सर्व साधारण तह रशियानें मोडून इंग्लंडास खालीं पाहावयास लावलें व त्याचप्रमाणें आतां अफगाणिस्थानाशीं ते कुरापत काढूं लागले असून याविळेसही जर इंग्लंड स्वस्थच बसेल तर मग इंग्लंडाचें वजन अगदींच नाहींसें होऊन जाईल. आतां हे सर्व विचार एकपक्षी झाले, पण दुसऱ्या पक्षीं पाहूं लागलें ह्मणजे हल्लींच्या वेळीं खाजवून कुरापत काढण्याच्या भानगडींत न पडतां मिटवामिटव करणेंच बरें दिसतें कारण ब्रह्मदेश व चीन याबद्दलच्या बळें, काढलेल्या कुरापतींतून इंग्रज अद्याप मोकळे झाले नसून त्याचा परिणाम कोणत्या झोकावर जाईल हें आज कांहींच सांगवत नाहीं. कदाचित त्यांच्यांशीं लढाई करण्याचाही प्रसंग येईल व तो आपल्या इंग्रजांची बहुतेक शक्ति त्या एकाच कामाकडे द्यावी लागेल- चीन व ब्रह्मदेश ह्मणजे काय पदार्थ आहेत; एका क्षणांत त्यांस रसातळास मिळवून टाकूं असें, नाटकांतल्या सोंगाप्रमाणें, ग्याझेट सारखे कित्येक लोक जरी मोठ्या गर्वोक्तीनें ह्मणत असले तरी इंग्रज सरकारची खरी स्थिती काय आहे हें विचारी लोकांस समजण्यासारखें आहे. चीन व ब्रह्मदेश एकत्र होऊन जर इंग्रजांशीं सामना करूं लागतील तर निदान त्यांच्यांशीं सामना करीत असतां इंग्रजांस दुसरीकडे पाहाण्यासही संधी सांपडणार नाहीं. सबब या दृष्टीनें विचार करूं लागलें ह्मणजे अशा वेळीं रशिया सारख्या अति बलाढ्य राष्ट्राशीं सामना करण्याचा इंग्राजांनीं प्रसंग आणणें चांगलें दिसत नाहीं. तेव्हां या सर्व गोष्टींचा विचार केला ह्मणजे वरील बातमी खरी असेल तर ब्रह्मी व चीनी लोकांशीं आरंभलेला तंटा गोडीगुलाबीनें तडतोड मिटवून टाकून रशियाकडे लक्ष लाऊन बसण्यास इंग्रजांनीं तयार- राहावें हेंच प्रशस्त दिसतें; आणि असें न करतां इंग्रज लोक जर चहूंकडे धामधूम करण्याचा आव घालून बसतील तर कदाचित साधल्यास ठीकच होईल, पण इसापनीतींतील कोल्ह्याची स्थिती होण्याची मात्र भीती आहे. अ. द.

हे पत्र अकोलें एथें खंडेराव बाळाजी फडके यांचे वऱ्हाडसमाचार छा. छा. प्र.